

Sociaal-economische trends

***Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen***

2004, aflevering 2

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2003–2004	= 2003 tot en met 2004
2003/2004	= het gemiddelde over de jaren 2003 tot en met 2004
2003/'04	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2003 en eindigend in 2004
1993/'94–2003/'04	= boekjaar enzovoort, 1993/'94 tot en met 2003/'04

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2004.
Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudiging voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen incl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 46,50
Prijs per los nummer: € 12,80
Kengetal: V-4
ISSN 1573-2215
CBS-productnummer: 0375704020

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/4	5
Sociaal-economische kerncijfers	9
Artikelen	
Minder dynamiek binnen de werkzame beroepsbevolking in 2003	10
Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden	16
Herintreders op de arbeidsmarkt	20
Immigranten op de arbeidsmarkt	27
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	38
Post-initieel onderwijs: jaarcijfers en ontwikkeling van de deelname	45
Webmagazine	
Werkloosheid stijgt sterk in Flevoland en Noord-Brabant	51
Slim op school, succesvol op de arbeidsmarkt	52
Hoogopgeleiden kort werkloos maar lang arbeidsongeschikt	54
Meeste werknemers rond 60 jaar met pensioen	56
Ziekteverzuim bedrijfsleven 11 procent gedaald	58
Welvaartveranderingen rond gezinsvorming	60
Begrippen	62
Nu en eerder verschenen artikelen	64
Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website	67
Publicaties	71

Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/4

Hans Langenberg

In het vierde kwartaal van 2003 is het aantal banen van werknemers opnieuw gedaald en het aantal werklozen verder gestegen. Zowel de terugloop van het aantal banen als de toename van de werkloosheid is versneld. Het aantal vacatures kende daarentegen voor het eerst in drie jaar een stijging. Deze stijging kan de voorbode zijn van een kentering op de arbeidsmarkt, maar conclusies hieromtrent zijn nog voorbarig.

1. Werkgelegenheid

In het vierde kwartaal van 2003 waren er 75 duizend werknemersbanen minder dan een jaar eerder. Hiermee zet de daling die twee kwartalen eerder is ingezet versterkt door. Ook relatief gezien is er sprake van een oplopend banenverlies. In het vierde kwartaal is het aantal banen teruggelopen met 1,0 procent.

De afname van het aantal banen is te herleiden tot een krimp van de werkgelegenheid bij ondernemingen. Het bedrijfsleven telde in het vierde kwartaal 143 duizend banen minder dan een jaar eerder. Het verlies van het totale aantal banen wordt nog altijd geremd door de voortdurende banengroei in het onderwijs en de zorg. Het aantal banen

in de niet-commerciële dienstverlening is in het vierde kwartaal gestegen met 68 duizend. De toename is wel wat teruggelopen ten opzichte van die in eerdere kwartalen.

Omgerekend naar voltijdbanen bedroeg de daling van de werkgelegenheid 85 duizend. Dat dit hoger ligt dan de daling in het aantal banen komt doordat de banen die erbij komen bij het onderwijs en in de zorg gemiddeld een kortere werkweek kennen dan de banen die verloren gaan in het bedrijfsleven.

2. Vacatures

Aan het einde van het vierde kwartaal van 2003 stonden er 94 duizend vacatures open. Dit waren er 27 duizend minder dan het jaar ervoor. De negatieve jaarmutaties in het aantal vacatures zijn al enkele kwartalen aan het afvlakken. Volgens seizoengecorrigeerde cijfers is het aantal vacatures in het vierde kwartaal met 6 duizend gestegen ten opzichte van het voorafgaande kwartaal. Dit is de eerste stijging sinds het vierde kwartaal van 2000. Of er sprake is van een kentering zullen cijfers over de eerste kwartalen van 2004 moeten uitwijzen.

Staat 1
Kerncijfers arbeidsmarkt

	2003					2004				
	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw
	<i>Stand</i>									
	<i>Verandering t.o.v. een jaar eerder</i>									
	x 1 000									
Banen van werknemers	7 438	93	67	49	23	10	-22	-45	-75	
Arbeidsvolume van werknemers	5 675	59	24	9	-9	-31	-51	-66	-85	
Openstaande vacatures ¹⁾	94	-38	-56	-56	-43	-54	-37	-34	-27	
Ontstane vacatures	152	-57	-73	-49	-32	-36	-25	-19	-10	
Vervulde vacatures	139	-59	-54	-49	-44	-25	-43	-22	-17	
Potentiële beroepsbevolking	10 936	71	70	68	65	61	55	49	45	41
w.v. beroepsbevolking	7 500	93	131	111	119	130	112	47	44	77
w.v. werkzaam	7 084	88	74	45	44	40	4	-34	-55	-52
werkloos	416	5	57	65	75	89	107	81	99	129
WW-uitkeringen ¹⁾	287	-9	8	20	38	58	68	79	83	
Instroom WW	98	10	22	21	24	28	20	23	18	
Uitstroom WW	78	-3	9	11	7	9	10	12	14	
Bijstandsuitkeringen van thuiswonenden onder de 65 jaar ¹⁾²⁾		-10	-8	-6	-2	4	9	13		
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen ¹⁾³⁾	982	20	15	15	12	7	1	-4	-11	
Instroom arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	21	-3	-6	-1	-2	-3	-5	-6	-6	
Uitstroom arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	24	1	-1	-3	1	1	1	0	0	
	<i>Na verwijdering van seizoeninvloeden</i>									
	<i>Stand</i>									
	<i>Verandering t.o.v. een kwartaal eerder</i>									
Openstaande vacatures ¹⁾	99	-4	-21	-14	-6	-12	-1	-22	6	
Potentiële beroepsbevolking	10 936	18	16	16	15	14	10	10	11	10
w.v. beroepsbevolking	7 521	8	40	51	20	19	21	-13	17	52
w.v. werkzaam	7 089	1	17	18	9	-4	-19	-20	-13	1
werkloos	431	8	23	34	10	23	40	7	29	52
WW-uitkeringen	289	6	13	7	12	24	26	20	15	

¹⁾ Aan het eind van het kwartaal.

²⁾ Het cijfer voor het vierde kwartaal van 2003 is nog niet bekend. Het aantal bijstandsuitkeringen aan het einde van het derde kwartaal van 2003 bedroeg 330 duizend.

³⁾ De arbeidsongeschiktheidsregelingen omvatten WAO, WAZ en WAJONG.

In het vierde kwartaal ontstonden er 152 duizend vacatures en werden er 139 duizend vervuld. Het aantal ontstane en vervulde vacatures lag daarmee respectievelijk 10 en 17 duizend lager dan het jaar ervoor. De daling van zowel het aantal ontstane als het aantal vervulde vacatures is verder afgevlakt.

De spanning op de arbeidsmarkt is verder teruggelopen. In het vierde kwartaal van 2003 stonden er op de duizend banen 14 vacatures open. Een jaar eerder stonden er op de duizend banen 17 vacatures open. In 2000, toen de spanning haar hoogste punt bereikte, waren er aan het eind van het vierde kwartaal nog 30 vacatures op de duizend banen.

3. Werkloosheid

De afname van de werkgelegenheid leidde in het vierde kwartaal van 2003 tot een daling van de werkzame beroepsbevolking met 55 duizend ten opzichte van een jaar eerder. Aangezien de beroepsbevolking toenam met 44 duizend, is het aantal werklozen met 99 duizend gestegen. Het totale aantal werklozen kwam daarmee uit op 416 duizend.

De stijging van de werkloosheid was hoger dan in het derde kwartaal van 2003. Dat het stijgingstempo oploopt wordt bevestigd door cijfers over het eerste kwartaal van 2004.

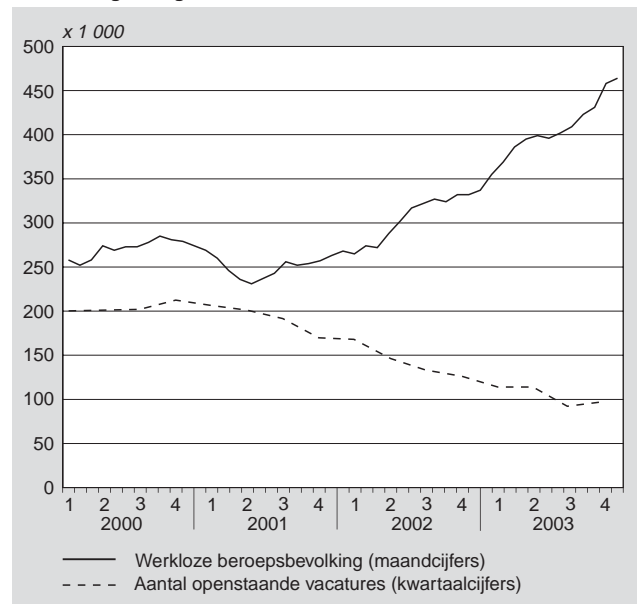
Gecorrigeerd voor seizoeninvloeden lag het aantal werklozen in het vierde kwartaal 29 duizend hoger dan in het kwartaal ervoor. De stijging van het derde ten opzichte van het tweede kwartaal bedroeg maar 7 duizend. In het eerste kwartaal van 2004 is het aantal werklozen met 52 duizend gestegen.

Dat het aantal werklozen stijgt terwijl het ook aantal vacatures toeneemt, lijkt tegenstrijdig: doorgaans gedragen deze twee grootheden zich als communicerende vaten. Zoals eerder gezegd, zijn conclusies over het verdere verloop van het aantal vacatures echter nog voorbarig. Daarbij lopen ontwikkelingen in het aantal vacatures niet precies gelijk met maar vaak enigzins voor op die in het aantal werklozen.

De 416 duizend werklozen in het vierde kwartaal vormden 5,5 procent van de beroepsbevolking. In het eerste kwartaal van 2004 is de werkloosheid gestegen tot 6,6 procent.

Aan het eind van het vierde kwartaal van 2004 werden er 287 duizend WW-uitkeringen verstrekt. Dit zijn er 83 duizend meer dan een jaar eerder. Gecorrigeerd voor seizoeninvloeden is het aantal WW-uitkeringen in het vierde kwartaal met 16 duizend gestegen ten opzichte van het der-

1. Werkloze beroepsbevolking en aantal openstaande vacatures, seizoengecorrigeerd

de kwartaal. De stijging is iets lager dan in voorafgaande kwartalen. Het aantal WW-uitkeringen kan een iets ander verloop hebben dan de werkloosheid, omdat personen die volgens de CBS-definitie werkloos zijn niet altijd recht hebben op een WW-uitkering, en andersom. Het aantal WW-uitkeringen stijgt vanaf begin 2002.

4. Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid

Het ziekteverzuim bij particuliere bedrijven is in het vierde kwartaal van 2003 gedaald tot 4,9 procent. Een jaar eerder bedroeg het ziekteverzuim nog 5,5 procent. Het ziekteverzuim zakt vanaf het eerste kwartaal van 2003. Mogelijke oorzaken zijn invoering van de wet Poortwachter, collectieve inspanningen om arbeidsomstandigheden te verbeteren en de aanhoudend matige conjunctuur.

Ook het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen daalt. Aan het eind van het vierde kwartaal van 2004 werden er 982 duizend arbeidsongeschiktheidsuitkeringen verstrekt. Dit zijn er 11 duizend minder dan een jaar eerder. De daling van het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is ingezet in de tweede helft van 2003 en is het gevolg van een lagere instroom.

Staat 2 Kerncijfers arbeidsmarkt (vervolg)

	2002				2003				2004
	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw
	%								
Ontwikkeling cao-lonen per maand ^{1) 2)}	4,3	3,7	3,4	3,4	3,3	3,0	2,6	2,4	1,8
Ontwikkeling consumentenprijzen ²⁾	3,8	3,3	3,3	2,9	2,4	2,0	2,0	1,9	1,2
Vacaturegraad ³⁾	25	23	16	17	18	18	12	14	
Werkloosheid	3,9	3,9	4,3	4,2	5,0	5,3	5,3	5,5	6,6
Werkloosheid, na verwijdering van seizoeninvloeden	3,6	3,9	4,3	4,4	4,7	5,3	5,4	5,7	6,4
Ziekteverzuim bij particuliere bedrijven	5,9	5,4	5,0	5,5	5,3	4,7	4,1	4,9	

¹⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

²⁾ Ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal een jaar eerder.

³⁾ Aantal openstaande vacatures op de duizend banen.

5. Lonen en prijzen

De cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen lagen in het vierde kwartaal van 2003 2,4 procent boven die in het vierde kwartaal van 2002. Dit betekent dat de loonstijging verder is afgevlakt. In het derde kwartaal van 2003 bedroeg de overeenkomstige loonstijging 2,6 procent. In 2002 stegen de cao-lonen gemiddeld nog met 3,7 procent.

Ook de inflatie is verder afgenomen. De consumentenprijzen lagen in het vierde kwartaal van 2003 1,9 procent boven die van het jaar ervoor. In het derde kwartaal bedroeg de overeenkomstige prijsstijging nog 2,0 procent.

6. Conjunctuur

De Nederlandse economie is in het vierde kwartaal van 2003 met 0,4 procent gegroeid ten opzichte van het kwartaal ervoor (gecorrigeerd voor seizoeninvloeden). Dit was de eerste periode met groei sinds het derde kwartaal van 2002. In het vierde kwartaal van 2003 lag het volume van het bruto binnenlands product 0,4 procent onder dat van het overeenkomstige kwartaal van 2002.

In het vierde kwartaal van 2003 lagen de consumptieve bestedingen en de investeringen in vaste activa respectievelijk 0,4 en 0,5 procent onder die van het jaar ervoor. De uitvoer van goederen en diensten lag daarentegen 1,1 procent boven die in het overeenkomstige kwartaal van 2002. Het lichte herstel van de economie eind 2003 is normaal gesproken niet voldoende om de stijging van de werkloosheid om te buigen in een daling.

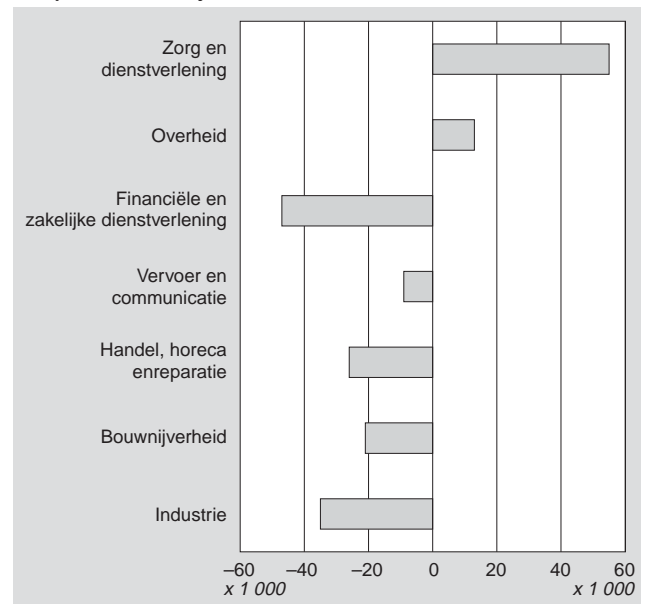
7. Verschillen tussen bedrijfstakken

Het aantal banen bij het onderwijs en in de zorg is in het vierde kwartaal verder toegenomen. Wel is er sprake van een afvlakking van de groei. Het aantal banen bij de overheid (waaronder die in het onderwijs) lag in het vierde kwartaal 13 duizend hoger dan een jaar eerder. In het derde kwartaal van 2003 bedroeg de toename op jaarbasis nog 21 duizend, in het tweede kwartaal 29 duizend. In de zorgsector (inclusief overige dienstverlening) nam het aantal banen in het vierde kwartaal toe met 55 duizend. In de vijf voorafgaande kwartalen kwam de groei telkens boven de 60 duizend uit. In totaal steeg het aantal banen in de niet-commerciële dienstverlening in het vierde kwartaal met 2,9 procent.

Zoals eerder gezegd, voltrok het banenverlies zich ook in het vierde kwartaal volledig in het bedrijfsleven. De sterkste dalingen vonden plaats in respectievelijk de financiële en zakelijke dienstverlening (47 duizend), de industrie (35 duizend), de handel, horeca en reparatie (26 duizend) en de bouwnijverheid (21 duizend). Relatief de sterkste dalingen vonden plaats in de bouwnijverheid (4,9 procent), de industrie (3,4 procent) en de financiële en zakelijke dienstverlening (3,1 procent). Ook uitgedrukt in voltijdbanen zijn dit relatief de grootste dalers. De procentuele ontwikkeling in voltijdbanen is in deze bedrijfstakken vrijwel gelijk aan die in het aantal banen.

Het aantal openstaande vacatures is tussen eind 2002 en eind 2003 over vrijwel de hele linie gedaald. Uitzondering

2. Mutatie aantal banen van werknemers: vierde kwartaal 2003 ten opzichte van een jaar eerder

en vormden de sector vervoer en communicatie en de financiële instellingen. De sterkste dalingen in het bedrijfsleven vonden plaats in de handel (4,7 duizend) en in de zakelijke dienstverlening (4,6 duizend). Ook in het onderwijs en in de zorg neemt het aantal openstaande vacatures al geruime tijd af. In het onderwijs nam het aantal vacatures in het vierde kwartaal af met 1,3 duizend, waarmee de tendens van een afvlakkende daling zich doorzette. In de gezondheids- en welzijnszorg daalde het aantal openstaande vacatures met 7,0 duizend. Hier is sprake van een versnelde daling. Het aantal *ontstane* vacatures in de welzijns- en gezondheidszorg daalde voor de tweede achtereenvolgende keer met 6 duizend.

8. Verschillen tussen demografische groepen

De zwakke arbeidsmarkt treft mannen meer dan vrouwen. Dit komt doordat het banenverlies zich concentreert in het bedrijfsleven. In het vierde kwartaal van 2003 werkten er in het bedrijfsleven 90 duizend mannelijke werknemers minder dan een jaar eerder. Het banenverlies onder vrouwelijke werknemers in het bedrijfsleven bedroeg 55 duizend. De banengroei bij de overheid en de zorgsector (inclusief overige dienstverlening) leidde ertoe dat in deze sectoren 13 duizend mannen en 57 duizend vrouwen extra aan het werk waren.

Het aantal werkloze mannen steeg met 59 duizend tot 218 duizend, het aantal werkloze vrouwen met 40 duizend tot 198 duizend. Sinds eind 2002 zijn er meer werkloze mannen dan vrouwen. Relatief is de werkloosheid echter nog altijd het hoogst onder vrouwen. Van de vrouwelijke beroepsbevolking was in het vierde kwartaal 6,3 procent werkloos, van de mannelijke 5,0 procent.

De groei van de werkloze beroepsbevolking is voor een groot deel te herleiden tot een toename van de werkloosheid in de middengroep van 25–44 jaar. In het vierde kwartaal lag het aantal middelbare werklozen 62 duizend hoger dan een jaar eerder. Dit terwijl in dezelfde periode de be-

roepsbevolking in deze leeftijdscategorie met 11 duizend is gekrompen. Het aantal jongere werklozen (15–24 jaar) is in het vierde kwartaal met 14 duizend gegroeid, het aantal oudere werklozen (45–64 jaar) met 24 duizend. Dat de werkloosheid onder jongeren niet sneller stijgt, komt omdat een substantieel deel hiervan zich terugtrekt van de arbeidsmarkt of de toetreding tot de arbeidsmarkt uitstelt.

Terwijl het aantal jongeren toenam met 13 duizend, is het aantal jeugdige economisch inactieven gestegen met 31 duizend. Relatief gezien overtreft de jeugdwerkloosheid echter die onder andere leeftijdscategorieën. In het vierde kwartaal is zij uitgekomen op 9,9 procent. De werkloosheid onder 25–44-jarigen bedroeg 5,5 procent.

Sociaal-economische kerncijfers

	Basis c.q. eenheid	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1. Werkgelegenheid							
Werkzame personen	x 1 000	7 743	7 946	8 124	8 274*	8 349*	.
Werknemers	x 1 000	6 559	6 798	6 969	7 123*	7 190*	.
Zelfstandigen	x 1 000	1 184	1 148	1 155	1 151*	1 159*	.
Banen van werknemers	x 1 000	6 881	7 113	7 285	7 451*	7 509*	7 476*
Landbouw en visserij	x 1 000	114	120	118	121*	122*	120*
Industrie en bouwnijverheid	x 1 000	1 483	1 509	1 528	1 539*	1 515*	1 465*
Commerciële dienstverlening	x 1 000	3 195	3 356	3 470	3 541*	3 531*	3 465*
Niet-commerciële dienstverlening	x 1 000	2 088	2 127	2 169	2 250*	2 341*	2 426*
Mannen	x 1 000	3 958	4 056	4 121	4 176*	4 179*	4 122*
Vrouwen	x 1 000	2 922	3 056	3 164	3 275*	3 330*	3 354*
Vacatures	x 1 000	135	172	203	197	149	.
Landbouw en visserij	x 1 000	2	3	3	3	3	.
Industrie en bouwnijverheid	x 1 000	28	37	47	41	28	.
Commerciële dienstverlening	x 1 000	74	94	110	106	76	.
Niet-commerciële dienstverlening	x 1 000	31	37	42	47	42	.
2. Beroepsbevolking en werkloosheid							
Beroepsbevolking	x 1 000	6 941	7 069	7 187	7 314	7 427*	7 510*
Mannen	x 1 000	4 190	4 233	4 275	4 317	4 358*	4 368*
Vrouwen	x 1 000	2 751	2 836	2 912	2 997	3 069*	3 142*
Werkzame beroepsbevolking	x 1 000	6 587	6 768	6 917	7 062	7 125*	7 114*
Mannen	x 1 000	4 036	4 105	4 161	4 209	4 211*	4 162*
Vrouwen	x 1 000	2 551	2 663	2 755	2 853	2 914*	2 952*
Werkloze beroepsbevolking	x 1 000	354	301	270	252	302*	396*
Mannen	x 1 000	153	128	114	109	147*	206*
Vrouwen	x 1 000	201	173	157	143	155*	190*
Werkloze beroepsbevolking	%	5,1	4,3	3,8	3,4	4,1*	5,3*
Mannen	%	3,7	3,0	2,7	2,5	3,4*	4,7*
Vrouwen	%	7,3	6,1	5,4	4,8	5,0*	6,1*
3. Sociale zekerheid							
WW-uitkeringen	x 1 000	287	223	189	166	204	.
Algemene bijstandswet, periodiek	x 1 000	397	363	335	322	320	.
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	x 1 000	907	926	957	981	993	.
WAO-uitkeringen	x 1 000	729	746	772	794	802	.
Wajong-uitkeringen	x 1 000	119	124	127	130	134	.
WAZ-uitkeringen	x 1 000	59	57	58	57	57	.
Ziekteverzuim particuliere bedrijven	%	5,0	5,4	5,5	5,4	5,4	4,8
4. Loon en loonkosten							
Verdiende lonen per maand van voltijdwerknemers	euro	2 250	2 323	2 398	2 561	2 666	.
Landbouw en visserij	euro	1 874	1 868	1 959	2 073	2 091	.
Industrie en bouwnijverheid	euro	2 148	2 230	2 287	2 451	2 549	.
Commerciële dienstverlening	euro	2 254	2 330	2 403	2 556	2 663	.
Niet-commerciële dienstverlening	euro	2 405	2 468	2 566	2 741	2 847	.
Cao-lonen per uur (incl. bijzondere beloningen)	2000=100	93,7	96,8	100,0	104,4	108,2	111,2
Particuliere bedrijven	2000=100	94,0	96,8	100,0	104,2	107,8	110,7
Gesubsidieerde sector	2000=100	93,0	96,6	100,0	105,2	109,6	112,8
Overheid	2000=100	93,4	97,0	100,0	104,4	109,0	112,5
5. Inkomen, consumptie en vermogen							
Besteedbaar inkomen per huishouden	1 000 euro	22,7	23,5	24,8	.	.	.
Eenpersoonshuishouden	1 000 euro	13,4	13,9	14,8	.	.	.
Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	1 000 euro	27,8	28,7	30,3	.	.	.
Meerpersoonshuishouden met kinderen	1 000 euro	27,2	28,4	29,9	.	.	.
Dynamische koopkrachtverandering van personen	%	2,8	1,2	2,0	.	.	.
Bestedingen per huishouden	1 000 euro	22,2	23,2	24,7	.	.	.
Consumptie (volumemutatie per persoon)	%	.	.	2,8*	0,4*	0,3*	.
Vermogen per huishouden	1 000 euro	84	93	108	113*	.	.
Consumentenprijsindex (alle huishoudens)	2000=100	.	.	100,0	104,2	107,6	109,9

Artikelen

Minder dynamiek binnen de werkzame beroepsbevolking in 2003

Ingrid Beckers en Birgit van Gils

In 2003 vonden ruim 900 duizend mensen een nieuwe baan. Dat is 13 procent van de werkzame beroepsbevolking. Het aandeel baanvinders daalt sinds 2001. Vooral in 2003 is de dynamiek sterk afgenomen. Ruim 400 duizend mensen zijn in dat jaar van baan gewisseld. Dat is 6 procent van de werkzame beroepsbevolking. Vooral jongeren en werknemers met een flexibele arbeidsrelatie vinden vaak werk en veranderen ook vaak van werkring.

1. Inleiding

Het CBS publiceert informatie over ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De belangrijkste CBS-cijfers zijn die over de werkloosheid, werkgelegenheid, vacatures en lonen. Het betreft hier cijfers die de stand van zaken op een bepaald moment of een gemiddelde waarde over een bepaalde periode weergeven. Door dergelijke cijfers te publiceren, geeft het CBS actuele informatie over de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Deze ontwikkelingen geven echter niet de onderliggende dynamiek weer. Een van de aspecten van dynamiek op de arbeidsmarkt is het aantal mensen dat een nieuwe baan gevonden heeft. Maar ook het aantal mensen dat van baan verandert, zegt iets over dynamiek op de arbeidsmarkt. Over deze twee groepen mensen, baanvinders en baanwisselaars, gaat dit artikel.

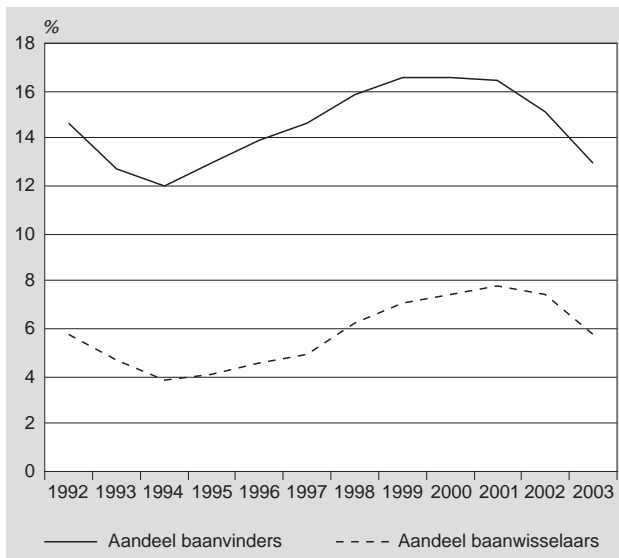
Baanvinders zijn mensen die korter dan een jaar geleden in hun huidige baan begonnen zijn. Dit zijn bijvoorbeeld mensen die toetreden tot de arbeidsmarkt. Maar ook de baanwisselaars behoren hiertoe; mensen die vanuit een substantiële baan – een baan van twaalf uur of meer per week gedurende minimaal één jaar – overstapt zijn naar een andere baan. De periode tussen beide banen mag maximaal drie maanden beslaan.

2. Baanvinders en baanwisselaars

In 2003 waren ruim 900 duizend mensen korter dan een jaar werkzaam in hun huidige baan; de baanvinders. Dit betekent dat 13 procent van de werkzame beroepsbevolking baanvinder was. Bijna 45 procent van de baanvinders in 2003 was een baanwisselaar. Dat komt overeen met 6 procent van de werkzame beroepsbevolking.

De dynamiek op de arbeidsmarkt laat duidelijke fluctuaties in de tijd zien. Het aandeel mensen dat begon in een nieuwe baan nam in de periode 1992–1994 af. Vanaf 1994 groeide de werkgelegenheid in Nederland en nam ook het aandeel baanvinders jaarlijks toe tot 17 procent in 2000. Sinds 2001 begint het aandeel baanvinders eerst licht te

1. Aandeel baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking van 15–64 jaar, 1992–2003

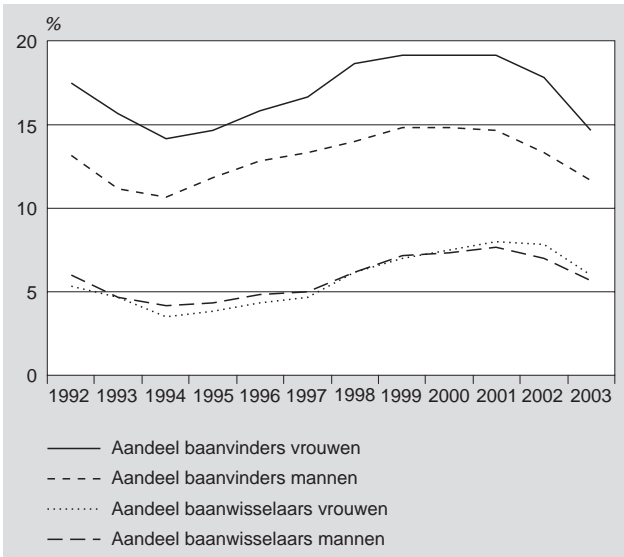
dalen, waarna de daling vooral vrij sterk doorzet van 2002 op 2003. In 2003 was nog 13 procent van de werkzame beroepsbevolking baanvinder.

Dit patroon is gelijk aan de conjunctuurschommelingen die de afgelopen jaren zichtbaar waren. De situatie op de arbeidsmarkt is direct van invloed op de mobiliteit van werkenden. Een sterke groei van de werkgelegenheid bevordert de mogelijkheden om van werkring te veranderen of een baan te vinden en afnemende werkgelegenheid belemmert deze mogelijkheden. De sterke daling van de dynamiek sinds 2001 komt doordat de werkgelegenheid in deze jaren veel minder sterk gegroeid is en de werkloosheid gestegen. Er waren minder banen beschikbaar voor nieuwkomers. Ook was het voor werkenden moeilijker om van baan te wisselen. Het aandeel baanwisselaars is sinds 2001 dan ook gedaald van 8 naar 6 procent.

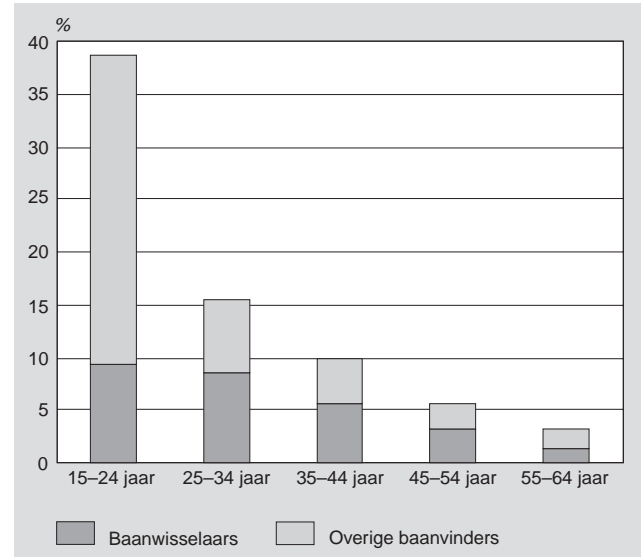
3. Vrouwen vaker baanvinder dan mannen

In 2003 werkte 15 procent van de vrouwen en 12 procent van de mannen in de werkzame beroepsbevolking korter dan een jaar in hun baan. Vrouwen zijn dus vaker baanvinder dan mannen; dat is al jarenlang het geval. Dit komt met name doordat vrouwen regelmatig op latere leeftijd herintreden. Na een tijd niet gewerkt te hebben, stromen zij opnieuw in op de arbeidsmarkt. Het aandeel baanwisselaars is onder mannen en vrouwen nagenoeg gelijk.

2. Aandeel baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking naar geslacht, 1992-2003

3. Aandeel baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking naar leeftijd, 2003

4. Jongeren het meest mobiel

In 2003 werkte bijna 39 procent van de jongeren in de werkzame beroepsbevolking korter dan een jaar in hun baan. Dit zijn voornamelijk schoolverlaters en studenten/scholieren die voor het eerst een baan hebben naast hun studie. Ook de 25-34-jarigen zijn vaker dan gemiddeld baanvinder. In de oudere leeftijdsgroepen neemt het aantal baanvinders steeds verder af. Slechts 3 procent van de 55-64-jarigen zijn minder dan een jaar geleden begonnen in hun werkkring.

Jongeren die al enige tijd werken, veranderen vaker van baan dan andere werkenden. Het aandeel baanwisselaars onder de 15-24-jarigen is ruim anderhalf maal zo hoog als onder de gehele werkzame beroepsbevolking. Ook 25-34-jarigen veranderen vaker dan gemiddeld van baan. Met de leeftijd neemt het aandeel baanwisselaars onder de werkzame beroepsbevolking langzaam af. Ouderen veranderen nauwelijks meer van baan. In 2003 is slechts 1 procent van de 55-64-jarigen van baan gewisseld.

5. Hoogopgeleiden wisselen vaker van baan

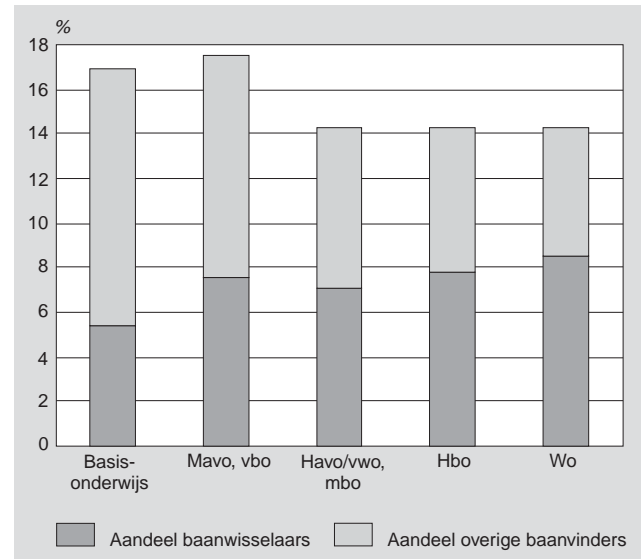
Het aandeel baanvinders onder de hoogopgeleide werkzame beroepsbevolking is lager dan onder de laagopgeleide werkzame beroepsbevolking. In 2002¹⁾ was 14 procent van de werkzame beroepsbevolking met minimaal mbo-niveau baanvinder. Onder de lager opgeleiden was dat 17 procent.

Hoogopgeleiden veranderen wel vaker van baan dan mensen met een laag of middelbaar onderwijsniveau. In 2002 is bijna één op de tien academici van baan gewisseld.

¹⁾ Cijfers naar onderwijsniveau zijn nog niet beschikbaar over 2003.

Mensen die na het basisonderwijs géén diploma hebben gehaald, veranderen het minst van baan. Onder deze groep mensen is ook de werkloosheid het hoogst; 8 procent van de mensen die alleen basisonderwijs hebben gevolgd, was in 2002 werkloos. De hoge werkloosheid onder deze groep belemmert wellicht de mogelijkheden om ander werk te vinden.

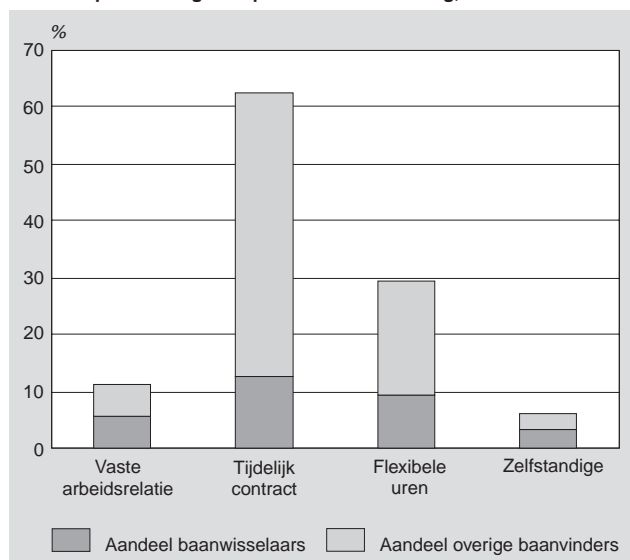
4. Aandeel baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking naar onderwijsniveau, 2002

6. Parttimers zijn mobiel

Parttimers zijn vaker dan gemiddeld baanvinder. Ruim 15 procent van de werknemers met een deeltijdbaant vond in 2003 een nieuwe baan, tegenover bijna 12 procent van de fulltimers. Parttimers zijn voor het overgrote deel vrouwen en vrouwen zijn vaker dan gemiddeld baanvinder. Voor een deel zijn dit herintredende vrouwen. Na een tijd niet gewerkt te hebben, stromen zij vaak opnieuw in in een deeltijdbaant.

5. Aandeel baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking naar positie in de werkring, 2003

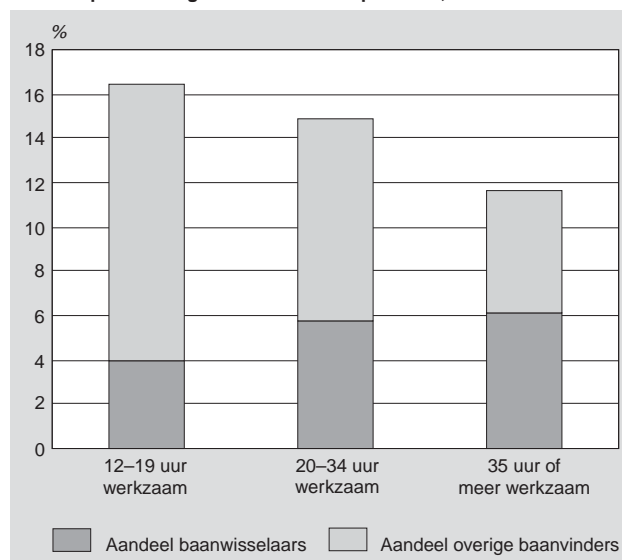
Personen met een kleine deeltijdbaan (12–19 uur per week) wisselen minder dan gemiddeld van baan. Slechts 4 procent van hen veranderde in 2003 van baan. Een verklaring hiervoor kan zijn dat er relatief weinig banen zijn voor minder dan 20 uur per week. Mensen met een kleine deeltijdbaan, die niet meer uren willen gaan werken, zullen moeilijker een andere baan vinden dan mensen die meer uren per week werken.

De arbeidsrelatie is van grote invloed op de baanmobiliteit. Werknemers met een vast contract en zelfstandigen wisselen veel minder vaak van baan dan mensen met een flexibele arbeidsrelatie. Vooral mensen met een tijdelijk contract wisselen vaak van baan. In 2003 was circa 13 procent van de mensen met een tijdelijk contract baanwisselaar. Dit percentage is twee maal zo hoog als gemiddeld.

Technische toelichting

De gegevens over baanvinders en baanwisselaars zijn afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen

6. Aandeel baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking naar arbeidsduur per week, 2003

die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

In deze enquête worden gegevens verzameld over de arbeidsmarktpositie van mensen van 15 jaar en ouder. Ook worden vragen gesteld over het arbeidsmarktverleden. Bij mensen met werk van twaalf uur of meer per week wordt vastgesteld of zij korter of langer dan één jaar is deze baan werkzaam zijn. Waar in dit artikel gesproken wordt over baanvinders in 2002 worden die mensen bedoeld die in 2002 voor de EBB geïnterviewd zijn en baanvinders bleken te zijn.

In de EBB wordt ook gevraagd of de respondent eventueel een vroegere werkring van twaalf uur of meer per week gedurende minimaal één jaar heeft gehad. Van deze zogenoemde substantiële baan wordt vastgesteld wanneer deze beëindigd is. Als de periode tussen beëindiging van een substantiële baan en de aanvang van de huidige baan maximaal drie maanden beslaat, wordt een baanvinder tevens tot de baanwisselaars gerekend.

Tabel 1
Baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking (15–64 jaar), 1992–2003

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>											
Werkzame beroepsbevolking	5 885	5 925	5 920	6 063	6 185	6 384	6 587	6 768	6 917	7 062	7 125	7 114
Baanvinders	865	754	710	783	862	934	1 043	1 124	1 148	1 158	1 078	922
	%											
In % van de werkzame beroepsbevolking	14,7	12,7	12,0	12,9	13,9	14,6	15,8	16,6	16,6	16,4	15,1	13,0
	<i>x 1 000</i>											
Baanwisselaars	342	278	233	251	286	310	408	483	514	548	524	413
	%											
In % van de werkzame beroepsbevolking	5,8	4,7	3,9	4,1	4,6	4,9	6,2	7,1	7,4	7,8	7,4	5,8
In % van de baanvinders	39,5	36,9	32,9	32,1	33,2	33,2	39,1	43,0	44,8	47,3	48,6	44,8

Tabel 2
Baanvinders in de werkzame beroepsbevolking (15–64 jaar) naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau, 1992–2003

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>											
Totaal	865	754	710	783	862	934	1 043	1 124	1 148	1 158	1 078	922
Geslacht												
Man	496	417	403	455	496	525	567	612	620	613	560	489
Vrouw	369	337	308	328	366	409	476	512	528	545	518	433
Leeftijd												
15–24 jaar	384	314	286	311	332	364	352	374	377	373	352	316
25–34 jaar	290	266	254	291	330	342	404	414	416	397	345	286
35–44 jaar	136	117	118	127	139	152	198	225	233	250	236	201
45–54 jaar	48	52	47	50	54	68	79	95	107	118	121	97
55–64 jaar	6	5	6	4	7	8	10	16	14	20	24	22
Onderwijsniveau ¹⁾												
Basisonderwijs	79	62	59	64	65	71	88	94	101	101	87	.
Mavo, vbo	240	199	175	186	201	215	234	267	261	263	249	.
Havo/vwo, mbo	364	317	299	332	361	398	425	453	484	493	444	.
Hbo	120	115	113	132	152	157	186	197	193	196	200	.
Wo	60	60	62	67	82	90	108	112	108	104	98	.
	<i>% van de werkzame beroepsbevolking</i>											
Totaal	14,7	12,7	12,0	12,9	13,9	14,6	15,8	16,6	16,6	16,4	15,1	13,0
Geslacht												
Man	13,1	11,1	10,7	11,9	12,8	13,3	14,0	14,9	14,9	14,6	13,3	11,7
Vrouw	17,5	15,7	14,2	14,6	15,8	16,7	18,7	19,2	19,2	19,1	17,8	14,7
Leeftijd												
15–24 jaar	41,4	36,1	34,9	40,0	43,1	45,7	45,7	45,4	45,6	43,5	41,6	38,6
25–34 jaar	15,5	14,0	13,5	15,1	16,8	17,2	19,8	20,4	20,8	20,3	18,1	15,4
35–44 jaar	8,5	7,3	7,3	7,6	8,2	8,7	10,9	11,9	11,9	12,4	11,6	9,9
45–54 jaar	4,3	4,3	3,7	3,8	4,0	4,7	5,3	6,1	6,7	7,2	7,2	5,7
55–64 jaar	1,8	1,6	1,6	1,0	1,9	1,9	2,2	3,3	2,7	3,4	3,5	3,2
Onderwijsniveau ¹⁾												
Basisonderwijs	14,0	12,1	11,9	13,0	13,6	14,9	17,8	17,7	18,7	18,6	16,9	.
Mavo, vbo	17,0	14,5	13,1	14,0	15,2	16,1	17,2	19,1	18,4	17,7	17,5	.
Havo/vwo, mbo	14,4	12,3	11,4	12,3	13,0	13,8	14,7	15,4	16,1	16,0	14,3	.
Hbo	12,7	11,5	11,2	12,5	13,9	14,2	15,4	15,6	14,8	15,1	14,3	.
Wo	14,2	13,7	13,9	14,0	16,0	16,2	17,7	18,1	16,6	15,9	14,3	.

¹⁾ Cijfers naar onderwijsniveau zijn nog niet beschikbaar over 2003.

Tabel 3
Baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking (15–64 jaar) naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau, 1992–2003

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>x 1 000</i>												
Totaal	342	278	233	251	286	310	408	483	514	548	524	413
Geslacht												
Man	230	178	157	167	188	195	251	296	307	321	297	235
Vrouw	112	100	76	84	99	115	157	187	207	227	227	178
Leeftijd												
15–24 jaar	106	73	60	60	62	67	78	91	85	100	101	77
25–34 jaar	149	125	105	117	143	148	202	218	234	232	197	158
35–44 jaar	63	55	48	51	58	67	91	121	130	146	141	115
45–54 jaar	20	23	18	22	22	26	33	45	57	62	72	54
55–64 jaar	3	2	2	2	3	3	3	8	7	8	14	9
Onderwijsniveau ¹⁾												
Basisonderwijs	22	16	16	14	16	15	20	22	30	33	28	.
Mavo, vbo	83	60	46	48	51	59	72	91	98	102	108	.
Havo/vwo, mbo	156	126	105	115	127	139	180	214	233	251	221	.
Hbo	54	49	41	45	57	59	83	94	93	99	109	.
Wo	27	26	26	28	34	37	51	62	59	62	58	.
<i>% van de werkzame beroepsbevolking</i>												
Totaal	5,8	4,7	3,9	4,1	4,6	4,9	6,2	7,1	7,4	7,8	7,4	5,8
Geslacht												
Man	6,1	4,7	4,2	4,4	4,9	4,9	6,2	7,2	7,4	7,6	7,1	5,7
Vrouw	5,3	4,6	3,5	3,8	4,3	4,7	6,2	7,0	7,5	8,0	7,8	6,0
Leeftijd												
15–24 jaar	11,4	8,4	7,3	7,7	8,0	8,4	10,2	11,1	10,4	11,6	11,9	9,4
25–34 jaar	8,0	6,6	5,6	6,1	7,3	7,4	9,9	10,7	11,7	11,9	10,3	8,5
35–44 jaar	3,9	3,4	3,0	3,1	3,4	3,8	5,0	6,5	6,7	7,3	6,9	5,7
45–54 jaar	1,8	1,9	1,5	1,6	1,6	1,8	2,2	2,9	3,6	3,7	4,3	3,2
55–64 jaar	0,8	0,5	0,6	0,4	0,7	0,7	0,7	1,6	1,3	1,4	2,1	1,3
Onderwijsniveau ¹⁾												
Basisonderwijs	4,0	3,2	3,1	2,8	3,4	3,2	4,2	4,1	5,5	6,1	5,4	.
Mavo, vbo	5,9	4,4	3,4	3,6	3,9	4,4	5,3	6,5	6,9	6,9	7,6	.
Havo/vwo, mbo	6,1	4,9	4,0	4,3	4,6	4,8	6,2	7,3	7,8	8,2	7,1	.
Hbo	5,7	4,9	4,0	4,3	5,2	5,4	6,9	7,4	7,2	7,6	7,8	.
Wo	6,2	5,8	5,8	5,8	6,7	6,7	8,4	10,0	9,1	9,5	8,5	.

¹⁾ Cijfers naar onderwijsniveau zijn nog niet beschikbaar over 2003.

Tabel 4
Baanvinders en baanwisselaars in de werkzame beroepsbevolking (15–64 jaar) naar kenmerken van het werk, 1992–2003

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Baanvinders (x 1 000)</i>												
Positie in de werkring												
Vaste arbeidsrelatie	611	496	437	471	520	563	680	780	821	847	775	641
Tijdelijk contract	170	179	189	216	235	263	241	227	208	187	192	177
Flexibele uren	42	32	32	41	56	51	72	66	61	63	56	53
Zelfstandige	42	47	52	55	51	57	51	51	58	61	55	50
Arbeidsduur per week												
12–19 uur werkzaam	60	55	56	63	65	73	97	105	110	124	117	107
20–34 uur werkzaam	186	188	178	192	220	233	256	272	289	305	319	281
35 uur of meer werkzaam	619	511	477	528	577	628	691	748	749	729	641	534
<i>Baanvinders in % van de werkzame beroepsbevolking</i>												
Positie in de werkring												
Vaste arbeidsrelatie	12,6	10,2	9,1	9,7	10,6	11,1	13,0	14,3	14,7	14,6	13,2	11,0
Tijdelijk contract	64,2	64,5	62,7	63,3	63,2	64,0	60,3	62,2	65,9	61,8	62,0	62,5
Flexibele uren	31,1	27,9	25,9	30,3	32,3	31,5	34,8	30,9	28,1	30,9	31,3	29,2
Zelfstandige	6,8	7,0	7,5	7,8	7,0	7,6	6,9	7,1	7,2	7,9	7,0	6,2
Arbeidsduur per week												
12–19 uur werkzaam	18,1	15,8	15,4	15,9	16,4	17,4	19,7	20,3	18,8	20,5	18,1	16,4
20–34 uur werkzaam	16,9	16,4	14,7	14,9	16,3	16,4	17,1	17,4	17,6	17,9	17,5	14,9
35 uur of meer werkzaam	13,9	11,5	11,0	12,1	13,0	13,8	15,0	15,9	16,0	15,3	13,8	11,7
<i>Baanwisselaars (x 1 000)</i>												
Positie in de werkring												
Vaste arbeidsrelatie	284	225	176	189	221	241	326	394	422	458	428	335
Tijdelijk contract	30	26	28	30	31	35	41	43	41	39	47	36
Flexibele uren	8	7	6	8	13	10	16	19	19	19	19	17
Zelfstandige	20	20	23	24	21	25	26	28	32	31	30	25
Arbeidsduur per week												
12–19 uur werkzaam	7	9	8	8	8	10	17	20	22	26	31	26
20–34 uur werkzaam	47	50	38	44	49	53	77	91	101	122	135	109
35 uur of meer werkzaam	288	219	188	199	229	246	314	373	391	400	358	278
<i>Baanwisselaars in % van de werkzame beroepsbevolking</i>												
Positie in de werkring												
Vaste arbeidsrelatie	5,8	4,6	3,7	3,9	4,5	4,8	6,2	7,2	7,5	7,9	7,3	5,7
Tijdelijk contract	11,4	9,4	9,4	8,8	8,4	8,4	10,2	11,6	13,0	12,8	15,1	12,7
Flexibele uren	6,1	6,2	5,1	6,1	7,7	5,9	7,6	8,9	8,9	9,6	10,7	9,4
Zelfstandige	3,1	3,0	3,2	3,4	2,8	3,3	3,5	3,8	4,0	4,1	3,9	3,1
Arbeidsduur per week												
12–19 uur werkzaam	2,2	2,6	2,1	2,0	2,0	2,4	3,5	3,8	3,8	4,3	4,8	4,0
20–34 uur werkzaam	4,3	4,4	3,1	3,4	3,7	3,8	5,1	5,8	6,2	7,1	7,4	5,8
35 uur of meer werkzaam	6,5	4,9	4,3	4,6	5,2	5,4	6,8	7,9	8,3	8,4	7,7	6,1

Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden

Johan van der Valk

Bijna 700 duizend mensen wilden in 2002 betaald werk van twaalf uur in de week of meer. Deze groep mensen is vrij heterogeen als het gaat om hun arbeidsverleden. Zo hadden ongeveer 135 duizend minder dan een jaar geleden nog gewerkt. Ruim 100 duizend mensen waren langer onvrijwillig zonder werk. Daarnaast waren er 160 duizend scholieren en schoolverlaters en 145 duizend herintreders die betaald werk wilden. Ook wilden circa 70 duizend arbeidsongeschikten (weer) werken. Deze mensen zochten niet allemaal even actief naar werk. Vooral mensen met recente werkervaring waren actief op zoek naar werk. Twee derde van hen behoorde tot de werkloze beroepsbevolking. Herintreders en arbeidsongeschikten gaven relatief vaak aan dat zij niet op korte termijn konden beginnen, waardoor zij niet tot de werkloze beroepsbevolking gerekend worden.

1. Inleiding

Het CBS publiceert diverse indicatoren van het onbenut arbeidsaanbod. In de benadering van werkloosheid kunnen namelijk verschillende invalshoeken gekozen worden. Voor budgettaire consequenties van werkloosheid zijn de werkloosheidsuitkeringen van belang. Gaat het om het bereiken van specifieke doelgroepen bij de bestrijding van werkloosheid dan komt men uit bij mensen die ingeschreven staan bij een Centrum voor Werk en Inkomen (CWI). Echter, vanuit een arbeidsmarktperspectief gaat vaak de voorkeur uit naar de mensen die op de arbeidsmarkt daadwerkelijk

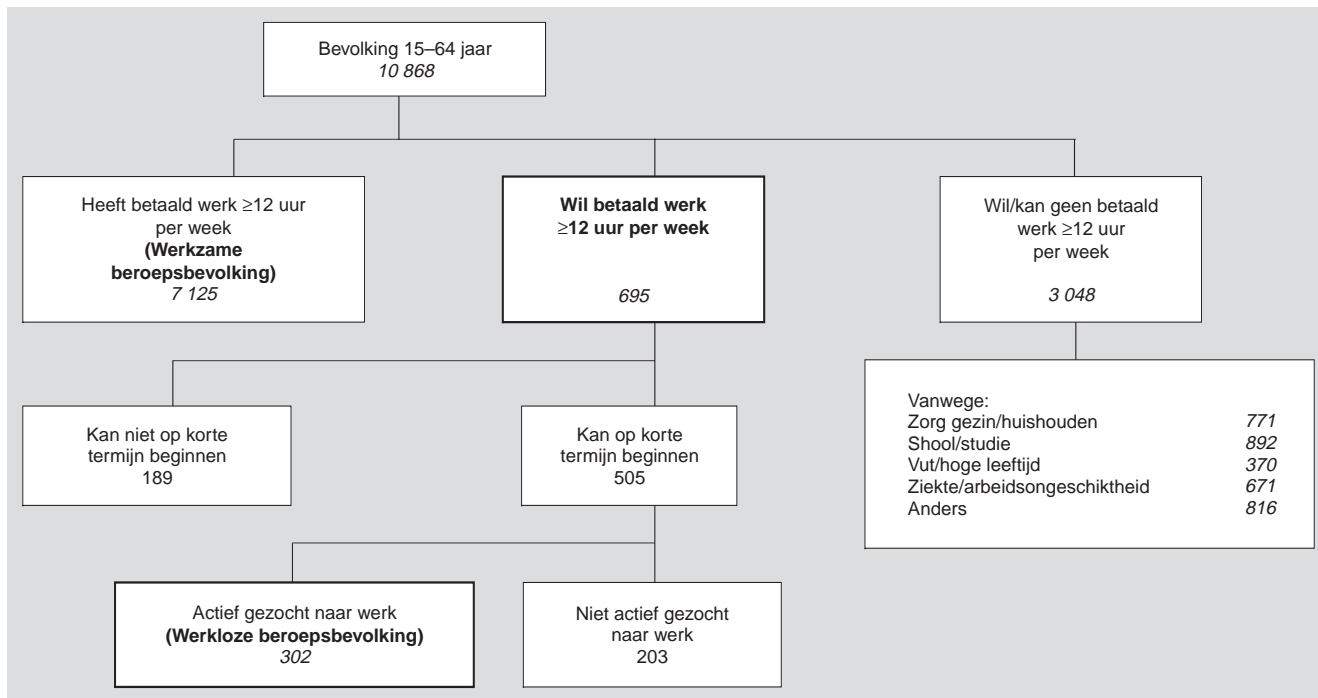
werk zoeken. Als men geïnteresseerd is in het totale potentiële aanbod of in volledige werkgelegenheid dan kan men uitgaan van alle mensen die betaald werk willen hebben. Deze laatste groep – de mensen die betaald werk willen hebben – staat centraal in dit artikel. Beschreven wordt uit welke categorieën dit zogenoemde onbenut arbeidsaanbod bestaat, welke afstand deze mensen tot de arbeidsmarkt hebben en hoe hun arbeidsverleden eruit ziet.

2. Onbenut arbeidsaanbod: meer dan alleen werklozen

Het grootste deel van de 15–64-jarigen heeft een betaalde baan van twaalf uur of meer per week. Toch is er ook een grote groep mensen die niet werkt. In 2002 waren er bijna 4 miljoen mensen van 15–64 jaar die geen baan hadden van twaalf uur of meer per week. Ruim driekwart van deze mensen wil of kan niet werken om verschillende redenen. Zo gaven ruim 700 duizend mensen aan dat zij geen betaald werk wilden vanwege de zorg voor gezin of huishouden. Bijna 900 duizend mensen wilden geen baan omdat zij bezig zijn met een opleiding of studie. Voor ruim 600 duizend mensen was ziekte of arbeidsongeschiktheid de belangrijkste reden om niet te kunnen of willen werken. Daarnaast waren er in 2002 nog zo'n 370 duizend vutters en (vroeg)gepensioneerden die geen betaalde baan meer wilden.

Van alle mensen die in 2002 geen baan hadden van twaalf uur of meer per week, wilden bijna 700 duizend mensen

Schema 1. Benut en onbenut arbeidsaanbod (x 1 000), 2002

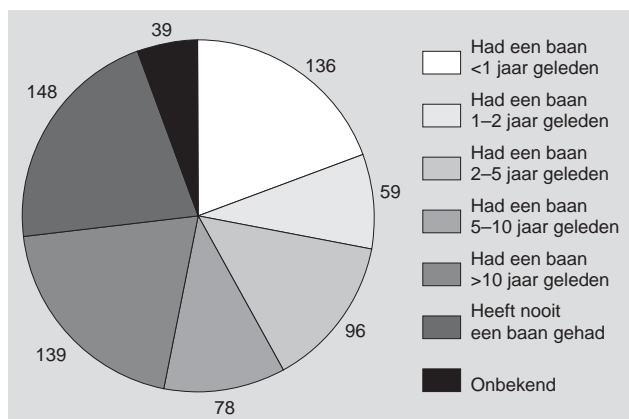
wel twaalf uur of meer per week werken. Zij worden gerekend tot het onbenut arbeidsaanbod. De werkloze beroepsbevolking maakt daar deel van uit. De werkloze beroepsbevolking zijn mensen die de afgelopen vier weken hebben gezocht naar werk en binnen twee weken kunnen beginnen in een baan. In 2002 waren er 302 duizend werklozen. Het onbenut arbeidsaanbod bestaat daarnaast uit mensen die aangeven op korte termijn te kunnen beginnen in een baan, maar in de afgelopen vier weken niet hebben gezocht en uit mensen die niet op kort termijn kunnen beginnen met werken. Beide groepen bestonden in 2002 uit ongeveer 200 duizend personen.

3. Arbeidsverleden onbenut arbeidsaanbod

Mensen die werk willen, hebben verschillende achtergronden van waaruit zij zich op de arbeidsmarkt begeven. Het gaat deels om mensen die voor het eerst actief zijn op de arbeidsmarkt. Daarnaast zijn er ook mensen die in het recente of minder recente verleden een betaalde baan hebben gehad.

In 2002 gaven 150 duizend mensen die deel uit maken van het onbenut arbeidsaanbod aan dat zij nog nooit een substantiële baan hebben gehad. Een substantiële baan is een baan van twaalf uur of meer per week die langer dan een jaar geduurd heeft. Er waren 136 duizend mensen in het onbenut arbeidsaanbod korter dan een jaar zonder werk. Zo'n 150 duizend mensen hadden tussen één en vijf jaar geleden nog gewerkt en zo'n 80 duizend tussen de vijf en tien jaar geleden. Bijna 140 duizend mensen hebben meer dan tien jaar niet gewerkt. Een vrij groot deel van de mensen met werkervaring heeft dus geen recent arbeidsverleden.

1. Arbeidsverleden onbenut arbeidsaanbod, 2002, duizendtallen

Binnen het onbenut arbeidsaanbod kunnen de mensen zonder recente werkervaring in een aantal groepen worden onderscheiden. De grootste groep zijn de scholieren, studenten die een bijbaantje zoeken en schoolverlaters op zoek naar hun eerste baan: 158 duizend in 2002. De herintreders zijn de tweede grootste groep in het onbenut arbeidsaanbod. In 2002 waren er 145 duizend mensen – voornamelijk vrouwen – die na twee jaar of langer geleden gestopt te zijn met werken vanwege de zorg voor gezin of

huishouden, weer op zoek zijn naar een betaalde baan. Ten derde wordt de groep ‘voorheen werkzaam’ onderscheiden; dat zijn mensen die tussen de één en twee jaar geleden gestopt zijn met werken en mensen die langer dan twee jaar geleden hun vorige baan verloren hebben vanwege bezuinigingen of een arbeidsconflict. Het ging hierbij om bijna 110 duizend personen. Ruim 70 duizend mensen die met hun vorige baan gestopt zijn vanwege ziekte of arbeidsongeschiktheid maakten in 2002 deel uit van het onbenut arbeidsaanbod.

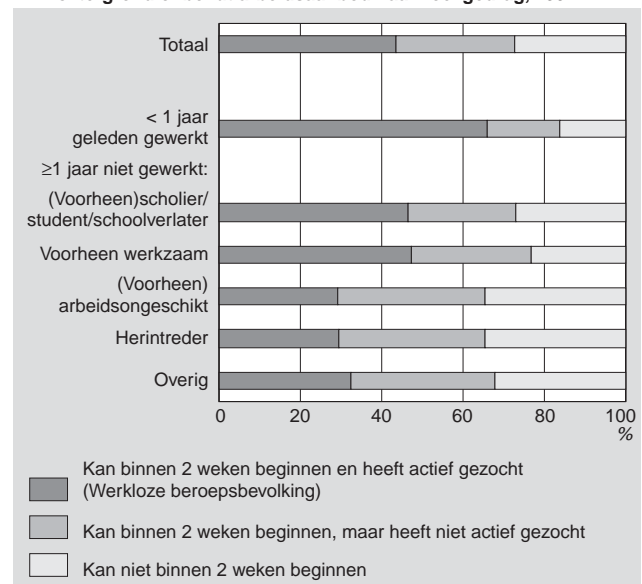
Staat 1
Achtergrond onbenut arbeidsaanbod, 15-64 jaar, 2002

	x 1 000
Wil werk van 12 uur of meer per week	695
<1 jaar geleden gewerkt	136
≥1 jaar niet gewerkt	
(Voorheen) scholier/student/schoolverlater	158
Voorheen werkzaam	108
(Voorheen) arbeidsongeschikt	71
Herintreder	145
Overig	77

4. Arbeidsverleden en zoekgedrag

Het arbeidsverleden van mensen die betaald werk willen, is van invloed op de mate waarin zij actief op zoek gaan naar werk. Hoe recenter het arbeidsverleden, hoe actiever er gezocht wordt. Van de werkwillenden die minder dan een jaar geleden nog een baan hadden, behoorde in 2002 twee derde tot de werkloze beroepsbevolking. Bij de andere groepen lag dit aandeel aanzienlijk lager. Bij herintreders en arbeidsongeschikten was in 2002 slechts 29 procent werkloos. Zij gaven relatief vaak aan niet op korte termijn te kunnen beginnen in een baan, maar hebben ook minder vaak gezocht naar werk.

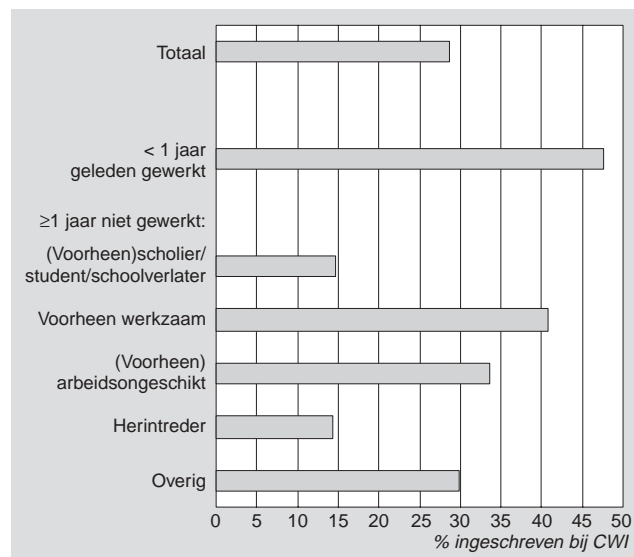
2. Achtergrond onbenut arbeidsaanbod naar zoekgedrag, 2002

Verder blijken er grote verschillen in de mate waarin gebruik gemaakt wordt van het Centrum voor Werk en Inkommen (CWI) om aan werk te komen. Herintreders en

schoolverlaters maken weinig gebruik van het CWI om aan een baan te komen. Slechts zo'n 15 procent van hen stond ingeschreven bij het CWI. In de overige groepen van het onbenut arbeidsaanbod staat een veel hoger percentage ingeschreven als werkzoekende bij het CWI. Van de mensen die recentelijk nog gewerkt hebben, staat bijvoorbeeld bijna de helft ingeschreven.

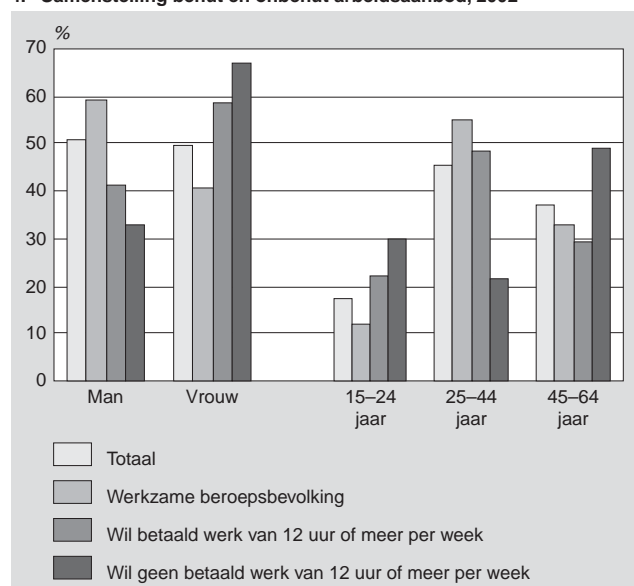
3. Achtergrond onbenut arbeidsaanbod naar inschrijving bij CWI, 2002

5. Onbenut arbeidsaanbod: vrouwen en jongeren

Door de verschillende achtergronden van de mensen is het onbenut arbeidsaanbod heterogeen van samenstelling. Deze groep is bijvoorbeeld divers qua geslacht en leeftijd. Binnen de werkwillenden zijn vrouwen overtegenwoordigd. Zo was in 2002 bijna 60 procent van hen vrouw. Ook jongeren zijn iets overtegenwoordigd in het onbenut arbeidsaanbod. Ouderen, daarentegen, zijn duidelijk onderverte-

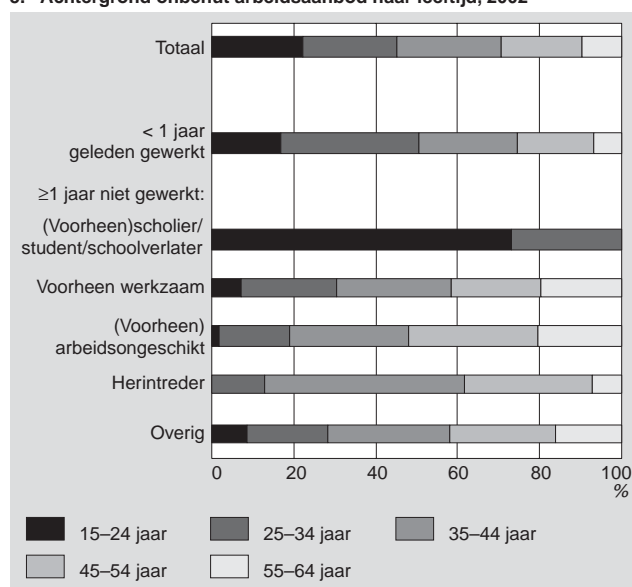
4. Samenstelling benut en onbenut arbeidsaanbod, 2002

genwoordigd. Zo bedroeg in 2002 het aandeel mensen van 45-64 jaar van de werkwillenden minder dan 30 procent tegenover 37 procent in de bevolking van 15-64 jaar.

Deze verschillen kunnen deels verklaard worden vanuit het arbeidsverleden van de werkwilligen. Zo bestaat een aanzienlijk deel van het onbenut arbeidsaanbod uit herintreders, dit zijn voornamelijk vrouwen. De (ex-)scholier/studenten en schoolverlaters zijn vanzelfsprekend vooral jongeren. Werkwillenden met recente werkervaring zijn geconcentreerd in de leeftijd van 25-34 jaar. Herintreders zijn vaak van middelbare leeftijd. Acht van de tien waren tussen de 34 en 55 jaar. Een relatief groot deel van de werkwillenden met minder recente werkervaring en arbeidsongeschikten zijn ouderen. Twee van de tien waren in 2002 in de leeftijd van 55-64 jaar tegenover slechts een van de tien binnen de gehele groep werkwillenden.

5. Achtergrond onbenut arbeidsaanbod naar leeftijd, 2002

Technische toelichting

De gegevens over het onbenut arbeidsaanbod zijn afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

In deze enquête worden gegevens verzameld over de arbeidsmarktpositie van mensen van 15 jaar en ouder. Ook worden vragen gesteld over het arbeidsmarktverleden. Er wordt gevraagd of de respondent eventueel een vroegere werkkring van twaalf uur of meer per week gedurende minimaal één jaar heeft gehad. Indien dat het geval is wordt gevraagd wanneer men met die werkkring gestopt is of minder dan twaalf uur is gaan werken. Tevens wordt gevraagd naar de redenen om te stoppen met de voorgaande baan.

Literatuur

Lucassen, S.C.H.H.L. (2004), Herintreders op de arbeidsmarkt. In Sociaal-economische Trends, tweede kwartaal 2004, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Thijssen, J.G.J. (2000), Het onbenut arbeidsaanbod. In: Index 2000–7, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Tabel 1
Binding met de arbeidsmarkt naar leeftijd en geslacht, 15–64 jaar, 2002

	Totaal	Leeftijd			Geslacht	
		15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	Man	Vrouw
<i>x 1 000</i>						
Werkzame Beroepsbevolking	7 125	847	3 937	2 341	4 211	2 914
Wil betaald werk van 12 uur of meer per week	695	154	337	204	288	407
kan op korte termijn beginnen	506	120	232	153	228	278
afgelopen 4 weken gezocht (werkloze beroepsbevolking)	302	79	149	75	147	155
afgelopen 4 weken niet gezocht	203	42	83	78	80	123
wel afgelopen 6 maanden	55	13	25	18	26	32
niet afgelopen 6 maanden	148	28	59	61	54	91
vanwege weinig resultaat	48	5	14	29	24	31
overige redenen	100	23	45	31	30	61
kan niet op korte termijn beginnen	189	34	105	51	60	129
Wil geen betaald werk van 12 uur of meer per week	3 048	906	650	1 492	1 003	2 046
vanwege						
zorg voor gezin of huishouden	771	19	398	353	11	760
opleiding/studie	892	833	54	5	440	452
vut/hoge leeftijd	370	0	0	370	204	166
ziekte/arbeidsongeschiktheid	623	16	140	466	254	369
andere redenen	393	38	57	298	94	299
Totaal	10 868	1 907	4 923	4 038	5 501	5 367

Tabel 2
Onbenut arbeidsaanbod naar arbeidsverleden, 15–64 jaar, 2002

	Totaal	Leeftijd			Geslacht	
		15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	Man	Vrouw
<i>x 1 000</i>						
Had een baan <3 maanden geleden	53	10	31	13	33	21
Had een baan 3–6 maanden geleden	39	6	23	9	21	18
Had een baan 6–12 maanden geleden	43	7	24	13	22	22
Had een baan 12–18 maanden geleden	33	5	18	10	17	16
Had een baan 18–24 maanden geleden	26	3	15	8	11	16
Had een baan 2–3 jaar geleden	28	3	16	10	11	18
Had een baan 3–4 jaar geleden	42	3	26	14	19	24
Had een baan 4–5 jaar geleden	25	2	15	9	10	16
Had een baan >5 jaar geleden	217	2	103	112	66	164
Heeft nooit een baan gehad	187	113	66	8	92	100
Totaal	695	154	337	204	302	414

Tabel 3
Onbenut arbeidsaanbod naar achtergrond en zoekgedrag (15–64 jaar), 2002

	Totaal	Wil betaald werk			
		kan op korte termijn beginnen			kan niet op korte termijn beginnen
		afgelopen 4 weken gezocht (werkloze beroepsbevolking)	afgelopen 4 weken niet gezocht		
<i>x 1 000</i>					
< 1 jaar geleden gewerkt	136	114	89	24	22
≥1 jaar niet gewerkt					
(Voorheen) scholier/student/schoolverlater	158	115	73	42	42
(Voorheen) werkzaam	108	83	51	32	25
(Voorheen) arbeidsongeschikt	71	46	21	26	24
Herintreder	145	95	43	52	50
Overig	77	52	25	27	25
Totaal	695	506	302	203	189

Herintreders op de arbeidsmarkt

Sabine Lucassen

Voor veel herintreders is het lang geleden dat ze voor het laatst gewerkt hebben. Herintreders zijn vaak vrouwen in de leeftijd van 35–44 jaar en laag of middelbaar opgeleid. Bijna zeven van de tien herintredende vrouwen hebben een partner met kinderen. Herintreders zoeken minder actief naar werk dan gemiddeld. De werkende herintreders hebben vaak een kleine parttime baan.

1. Inleiding

De Nederlandse overheid wil de arbeidsdeelname en de economische zelfstandigheid van vrouwen verder bevorderen. In 2002 was volgens de Enquête Beroepsbevolking (EBB) 54 procent van de vrouwen in de leeftijd van 15–64 jaar werkzaam. Een belangrijke toename van de arbeidsdeelname van vrouwen kan, naast voorkoming van uitstroom, gerealiseerd worden door een extra instroom van herintreders. Herintreders zijn personen die na een periode waarin ze zich van de arbeidsmarkt hebben teruggetrokken, opnieuw willen werken c.q. werk vinden.

Het CBS heeft voor het eerst in 1990 over herintreders gepubliceerd (v.d. Valk & Vogels, 1990) op basis van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Deze cijfers hadden betrekking op het aantal herintreders in het onbenut arbeidsaanbod. De afbakening was gebaseerd op een retrospectieve vraagstelling die erg uitgebreid en complex was. Vanaf 1992 is deze vraagstelling vereenvoudigd. Er is toen gekozen om herintreders via een subjectieve vraagstelling te traceren (Loozen, 1997). Door deze subjectieve wijze van meting werd echter niet duidelijk welke groep precies beschreven werd. Met de invoering van de nieuwe EBB-vragenlijst eind 1999 is deze vraag dan ook vervangen door een set meer objectieve vragen. In dit artikel worden voor het eerst gegevens over herintreders gepubliceerd op basis van deze nieuwe vragen.

In paragraaf 2 wordt beschreven hoe de groep herintreders is afgebakend op basis van gegevens uit de EBB. In paragraaf 3 wordt het aantal herintreders in 2002 beschreven en wordt deze groep verbijzonderd naar een aantal kenmerken.

2. Indeling van de bevolking in herintreders en niet-herintreders

Het begrip herintreder verwijst naar personen zonder werkkring die na een substantiële periode van afwezigheid op de arbeidsmarkt (weer) willen werken c.q. werk vinden. Een substantiële periode is een periode die lang genoeg is om te kunnen spreken van het ontbreken van recente wer-

kervaring ten gevolge van de periode van afwezigheid. Er is gekozen voor een afwezigheid van minimaal twee jaar: personen die in de afgelopen twee jaren voorafgaand aan de enquête nog een baan hebben gehad, worden niet tot de herintreders gerekend.

Verder zijn van belang de redenen waarom mensen gestopt zijn met werken. Kenmerkend voor veel herintreders is een periode buiten de arbeidsmarkt waarin gezorgd wordt voor kinderen. De reden waarom men de arbeidsmarkt heeft verlaten, is bepalend voor de indeling of men al dan niet tot de herintreders wordt gerekend.

Het arbeidsverleden en de reden om te stoppen met een baan zijn geoperationaliseerd met behulp van diverse vragen die in de EBB worden gesteld over de activiteiten in het verleden. De relevante vragen zijn in de technische toelichting weergegeven. Met behulp van deze vragen wordt vastgesteld wanneer men voor het laatst gewerkt heeft en wat de reden was om te stoppen met werk. Op basis hiervan is de groep herintreders als volgt afgebakend: personen die langer dan twee jaar geleden een baan hebben gehad en als voornaamste reden om destijds te stoppen 'de zorg voor gezin en huishouden' hebben opgegeven. Alle andere personen die meer dan twee jaar geleden een baan hadden en een andere reden dan 'zorg voor gezin en huishouden' als stopreden hebben opgegeven, zijn niet tot de herintreders gerekend. Ook personen die voorheen scholier, student of schoolverlater waren, worden niet tot de herintreders gerekend.

Om tot de herintreders te kunnen worden gerekend is het ook van belang dat men werk wil hebben van twaalf uur of meer per week. Het actief zoeken naar werk is daarbij niet direct van belang. Er is gekozen voor een zo ruim mogelijke afbakening van het onbenut arbeidsaanbod. Ook personen die recentelijk een baan hebben gevonden, worden tot de herintreders gerekend.

Op personen die nooit eerder gewerkt hebben, lijkt de term 'herintreders' minder van toepassing omdat ze niet eerder op de arbeidsmarkt aanwezig waren; het gaat hier in feite om 'late toetreders'. Deze categorie wordt niettemin ook tot de 'herintreders' gerekend, omdat de betrokken personen in twee opzichten volledig vergelijkbaar zijn met de overige personen die in dit artikel tot de herintreders worden gerekend: er is geen sprake van recente werkervaring en men is na een periode van afwezigheid op de arbeidsmarkt thans bereid om betaald werk te aanvaarden. Vandaar dat de personen die nooit een betaalde werkkring hebben gehad en ouder dan 35 jaar¹⁾ zijn in dit artikel ook tot de herintreders worden gerekend.

Afbakening herintreders

Herintreders zijn:

1. personen die meer dan twee jaar geleden een betaalde baan hadden, als reden om te stoppen met hun voorgaande baan de 'zorg voor gezin of huishouden' hadden, en nu weer werk willen van twaalf uur of meer per week.
2. personen die meer dan twee jaar geleden een betaalde baan hadden, als reden om te stoppen met hun voorgaande baan de 'zorg voor gezin of huishouden' hadden, en minder dan één jaar geleden een baan hebben gevonden van twaalf uur of meer per week.
3. personen die nog nooit een betaalde werkkring hebben gehad en werk willen van twaalf uur of meer per week of minder dan één jaar geleden een baan hebben gevonden van twaalf uur of meer per week en ouder dan 35 jaar zijn.

3. Kenmerken herintreders

Herintreders worden afgebakend binnen het onbenut arbeidsaanbod en binnen de instroom in de werkzame beroepsbevolking. Personen zonder werk die bereid zijn een baan te aanvaarden van twaalf uur of meer per week worden in dit artikel gerekend tot het *onbenut arbeidsaanbod*. Personen die het afgelopen jaar een baan gevonden hebben, maken deel uit van de werkzame beroepsbevolking.

In 2002 waren er 695 duizend mensen die werk willen van twaalf uur of meer per week. Hiervan worden 145 duizend personen gerekend tot de herintreders. In 2002 zijn er 63 duizend herintreders die inmiddels werk hebben gevonden van twaalf uur of meer per week en zodoende ingestroomd zijn in de werkzame beroepsbevolking. Zij behoren tot de zogenaamde baanvinders. Baanvinders zijn mensen die korter dan een jaar geleden in hun huidige baan begonnen zijn.

Staat 1
Herintreders naar geslacht (15–64 jaar), 2002

	Vrouwen	Mannen	Totaal
	<i>x 1 000</i>		
Totaal onbenut arbeidsaanbod	407	288	695
Herintreders in onbenut arbeidsaanbod	133	12	145
Herintreders in werkzame beroepsbevolking	50	12	63

Herintreders zijn voornamelijk vrouwen. Van de herintreders in het onbenut arbeidsaanbod zijn ruim negen van de tien vrouw en van de herintreders in de werkzame beroepsbevolking zijn acht van de tien vrouw. Binnen het totaal van het onbenut arbeidsaanbod zijn vrouwelijke herintreders de grootste groep. Een derde van de vrouwen die werk willen van twaalf uur of meer per week is herintreder.

De omvang van vrouwelijke herintreders in het onbenut arbeidsaanbod (133 duizend) maakt het mogelijk een gedetailleerde beschrijving te geven. Alhoewel het aantal vrouwelijke herintreders binnen de baanvinders een kleiner

aantal betreft (50 duizend) is ook dit aantal groot genoeg om de kenmerken van de herintreders binnen de baanvinders te kunnen beschrijven. In 2002 was het aandeel van mannen onder de herintreders gering. Van de herintreders binnen het onbenut arbeidsaanbod was 8 procent man en van de herintreders die een baan gevonden hebben, was 20 procent man. Het aantal mannelijke herintreders is te klein om deze groep gedetailleerd te beschrijven naar kenmerken. De herintredende mannen worden daarom niet nader beschreven.

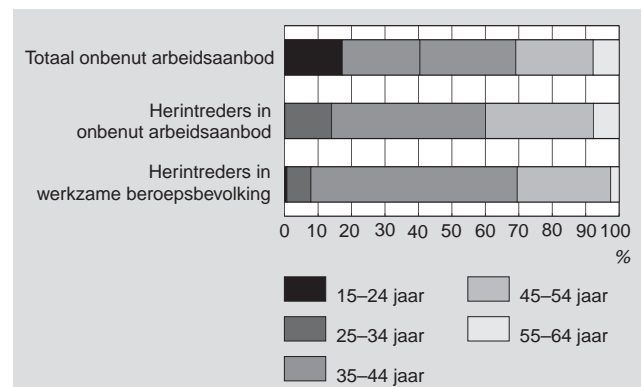
In het vervolg van deze paragraaf wordt nagegaan hoe de groep vrouwelijke herintreders binnen het onbenut arbeidsaanbod is samengesteld. Daarbij wordt steeds een vergelijking gemaakt met de vrouwelijke herintreders die een baan gevonden hebben. Deze twee groepen herintreders worden apart beschreven om vast te stellen of de kenmerken verschillen tussen de werkwillende herintreders die nog een baan moeten vinden en de herintreders die al een baan gevonden hebben.

3.1 Herintredende vrouwen naar persoonskenmerken

Bijna de helft van de herintredende vrouwen die werk willen zijn tussen de 35 en 45 jaar. De vrouwelijke herintreders die werk willen van twaalf uur of meer per week zijn gemiddeld ouder dan de totale groep vrouwen die werk willen. De gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke herintreders in het onbenut arbeidsaanbod is 43 jaar, van het totale onbenut arbeidsaanbod is dat 38 jaar. Dit verschil wordt deels veroorzaakt doordat in de totale groep vrouwen die werk willen ook jonge vrouwen behoren die voorheen scholier, student of schoolverlater waren.

De herintreders die een baan gevonden hebben zijn gemiddeld 41 jaar. Van hen zijn ruim zes van de tien tussen de 35 en 44 jaar. Het aandeel 35–44-jarigen binnen de vrouwelijke werkzame herintreders is dus groter dan binnen de herintreders in het onbenut arbeidsaanbod.

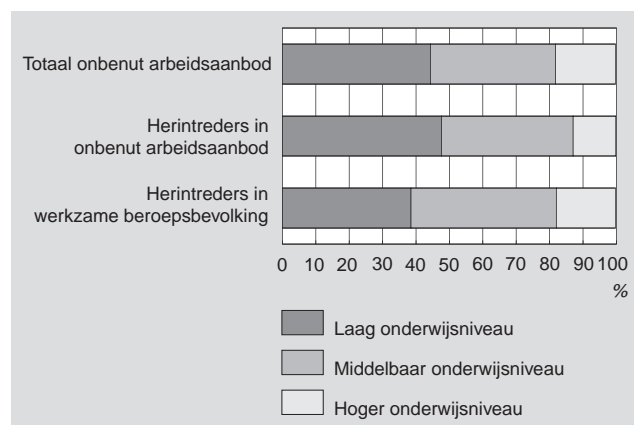
1. Vrouwelijke herintreders naar leeftijd (15–64 jaar), 2002

De vrouwelijke herintreders in het onbenut arbeidsaanbod zijn meestal laag of middelbaar opgeleid. Slechts 13 procent van hen is in 2002 hoger opgeleid. De vrouwelijke herintreders die succesvol ingestroomd zijn in de werkzame beroepsbevolking zijn hoger opgeleid. Van hen zijn bijna twee van de tien hoger opgeleid. Het onderwijsniveau

van de herintreders die een baan gevonden hebben, is echter laag in vergelijking met de totale groep vrouwen die een baan gevonden hebben. Van de vrouwelijke baanvinders zijn namelijk drie van de tien hoger opgeleid. Ook binnen de totale vrouwelijke werkzame beroepsbevolking zijn drie van de tien vrouwen hoger opgeleid. Herintreders zijn dus laag opgeleid in vergelijking met mensen die werken.

2. Vrouwelijke herintreders naar onderwijsniveau (15–64 jaar), 2002

Herintredende vrouwen hebben beduidend vaker een partner en thuiswonende kinderen. Ook zijn ze relatief vaker alleenstaande ouders. Bijna zeven van de tien herintredende vrouwen hebben een partner met thuiswonende kinderen. Dit geldt zowel voor de herintredende vrouwen die werk willen als voor degenen die al een baan gevonden hebben. Van de andere vrouwen die werk willen, hebben in 2002 ruim vier van de tien een partner met thuiswonende kinderen.

Ruim drie van de tien herintredende vrouwen hebben dus geen partner met thuiswonende kinderen. Aangezien een groot gedeelte van hen tussen de 40 en 60 jaar is, betreft dit zeer waarschijnlijk herintredende vrouwen waarvan de kinderen inmiddels uitwonend zijn.

De herintredende vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod hebben relatief vaak een partner en een jongste kind die jonger dan twaalf jaar is. Van hen heeft 43 procent een partner met jonge kinderen. Onder de totale groep vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod is dit percentage lager: 31 procent.

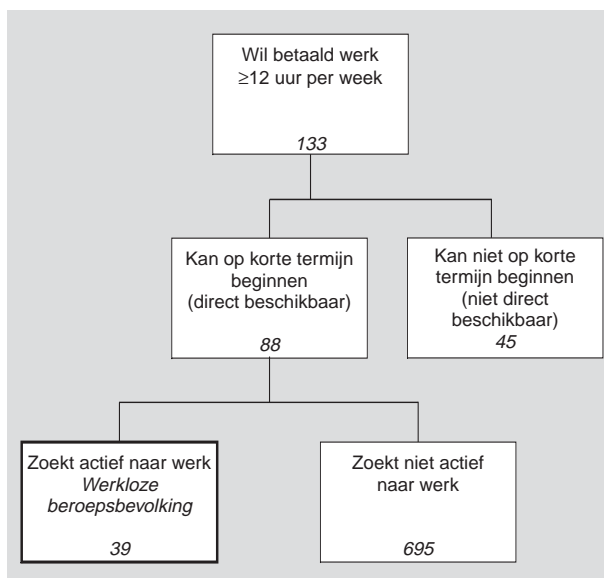
Staat 2
Vrouwelijke herintreders naar positie in het huishouden (15–64 jaar), 2002

	Herintreders in onbenut arbeidsaanbod	Herintreders in werkzame beroepsbevolking	Totaal onbenut arbeidsaanbod
	%		
Totaal	100	100	100
w.o. ouder zonder partner met kind(eren)	12	15	10
w.o. lid van een ouderpaar met kind(eren)	68	68	45
waarvan			
jongste kind 0–5 jaar	22	19	18
jongste kind 6–11 jaar	20	27	12
jongste kind 12–17 jaar	14	15	8
jongste kind ≥18 jaar	11	6	7

3.2 Herintredende vrouwen naar arbeidspositie en kenmerken werk

Van de vrouwelijke herintreders die werk willen van twaalf uur of meer per week was in 2002 twee derde op korte termijn beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Van de vrouwen die op korte termijn beschikbaar zijn, zoekt bijna de helft actief naar werk en zij behoren daarmee tot de werkloze beroepsbevolking.

Schema 1. Herintredende vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod (15–64 jaar) naar arbeidspositie (x 1 000), 2002

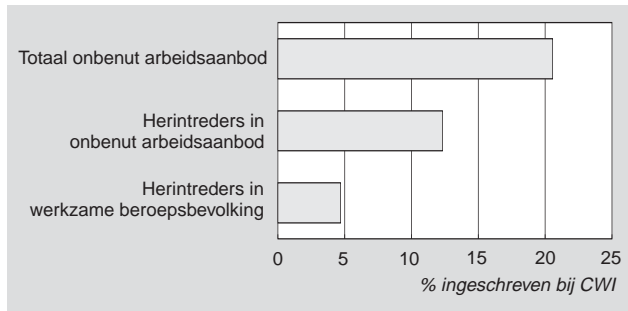

Herintreders zoeken minder actief naar werk dan gemiddeld. Drie van de tien herintredende vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod zijn werkloos. Dit is minder dan onder de totale groep van vrouwen die willen werken. Van hen behoren bijna vier van de tien tot de werkloze beroepsbevolking.

Niet alle vrouwen die werk willen, schrijven zich in bij het CWI. Van de herintredende vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod is slechts een van de acht in 2002 ingeschreven bij het CWI. Het betreft dan herintredende vrouwen die in de enquête aangeven dat ze ingeschreven staan bij het CWI en ook daadwerkelijk ingeschreven staan als niet-werkende werkzoekende bij het CWI. Van de totale groep vrouwen die

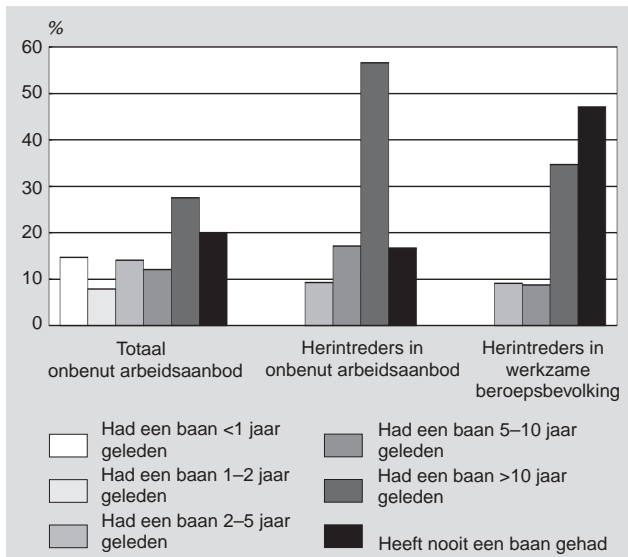
werk willen van twaalf uur of meer per week is een van de vijf ingeschreven bij het CWI. Er zijn dus relatief weinig herintredende vrouwen die zich inschrijven.

3. Vrouwelijke herintreders naar inschrijving bij het CWI (15-64 jaar), 2002

Voor veel herintreders is het lang geleden dat ze voor het laatst gewerkt hebben. Bijna zes van de tien vrouwelijke herintreders in het onbenut arbeidsaanbod hebben meer dan tien jaar geleden voor het laatst gewerkt. Slechts een van de tien herintreders heeft tussen de twee en vijf jaar geleden voor het laatst gewerkt. Hiermee onderscheiden herintredende vrouwen zich duidelijk van de rest van de totale groep vrouwen die werk willen. Van alle vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod hebben bijna vier van de tien de afgelopen vijf jaar nog gewerkt en hebben daarmee veel recentere werkervaring. Bijna twee van de tien vrouwen die werk willen, hebben nog nooit een baan gehad. Van de vrouwelijke herintreders die een baan gevonden hebben, heeft bijna de helft nooit eerder een baan gehad van twaalf uur of meer per week en langer dan een jaar.

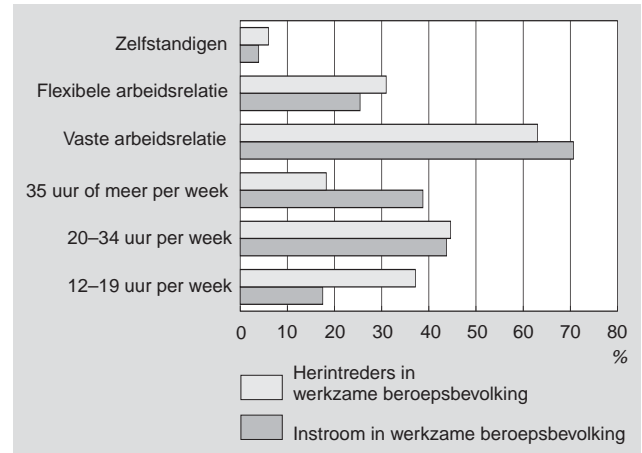
4. Vrouwelijke herintreders naar periode niet-werkzaam (15-64 jaar), 2002

In 2002 waren er 50 duizend vrouwelijke herintreders die een baan gevonden hadden van twaalf uur of meer per week. Een jaar eerder maakten deze herintreders nog geen deel uit van de werkzame beroepsbevolking. In vergelijking met de totale groep baanvinders werken herintre-

ders relatief vaak in kleine banen van 12-19 uur. Nog geen twee van de tien herintreders werken 35 uur of meer per week. Van alle baanvinders is dit vier van de tien.

5. Herintredende vrouwen in de werkzame beroepsbevolking naar arbeidsduur en arbeidsrelatie (15-64 jaar), 2002

Ruim zes van de tien werkzame vrouwelijke herintreders hebben een vaste arbeidsrelatie. Drie van de tien hebben een flexibele arbeidsrelatie. Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie hebben een contract voor minder dan één jaar of werken een wisselend aantal uren per week. Van de totale groep vrouwelijke baanvinders heeft een kwart een flexibel arbeidscontract, zij hebben dus iets vaker een vast contract dan herintreders.

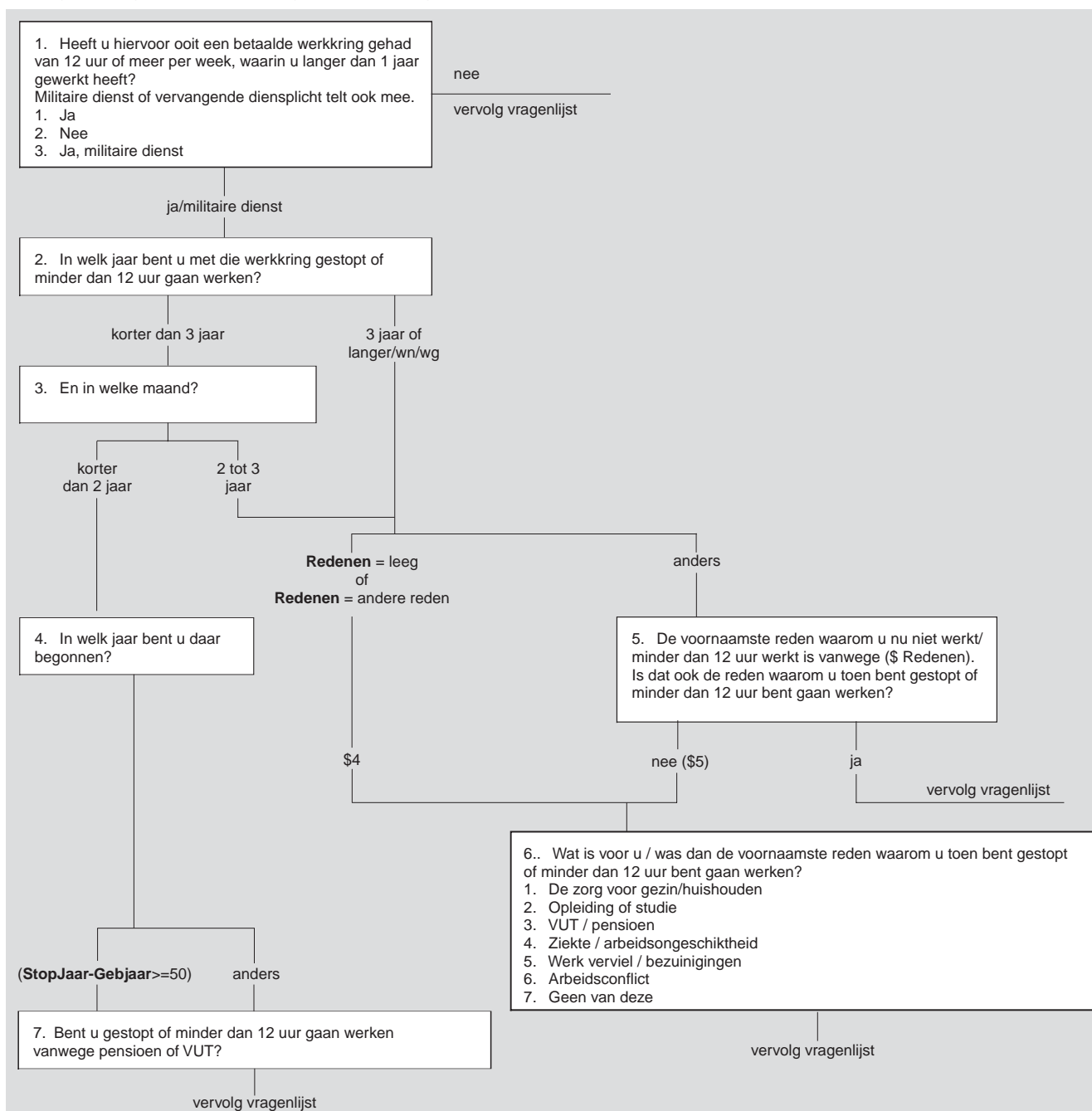
4. Technische toelichting

De gegevens over herintreders zijn afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

In deze enquête worden gegevens verzameld over de arbeidsmarktpositie van mensen van 15 jaar en ouder. Ook worden vragen gesteld over het arbeidsmarktverleden. Er wordt gevraagd of de respondent eventueel een vroegere werkkring van twaalf uur of meer per week gedurende minimaal één jaar heeft gehad. Indien dat het geval is wordt gevraagd wanneer men met die werkkring gestopt is of minder dan twaalf uur is gaan werken. Tevens wordt gevraagd naar de reden om te stoppen met de voorgaande baan.

Bij mensen met werk van twaalf uur of meer per week wordt vastgesteld of zij korter of langer dan één jaar in deze baan werkzaam zijn. Waar in dit artikel gesproken wordt over baanvinders in 2002 worden die mensen bedoeld die in 2002 voor de EBB geïnterviewd zijn en baanvinder bleken te zijn.

Routing EBB vragenlijst met betrekking tot de afbakening van herintreders

5. Literatuurverwijzingen

Valk van der, J. en Vogels, H.M.G. (1990), Het aantal herintreders in het onbenutte arbeidsaanbod. In Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek 1990-4, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Valk van der J. (2004), Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden. In Sociaal-economische Trends, tweede kwartaal 2004, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Loozen, S.W.H.C. (1997), Herintreders op de arbeidsmarkt. Sociaal-economische Dynamiek 1997, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Noot in tekst

¹⁾ Er is onderzocht of de leeftijdsgrens wellicht beter bij 30 jaar gelegd kon worden. De conclusie was dat bij verhoging van de leeftijd tot 35 jaar wellicht onterecht bepaalde personen niet als herintreder beschouwd worden maar dat bij de grens van 30 jaar er personen zijn die onterecht als herintreder beschouwd zouden worden. Gekozen is voor een conservatieve 'zuivere' schatting van het aantal herintreders.

Tabel 1
Herintreders in de bevolking (15-64 jaar), 2002

	Man	Vrouw	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	Totaal
<i>x 1 000</i>								
Wil werk van 12 uur of meer per week	288	407	154	159	177	136	68	695
< 1 jaar geleden gewerkt	76	60	23	45	33	25	9	136
≥1 jaar niet gewerkt								
(Voorheen) scholier/student/schoolverlater	81	77	115	42	0	0	0	158
Voorheen werkzaam	50	58	8	25	30	24	21	108
(Voorheen) arbeidsongeschikt	33	37	1	12	21	22	14	71
Herintreder	12	133	0	19	71	45	10	145
Overig	35	42	6	15	23	20	12	77
Wil geen werk van 12 uur of meer	1 003	2 046	906	282	368	470	1 022	3 048
Werkzame beroepsbevolking	4 211	2 914	847	1 904	2 033	1 676	665	7 125
Baanvinder	560	518	352	345	236	121	24	1 078
< 1 jaar geleden gewerkt	306	238	108	206	144	71	14	544
≥1 jaar niet gewerkt								
(Voorheen) scholier/student/schoolverlater	137	141	216	62	0	0	0	278
Voorheen werkzaam	66	59	17	50	34	20	4	125
(Voorheen) arbeidsongeschikt	6	6	1	2	4	3	1	11
Herintreder	12	50	0	4	39	18	2	63
Overig	33	23	9	21	15	9	3	56
Geen baanvinder	3 651	2 397	495	1 559	1 797	1 555	641	6 047
Totaal	5 501	5 367	1 907	2 345	2 579	2 283	1 755	10 868

Tabel 2
Vrouwen in het onbenut arbeidsaanbod en instroom in de werkzame beroepsbevolking (15–64 jaar), 2002

	Herintreders in onbenut arbeidsaanbod	Herintreders in werkzame beroepsbevolking	Totaal onbenut arbeidsaanbod	Totaal baanvinders
<i>x 1 000</i>				
Totaal vrouwen van 15–64 jaar	133	50	407	518
Leeftijd				
15–24 jaar	0	0	70	179
25–34 jaar	19	4	95	150
35–44 jaar	61	31	117	118
45–54 jaar	43	14	94	63
55–64 jaar	10	1	32	9
Positie in huishouden				
eenpersoonshuishouden	11	3	53	79
eenouder	17	7	42	26
lid van ouderpaar	90	34	184	141
w.v. jongste kind 0– 5 jaar	29	10	75	58
jongste kind 6–11 jaar	27	14	49	42
jongste kind 12–17 jaar	18	8	33	29
jongste kind ≥18 jaar	15	3	27	13
lid van een paar (geen ouder)	15	6	78	150
minderjarig kind (12–17 jaar)	0	0	15	24
meerderjarig kind	0	0	28	83
overig lid huishouden	0	1	7	14
Onderwijsniveau				
laag	63	19	180	144
middelbaar	53	22	152	221
hoog	17	9	73	152
onbekend	0	0	1	1
Herkomstgroepering				
Autochtonen	102	36	288	410
Allochtonen	31	14	119	108
Westerse Allochtonen	12	5	49	52
Niet-Westerse Allochtonen	19	10	69	56
Arbeidsverleden				
Had een baan <1 jaar geleden	0	0	60	238
Had een baan 1–2 jaar geleden	0	0	32	54
Had een baan 2–5 jaar geleden	12	5	57	24
Had een baan 5–10 jaar geleden	23	4	49	10
Had een baan >10 jaar geleden	75	17	112	22
Heeft nooit een baan gehad	22	24	81	136
Onbekend	0	0	16	34
Arbeidspositie				
Kan op korte termijn beginnen	88		278	
afgelopen 4 weken gezocht	39		155	
afgelopen 4 weken niet gezocht	49		123	
Kan niet op korte termijn beginnen	45		129	
Ingeschreven bij CWI	16	2	84	16
Positie in de werkkring				
Vaste arbeidsrelatie		32		366
Flexibele arbeidsrelatie		16		132
Zelfstandigen		3		20
Wekelijkse arbeidsduur				
12–19 uur		19		91
20–34 uur		22		227
35 uur of meer		9		201

Immigranten op de arbeidsmarkt

Arno Sprangers (CBS), Aslan Zorlu (UvA), Joop Hartog (UvA) en Han Nicolaas (CBS)¹⁾

Ruim de helft van de mannelijke vluchtelingen die halverwege de jaren negentig naar Nederland kwamen, had vijf jaar later werk. Voor de vrouwen was dit ongeveer eenderde. Gezinsherenigende en (vooral) gezinsvormende immigranten verwerven doorgaans sneller een plek op de Nederlandse arbeidsmarkt dan vluchtelingen. Toch is de uitkeringsafhankelijkheid van al deze immigrantengroepen naar verhouding hoog. Een kwart van de mannelijke en 40 procent van de vrouwelijke asielmigranten die in 1995 naar Nederland kwamen was vijf jaar later aangewezen op een werkloosheids- of een bijstandsuitkering. De uitkeringsafhankelijkheid van vluchtelingen neemt wel sterk af na verloop van jaren. Van de gezinsherenigers en gezinsvormers die in 1995 naar Nederland migreerden was ongeveer één op de tien in het jaar 2000 afhankelijk van een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Voor immigranten uit Europese landen was dit 2 procent voor de mannen en 4 procent voor de vrouwen. Dit is ongeveer gelijk aan het niveau voor autochtonen.

De uitkeringsafhankelijkheid van recente immigranten is wat lager dan voor eerdere cohorten. De wat betere positie op de arbeidsmarkt van recente cohorten gezinsherenigende en gezinsvormende immigranten zou deels verklaard kunnen worden door de strengere 'selectie aan de poort', bijvoorbeeld door inkomenseisen. Daarnaast hebben nieuwe lichtingen immigranten mogelijk een betere startpositie, als gevolg van de relatief gunstige economische conjunctuur aan het eind van de jaren negentig. Ook veranderende praktijk en regelgeving rond statusverlening en uitkeringsrechten voor vluchtelingen kunnen de uitkomsten, en zeker die betreffende uitkeringsafhankelijkheid, beïnvloeden.

De positie op de arbeidsmarkt van vluchtelingen is onzekerder dan die van andere groepen. Vluchtelingen hebben een kleinere kans op werk als ze werkloos zijn en hebben bovendien een grotere kans hun werk te verliezen. Ook gezinsherenigers en gezinsvormers hebben een grotere kans hun werk kwijt te raken ten opzichte van, bijvoorbeeld, immigranten uit Europese landen.

1. Inleiding

De immigratie van niet-Nederlanders naar Nederland bestaat voor het overgrote deel uit vluchtelingen, gezinsherenigers, gezinsvormers en arbeidsmigranten. Kleinere aantallen komen voor studie, als au pair, als stagiair of om te rentenieren. Er is veel discussie over de integratie van (niet-westerse) allochtonen. Er is echter niet zoveel bekend over de dynamiek in de sociaal-economische situatie van vluchtelingen, gezins- en arbeidsmigranten in de Nederlandse samenleving, ondanks dat er veel behoefte aan is. Dit is niet zonder reden. Bestaande databestanden in Nederland lieten het verrichten van wetenschappelijk onderzoek naar de sociaal-economische dynamiek van specifieke groepen immigranten niet toe.

Voor het samenwerkingsproject 'Sociaal-economische dynamiek Immigranten' van het CBS en de Universiteit van Amsterdam²⁾ is, door koppeling van bestanden met data over niet-Nederlandse immigranten, een longitudinaal databestand gemaakt. In dit longitudinale bestand, het zogenaamde immigrantenpanel, zijn – naar jaar van vestiging – sociaal-economische gegevens zoals het werken in loondienst of als zelfstandige, de uitkeringsafhankelijkheid en het inkomen opgenomen. Andere vragen, bijvoorbeeld over talenkennis en inburgering, zijn met dit materiaal niet te beantwoorden. Hiervoor zijn andere bronnen nodig.

Dit artikel geeft een beschrijving van de deelname aan beroepsarbeid en de uitkeringsafhankelijkheid van immigranten in de periode 1990–2000. We analyseren jaarlijkse veranderingen in de positie op de arbeidsmarkt van vluchtelingen, gezinsherenigers, gezinsvormers en arbeidsmigranten, vanaf hun aankomst in Nederland. Een substantieel deel van de sociaal-economische positie van immigranten kan worden verklaard vanuit arbeidsmarkt-relevante achtergrondkenmerken van de betrokken personen, zoals opleidingsniveau en werkervaring. Zo komen immigranten uit westerse landen naar verhouding vaak als (hoger opgeleide) arbeidsimmigrant naar Nederland. Als gevolg hiervan doen de desbetreffende immigranten in mindere mate een beroep op werkloosheids- respectievelijk bijstandsuitkeringen. Niet-westerse immigranten komen veelal als gezinsmigrant of vluchteling binnen, zijn naar verhouding vaak lager opgeleid en doen frequenter een beroep op uitkeringen. Een groot verschil in uitgangspositie doet zich voor bij vluchtelingen en arbeidsmigranten. Arbeidsmigranten komen hier om te werken, terwijl vluchtelingen in de jaren negentig een veelal tijdrovende asielprocedure moesten doorlopen en niet of (sinds 1998) slechts beperkt mochten werken. Gezinsmigranten hebben een zekere aanpassingsperiode nodig met taalcursussen, en – meer recentelijk – inburgeringcursussen.

Dit artikel is gebaseerd op administratieve gegevens en presenteert in beschrijvende zin arbeidsmarktuitkomsten naar vestigingsjaar en naar migratiemotief, te weten asiel, gezinshereniging, gezinsvorming en arbeid. Factoren die tot deze uitkomsten leiden, zijn divers. Zowel persoonlijke kenmerken van immigranten als veranderingen in immigratie- en integratiebeleid kunnen een rol spelen. Dit ligt echter buiten het bereik van dit artikel.

2. Immigrantenpanel

De combinatie van bij het CBS beschikbare data uit het Centraal Register Vreemdelingen (CRV) en de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) is het uitgangspunt bij het onderzoek. Deze combinatie van bestanden heeft betrekking op immigranten die naar Nederland zijn gekomen in de periode 1990–2001, en is opgebouwd met behulp van CRV-bestanden van het ministerie van Justitie over de pe-

riode 1998-2002. Met behulp van de data uit het CRV is het bijvoorbeeld mogelijk vluchtelingen en andere groepen immigranten te onderscheiden. De CRV-data zijn standgegevens waarin informatie is opgenomen van immigranten in eerdere jaren. In de Gemeentelijke Basisadministratie (de gemeentelijke bevolkingsregisters) is demografische informatie en informatie over het geboorteland opgenomen. Het gekoppelde CRV/GBA bestand bevat informatie over alle niet-Nederlandse immigranten die in de periode 1990-2000 naar Nederland zijn gekomen, met uitzondering van die immigranten die voor 1-1-1998 weer zijn vertrokken, genaturaliseerd of overleden. Retourmigratie kan selectief zijn. Arbeidsmigranten uit westerse landen keren verhoudingsgewijs snel (al na een paar jaar) weer terug naar hun geboorteland. Voor asielmigranten is dit veel minder vaak het geval. Omdat we ons baseren op CRV-standgegevens per 1 januari, zijn ook immigranten die in het jaar van aankomst weer zijn vertrokken niet in de bestanden opgenomen.

Het gecombineerde GBA/CRV bestand is op zijn beurt weer gekoppeld aan bestanden van het Regionaal Inkomens Onderzoek (RIO) over de periode 1995-2000. Het RIO is grotendeels ontleend aan data afkomstig van de Belastingdienst. Het gekoppelde CRV/GBA/RIO bestand, het immigrantenpanel, bevat naast demografische informatie en informatie over het migratiemotief ook informatie over het besteedbaar inkomen en – op basis van de belangrijkste inkomstenbron – de sociaal-economische categorie (werkend, werkloos enz.). Ook voor immigranten uit de periode 1990-1994 is RIO informatie beschikbaar, maar ook hier alleen voor 1995 en latere jaren.

Aangezien het om een panel gaat, biedt het gekoppelde bestand mogelijkheden voor een analyse van de positie op de arbeidsmarkt van immigranten en de dynamiek daarin. Niet iedereen is in alle onderzoeksjaren vertegenwoordigd. Uiteraard is er uitstroom uit het panel door retourmigratie en sterfte en is er instroom door immigratie.

In het RIO is informatie over 2 miljoen huishoudens opgenomen (zo'n 30 procent van de bevolking, ruwweg 5 miljoen personen).

Het aantal records in het CRV/GBA bestand bedraagt ruim 600 duizend. In het immigrantenpanel, de doorsnede van CRV/GBA en RIO (de personen die in alle drie de bestanden zijn opgenomen), zijn dus ongeveer 200 duizend personen opgenomen. Aan de database zijn wegingsfactoren toegevoegd, uitgaande van de variabelen geslacht, geboortelandgroep, leeftijdsgroep, vestigingsjaar en jaar uitstroom (door sterfte en emigratie).

3. Migratiemotieven

Asielmigranten

Niet iedereen die een asielverzoek indient, wordt tot Nederland toegelaten en als immigrant in de gemeentelijke bevolkingsregisters ingeschreven. Degenen die wel mogen blijven en daarmee feitelijk als *asielmigrant* kunnen worden beschouwd, worden meestal pas enige tijd na indiening van hun asielverzoek ingeschreven in de GBA. Inschrijving in de GBA vindt plaats op het moment dat de asielzoeker een verblijfstitel krijgt en de centrale opvang verlaat. Ook

asielzoekers die langer dan een half jaar in een centrale opvangvoorziening verblijven, komen in aanmerking voor inschrijving in de GBA.

Arbeidsmigranten

Bij het verschijnsel arbeidsmigratie wordt vaak nog gedacht aan 'gastarbeid' in de jaren zestig uit Turkije, Marokko en andere landen rond de Middellandse Zee. Vooral in de tweede helft van de jaren zestig kwamen duizenden immigranten uit die regio naar Nederland om hun brood te verdienen. De laatste jaren komen arbeidsmigranten vooral uit West-Europese en andere welvarende landen, zoals Japan en de Verenigde Staten. De meerderheid van de arbeidsmigranten is afkomstig uit een ander land van de Europese Unie. Met name uit het Verenigd Koninkrijk komen veel mensen om in Nederland te werken.

Gezinsherenigers

Bij *gezinsherenigende migratie* gaat het om gezinnen die al vóór de immigratie bestonden, waarbij één of meerdere gezinsleden zich bij gezinsleden voegen die in een eerder jaar naar Nederland zijn gekomen. Gezinshereniging wordt vaak voorafgegaan door arbeidsmigratie. Een bekend voorbeeld hiervan is de gezinshereniging van Turken en Marokkanen. De laatste jaren is de gezinshereniging van gezinsleden van asielmigranten toegenomen. Gezinsleden (bijvoorbeeld van een arbeidsmigrant) die in hetzelfde jaar immigreren als de arbeidsmigrant (*meemigrerende gezinsleden*) worden in dit artikel bij de gezinsherenigers meegeteld. Asielzoekers die in gezinsverband komen worden allemaal als asielzoeker geteld.

Gezinsvormers

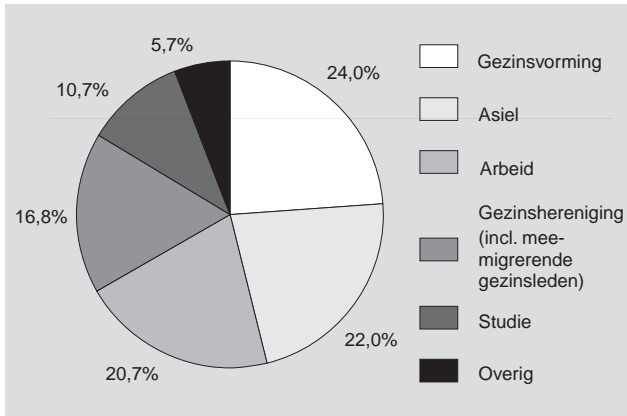
Naast gezinsherenigende migratie is de *gezinsvormende migratie* van belang. Van gezinsvormende migratie is sprake als men zich in Nederland vestigt met het oog op een huwelijk of niet-gehuwd samenwonen. Relatief veel jonge in Nederland wonende Turken en Marokkanen halen hun partner uit het land van afkomst. Ook bij de immigratie uit de ons omringende landen is relatievorming een belangrijke factor. Gezinsvorming is alleen toegestaan als men beschikt over voldoende inkomen en passende huisvesting.

4. Immigranten naar motief, 1995-2002

Gezinsvormers vormden in 2002 de grootste groep niet-Nederlandse immigranten. Eén op de vier immigranten (20,8 duizend) komt om te trouwen of samen te wonen (*grafiek 1*). Sinds 1995 is het aantal gezinsvormers bijna verdubbeld (*grafiek 2*). Turkije en Marokko zijn in 2002, evenals midden jaren negentig, de belangrijkste herkomstlanden van gezinsvormers. Eén op de drie huwelijksmigranten komt uit één van deze landen. Ook Turken en Marokkanen van de tweede generatie kiezen nog vaak voor een partner uit het herkomstland.

Het aantal asielmigranten is aan het eind van de jaren negentig toegenomen, tot 28 duizend in het jaar 2000. Daarna is het aantal asielmigranten weer afgenomen, tot een niveau van 19 duizend in 2002 (*grafiek 2*). De jaren negentig laten een duidelijke verschuiving zien in de herkomstlanden van asielmigranten. Waren in het begin van de

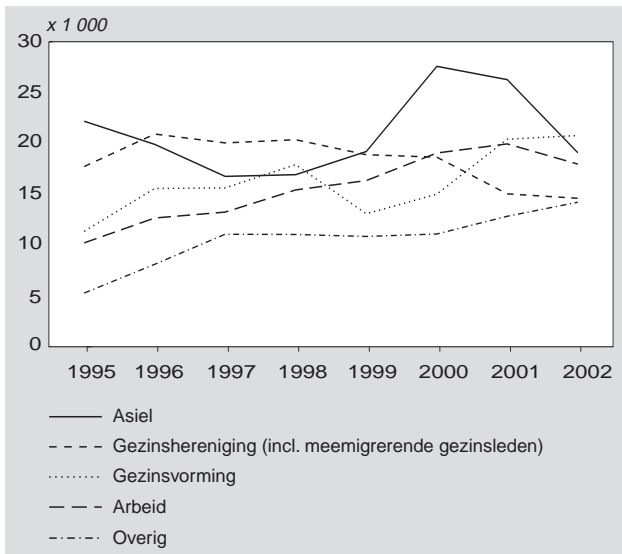
1. Niet-Nederlandse immigranten naar migratiemotief, 2002

Bron: Centraal Register Vreemdelingen, bewerking CBS.

jaren negentig naar verhouding veel asielmigranten afkomstig uit Somalië, in het midden van dat decennium kwamen de meeste migranten uit (voormalig) Joegoslavië, veelal vluchtelingen uit dit door oorlogsgeweld getroffen gebied. Eind jaren negentig was 40 tot 50 procent van de asielmigranten afkomstig uit Afghanistan of Irak. De laatste jaren zijn, naast deze twee landen, Angola, Sierra Leone en de voormalige Sovjet Unie belangrijke herkomstlanden van asielmigranten geworden.

2. Niet-Nederlandse immigranten naar migratiemotief

Bron: Centraal Register Vreemdelingen, bewerking CBS.

Het aantal arbeidsmigranten is onder invloed van de hoogconjunctuur aan het eind van de jaren negentig vrijwel verdubbeld van 10,2 duizend in 1995 tot 20,0 duizend in 2001. In 2002 kwamen, mede onder invloed van de mindere economische conjunctuur, 18 duizend mensen voor werk naar Nederland. Iets meer dan 60 procent van alle arbeidsmigranten komt uit een van de EU- en EFTA-landen, met name uit het Verenigd Koninkrijk of Duitsland. Verder komt 10 tot 15 procent van de arbeidsmigranten uit één van de niet-Europese OESO-landen (Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland en VS van Amerika).

Het aantal gezinsherenigende immigranten is sinds 1996 afgenomen. In 1996 kwamen 20,9 duizend gezinsherenigers naar Nederland (inclusief tegelijkertijd migrerende gezinsleden). In 2002 was dit gedaald tot 14,6 duizend. Dit is minder dan de aantallen gezinsvormers, arbeidsmigranten of asielmigranten. In 1998 vormden de gezinsherenigers nog de grootste categorie (grafiek 2). Eenderde van de gezinsherenigers komt uit een EU- of EFTA-land. Het aandeel van de Turken in de gezinshereniging is, in tegenstelling tot dat van de Marokkanen, licht afgenomen.

Het aantal studenten dat naar Nederland komt, ten slotte, neemt sterk toe. De overgang van een gecombineerde naar een aparte bachelor/master-structuur in september 2002 en de daarmee samenhangende internationale oriëntatie van universiteiten en hogescholen kunnen toenemende aantallen studenten aangetrokken hebben. In 2002 kwam bijna 11 procent van het totale aantal niet-Nederlandse immigranten naar Nederland om te studeren. De grootste groepen studenten kwamen in 2002 uit China (2 duizend), Indonesië en Duitsland (elk zeshonderd).

5. Cohorten immigranten naar sociaal-economische categorie en vestigingsjaar

In deze paragraaf en de volgende paragrafen bespreken we de positie op de arbeidsmarkt van arbeidsmigranten, gezinsherenigers, gezinsvormers en vluchtelingen. Het gaat steeds om immigranten *tussen 16 en 64 jaar*, die *tussen 1990 en 2000* als immigrant zijn ingeschreven in de bevolkingsregisters. We maken onderscheid tussen:

- 1) werkenden (in loondienst of zelfstandig);
- 2) mensen met een werkloosheids- of bijstandsuitkering;
- 3) overigen (waaronder mensen zonder inkomen).

De indeling naar sociaal-economische categorie is gebaseerd op de *belangrijkste inkomstenbron* in het desbetreffende jaar. Iemand die over een gedeelte van het jaar een uitkering heeft gehad, maar het grootste deel van het inkomen met werken heeft verdiend komt dus als werkend naar voren en niet als uitkeringsgerechtigde. Het omgekeerde is uiteraard ook mogelijk.

Personen met een WAO-uitkering zijn bij de groep *overigen* geteld. Omdat immigranten doorgaans relatief jong zijn gaat het bij dit onderzoek om verwaarloosbaar kleine aantallen. Hetzelfde geldt voor het aantal AOW-ers. Daarom hebben de gegevens over uitkeringen in dit artikel alleen betrekking op werkloosheids- en bijstandsuitkeringen.

Verder worden, bij de werkenden, immigranten met 'kleine baantjes' onderscheiden. Als criterium hiervoor is een grens van eenderde van het minimumloon gehanteerd. Het gaat dan bijvoorbeeld om mensen die in het desbetreffende jaar maar een paar weken hebben gewerkt of om werk voor maar enkele uren per week, zoals krantenbezorgers. De in dit artikel gebruikte definities wijken in zekere mate af van de elders door het CBS gehanteerde definities. Volgens de bij de enquête Beroepsbevolking gehanteerde definitie bijvoorbeeld, worden personen die ten minste 12 uur per week werken tot de *werkzame beroepsbevolking* gerekend, terwijl diegenen die ten minste 12 uur per week wil-

len werken maar niet of minder dan 12 uur werken tot de *werkloze beroepsbevolking* worden gerekend.

6. Asielmigranten

Zoals aangegeven wordt niet iedere asielzoeker in de gemeentelijke bevolkingsregisters (Gemeentelijke Basisadministratie GBA) ingeschreven. Voorzover men in de GBA wordt ingeschreven (en daarmee als immigrant geteld) gebeurt dit pas enige tijd nadat men het asielverzoek heeft ingediend. In 1998 zijn vanwege de druk op de opvangcapaciteit van de Centrale Opvang voor Asielzoekers (COA) twee speciale vormen van opvang geregeld, te weten de Centrale Opvang in Woningen (COW) en de Zelfzorgarrangementen (ZZA). Bij de Centrale Opvang in Woningen huurt het COA woningen voor asielzoekers. Bij de Zelfzorgarrangementen regelen de desbetreffende asielzoekers zelf hun huisvesting (bijvoorbeeld bij familie of vrienden). De asielzoekers die van deze voorzieningen gebruik maakten werden altijd direct in de GBA ingeschreven. Asielzoekers die in de centrale opvangaccommodaties terechtkomen daarentegen, worden in de GBA ingeschreven na statusverlening of na een verblijf van een jaar (sinds juni 2000 een half jaar) in de opvang. Er zijn aanwijzingen dat de meeste van deze laatste groep asielzoekers in de GBA worden in-

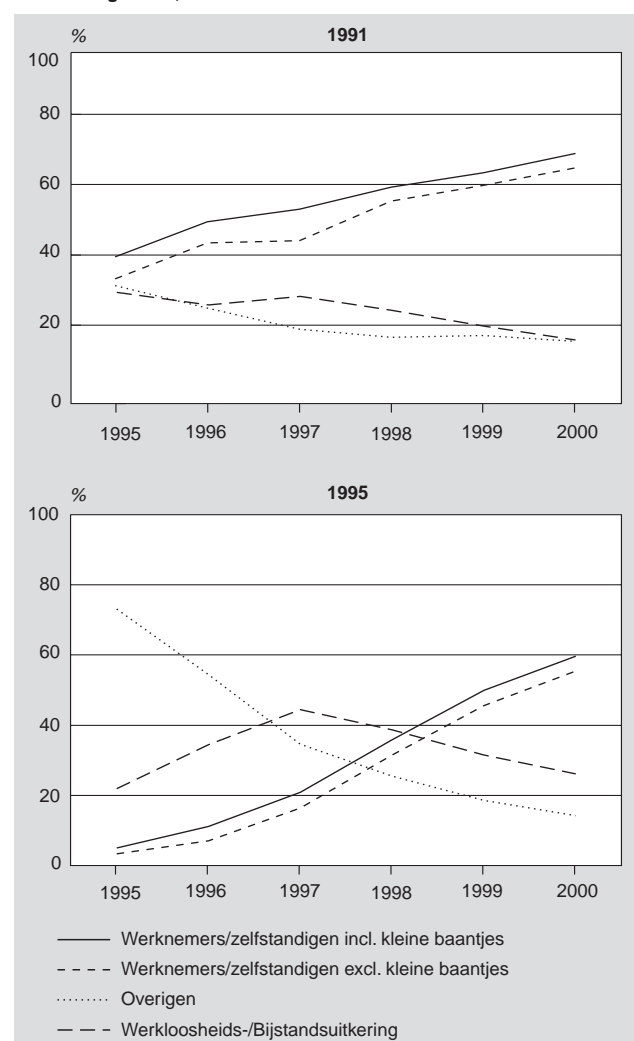
geschreven, en dus als asielmigrant kunnen worden beschouwd, op het moment dat ze de centrale opvang verlaten om een woning te betrekken (Nicolaas en Sprangers, 2001). Een deel van de asielzoekers wordt dus al eerder ingeschreven, dat wil zeggen voordat duidelijk is of men in aanmerking komt voor een verblijfsstatus. Er is daarom, voor degenen die als immigrant in de GBA worden ingeschreven, een zeker tijdsverloop tussen het indienen van het asielverzoek en inschrijving in de GBA. Het is niet bekend hoe groot dit tijdsverloop is.

Zoals vermeld is het aantal asielmigranten aan het eind van de jaren negentig toegenomen, tot 28 duizend in het jaar 2000. Daarna is, onder invloed van het aangescherpte beleid, het aantal asielmigranten weer afgenomen, tot een niveau van 19 duizend in 2002.

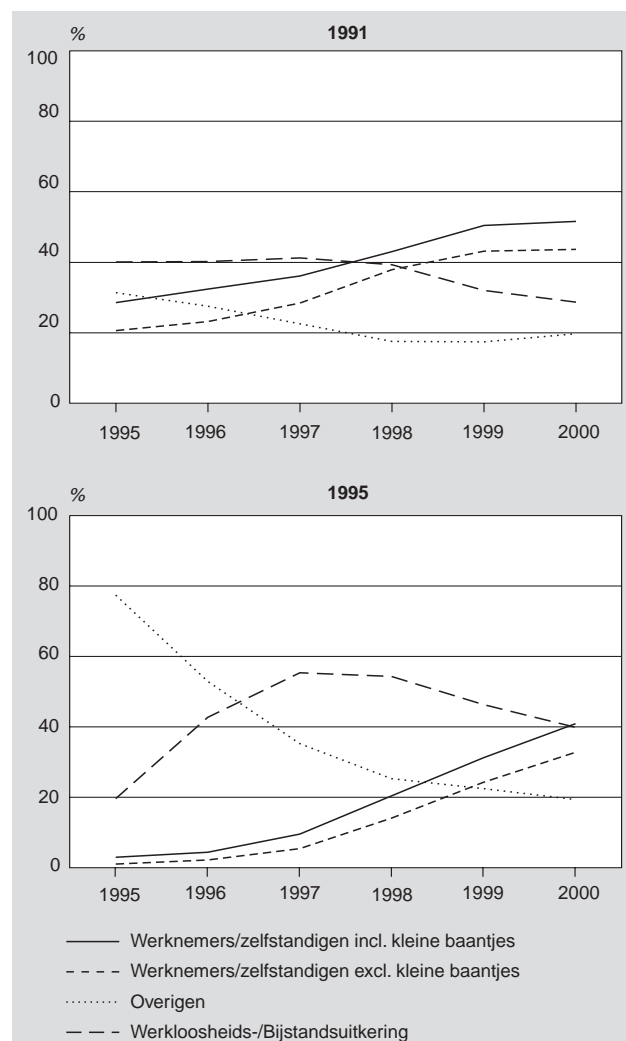
In de *grafieken 3 en 4* is de positie op de arbeidsmarkt weer gegeven voor de cohorten asielmigranten die zijn ingeschreven in de GBA in 1991 respectievelijk 1995. Zoals eerder gemeld is geen informatie over de positie op de arbeidsmarkt van vóór 1995 beschikbaar.

Van de mannelijke asielmigranten die in 1991 zijn ingeschreven in de GBA en in 2000 nog in Nederland woonden, had bijna twee op de drie werk in het jaar 2000. Voor de

3. Asielmigranten, mannen

4. Asielmigranten, vrouwen

vrouwen is dit minder dan de helft. Van de autochtone mannen in de, met de immigrantenpopulatie vergelijkbare leeftijdsklasse van 25–44 jaar, had in het jaar 1999 92 procent werk. Voor autochtone vrouwen was dit 66 procent.

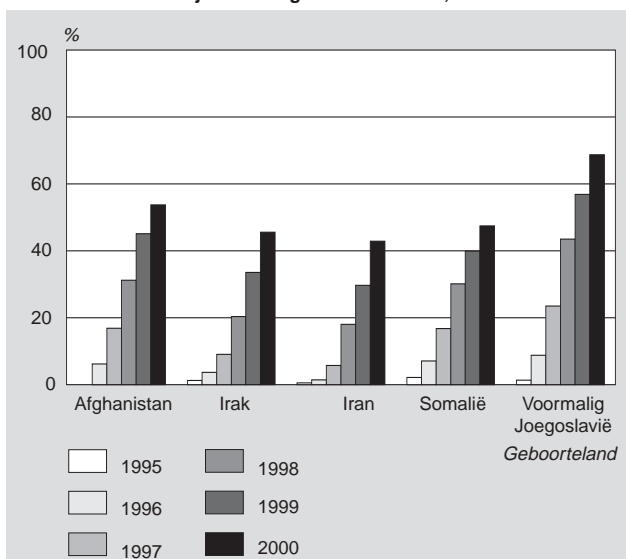
Zoals gemeld wordt een deel van de asielzoekers in de GBA ingeschreven terwijl de asielprocedure nog niet is afgerond en men dus nog geen verblijfsvergunning heeft. Het feit dat asielzoekers (althans tot 1998) tot het moment van statusverlening niet mochten werken en ook geen recht hebben op bijstand, wordt in grafiek 4 weerspiegeld: in eerste instantie neemt het aandeel met een uitkering toe om na verloop van tijd weer te dalen. In het algemeen hebben (vooral niet-westerse) immigranten een aanpassingsperiode nodig van zo'n twee à drie jaar, een periode waarin men de taal moet leren en (sinds 1998) een inburgeringstraject doorloopt. Daarnaast mochten onder de Vreemdelingenwet die tot 2001 van toepassing was, voormalige asielzoekers met een voorlopige vergunning tot verblijf (VVTV) pas na twee jaar betaalde arbeid verrichten.

Uit de grafiek blijkt dat de meerderheid van de mannelijke asielmigranten na verloop van tijd werk heeft. Toch is van het cohort asielmigranten van 1991 aan het eind van de 20^e eeuw nog zo'n 16 procent van de mannen en 29 procent van de vrouwen aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering.

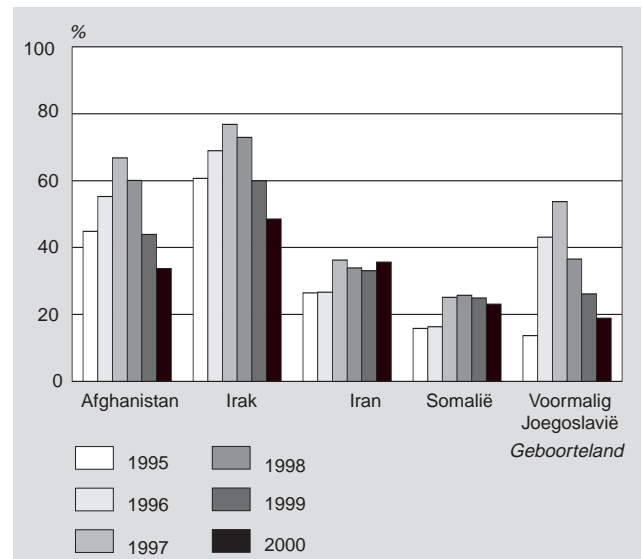
In grafiek 5 is, voor de asielmigranten uit een aantal herkomstlanden het aandeel van de mannen van 16–64 jaar weergegeven die werkzaam zijn (in loondienst of als zelfstandige) dan wel een werkloosheids- of bijstandsuitkering hebben, voor het cohort immigranten van 1995. De 'kleine baantjes' zijn hier buiten beschouwing gelaten.

De voormalig Joegoslaven blijken het meest succesvol op de arbeidsmarkt. Twee op de drie Joegoslavische mannen die in 1995 naar Nederland zijn gekomen heeft in 2000 werk. De aanhoudende stijging van het percentage werkenden suggereert dat – ook in een periode van hoogconjunctuur – een aanpassingsperiode van vijf jaar (zelfs voor de meest succesvolle categorie asielmigranten) nog niet volstaat.

5a. Aandeel mannelijke asielmigranten met werk, cohort 1995

5b. Aandeel mannelijke asielmigranten met een werkloosheids/bijstandsuitkering, cohort 1995

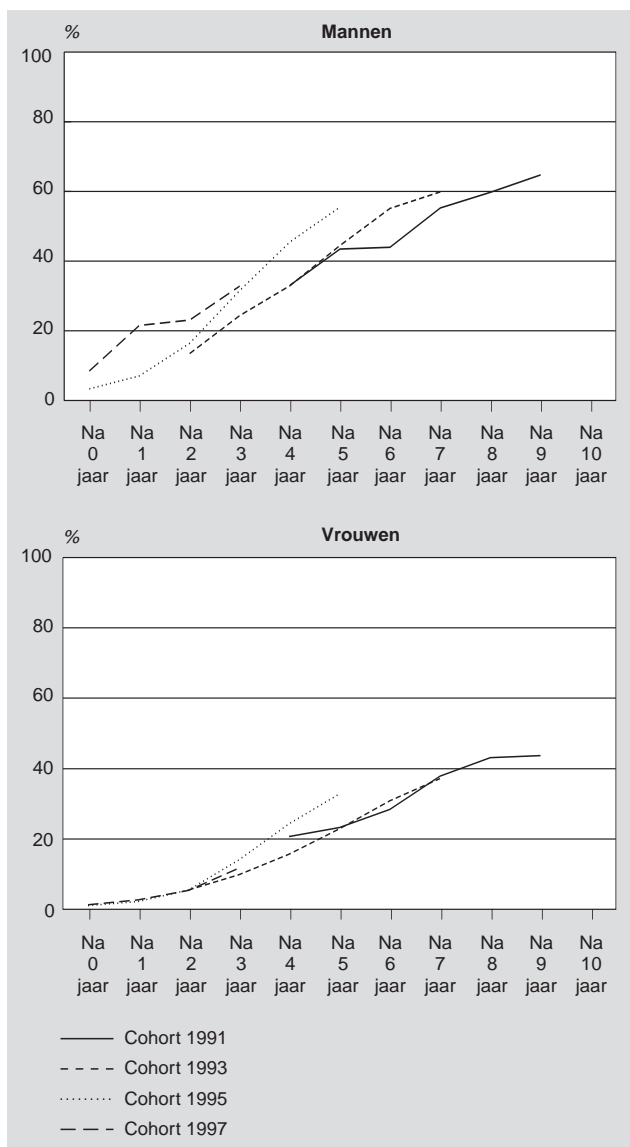
Van de mannen afkomstig uit Irak, Iran en Somalië heeft in 2000 minder dan de helft werk. Er zijn grote verschillen in de uitkeringsafhankelijkheid. Van de mannelijke vluchtelingen die in 1995 uit Irak zijn gekomen, is in 2000 de helft aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Bij de Somaliërs is dit 20 procent.

In grafiek 6 is het percentage werkenden weergegeven voor verschillende cohorten asielmigranten naar duur van het verblijf in Nederland. Het gaat om de cohorten asielmigranten die zijn aangekomen in 1991, 1993, 1995 en 1997.

Van het cohort mannelijke asielmigranten in 1991 had na zeven jaar meer dan de helft werk. Voor het cohort asielmigranten die in 1995 kwamen werd deze vijftig procent – in een periode van hoogconjunctuur – al binnen vijf jaar gehaald. Bij de vrouwen zijn de verschillen tussen de verschillende immigrantengroepen wat kleiner. Na vijf jaar heeft ongeveer één op de drie vrouwelijke asielmigranten werk. Na verloop van tijd lijkt het aandeel van de actieven te stabiliseren en heeft bijna de helft van de vrouwelijke vluchtelingen werk.

Van de mannelijke asielmigranten die in 1995 als immigrant zijn geregistreerd is vijf jaar na aankomst, in het jaar 2000, meer dan een kwart aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering. De piek in het percentage personen met een uitkering als belangrijkste inkomstenbron voor dit cohort zien we na een verblijf van twee jaar (44 procent). Ook van de mannelijke asielmigranten in 1997 is 44 procent twee jaar later afhankelijk van een uitkering. Voor het cohort mannelijke asielmigranten in 1998 is het percentage van de mannen die twee jaar na de immigratie zijn aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering met 22 procent half zo groot. Dit hangt, behalve met de conjunctuur, wellicht ook samen met de versoepelde regelgeving, die het eenvoudiger maakt voor asielzoekers om te werken. Sinds 1998 is het asielzoekers die nog geen uitsluit hebben over hun asielverzoek toegestaan 12 weken in een periode van 52 weken bepaalde vormen van kortdurende arbeid te verrichten. Het gaat dan bijvoorbeeld

6. Asielmigranten met werk, excl. kleine baantjes

om seizoenarbeid in de land- en tuinbouw. Bij de vrouwen zien we een vergelijkbare trendbreuk als bij de mannen. Bij de vergelijking tussen opeenvolgende cohorten asielmigranten moet er – zeker als het om uitkeringsafhankelijkheid gaat – rekening mee worden gehouden dat de regelgeving rond asiel, migratie en sociale zekerheid voortdurend aan verandering onderhevig is. Ook de praktijk rond statusverlening is in de onderzoeksperiode sterk gewijzigd. In 1995 werden nog maar heel weinig voorlopige vergunningen tot verblijf (VVTV) toegekend. In 1998 kreeg bijna de helft van de asielmigranten een dergelijke voorlopige status. Dit is in de context van dit artikel van belang, omdat VVTV-ers, in tegenstelling tot mensen met een A-status, niet in aanmerking komen voor bijstand.

7. Arbeidsmigranten

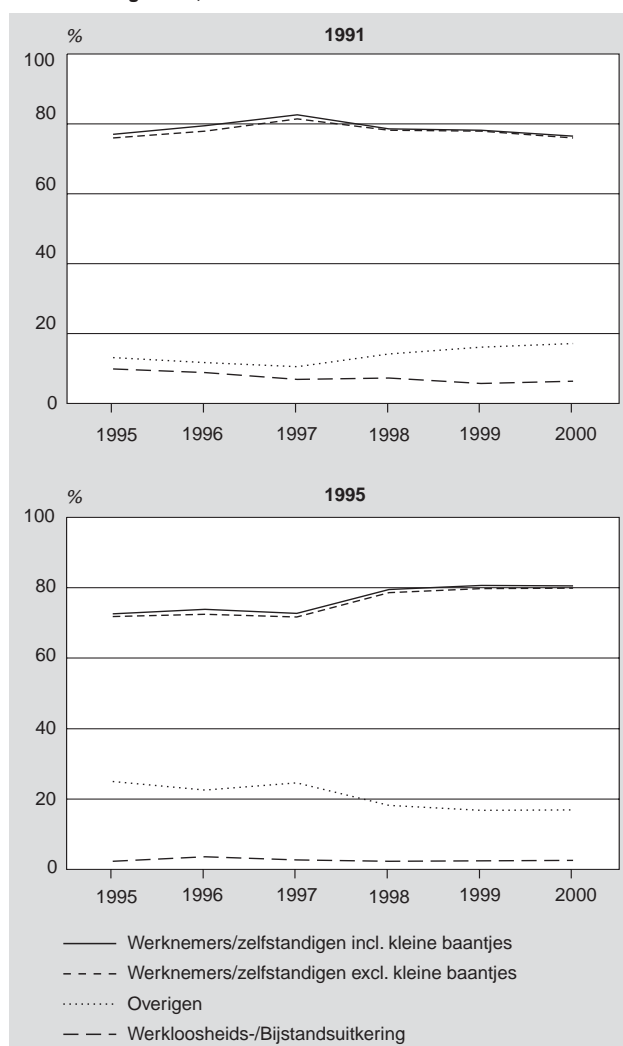
Het aantal arbeidsmigranten is, onder invloed van de hoogconjunctuur aan het eind van de jaren negentig, toegenomen van 10,2 duizend in 1995 tot 20,0 duizend in 2001. In 2002 kwamen, mede onder invloed van de minde-

re economische conjunctuur, iets minder dan 18 duizend mensen voor werk naar Nederland. Gegevens over de positie op de arbeidsmarkt van immigranten van na 2000 (en over de periode van mindere conjunctuur vanaf 2002) zijn nog niet beschikbaar.

In de grafieken 7 en 8 is de positie op de arbeidsmarkt van arbeidsmigranten weergegeven. Het aandeel arbeidsmigranten met werk ligt – zoals uit het vervolg blijkt ook direct na aankomst – duidelijk beneden de 100 procent. Vermoedelijk gaat het hier om met arbeidsmigranten meemigrerende gezinsleden van arbeidsmigranten, die ten onrechte zelf ook als arbeidsmigrant zijn geregistreerd.

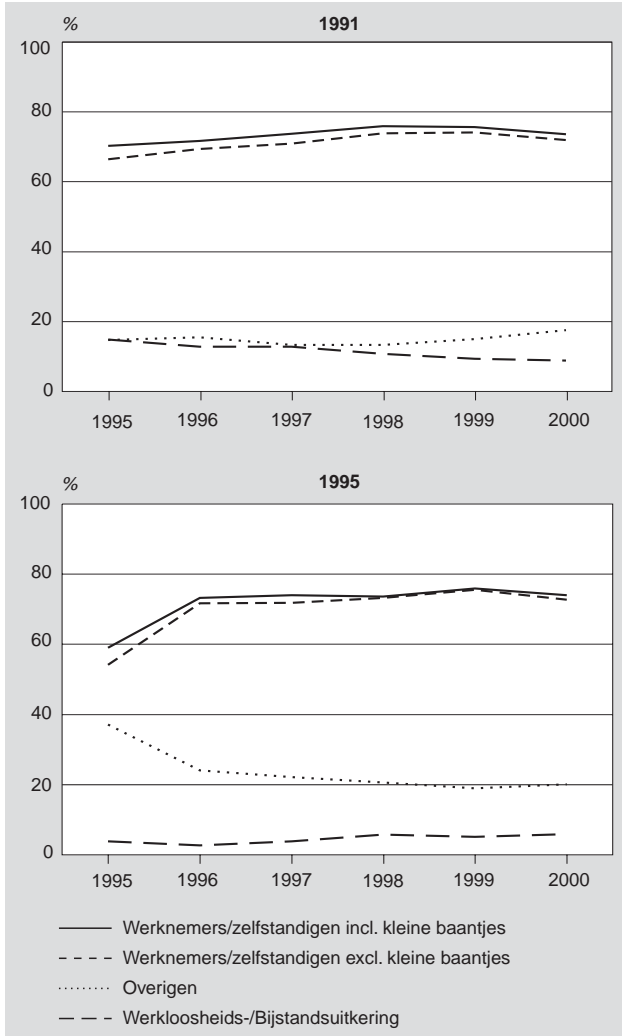
Het aandeel voormalige arbeidsmigranten die afhankelijk zijn van een werkloosheids- of bijstandsuitkering is voor oudere cohorten groter dan voor recente cohorten. Dit is deels te verklaren doordat immigranten van laatstgenoemde categorie geen arbeidsverleden hebben kunnen opbouwen en dus ook niet in aanmerking komen voor een werkloosheidsuitkering. Men kan – als nieuwkomer die voor werk komt – uiteraard ook niet in aanmerking komen voor bijstand. De dalende trend van het aantal voormalige arbeidsmigranten met een werkloosheids- of bijstandsuitkering als belangrijkste inkomensbron over de jaren 1995–2000 hangt samen

7. Arbeidsmigranten, mannen

met de conjunctuur in deze periode. Van de arbeidsmigranten die in het begin van de jaren negentig naar Nederland zijn gekomen, is in 2000 iets meer dan vijf procent aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Voor de autochtone bevolking was dit 2 procent voor de mannen en 3,5 procent voor de vrouwen.

8. Arbeidsmigranten, vrouwen

Het is moeilijk aan te geven in hoeverre de hier onderzochte cohorten arbeidsmigranten van eerdere jaren representatief zijn voor de oorspronkelijke migratiestroom in het desbetreffende jaar. Arbeidsmigranten zijn namelijk in een sterke mate – meer dan andere migrantencategorieën – geneigd na een paar jaar weer terug te keren naar hun herkomstland. Bijna twee van de drie arbeidsmigranten zijn na vier jaar weer vertrokken. Hoger opgeleide arbeidsmigranten die in concernverband worden uitgezonden zullen mogelijk naar verhouding vaker terugkeren naar hun moederland.

Zoals eerder opgemerkt heeft dit onderzoek alleen betrekking op immigranten die na 1 januari 1998 nog in Nederland woonden. De resultaten voor cohorten van voor die datum hebben dus alleen betrekking op immigranten die zich voor langere tijd in Nederland hebben gevestigd. Het is juist de informatie over deze immigranten die vanuit het oogpunt van integratie van belang is.

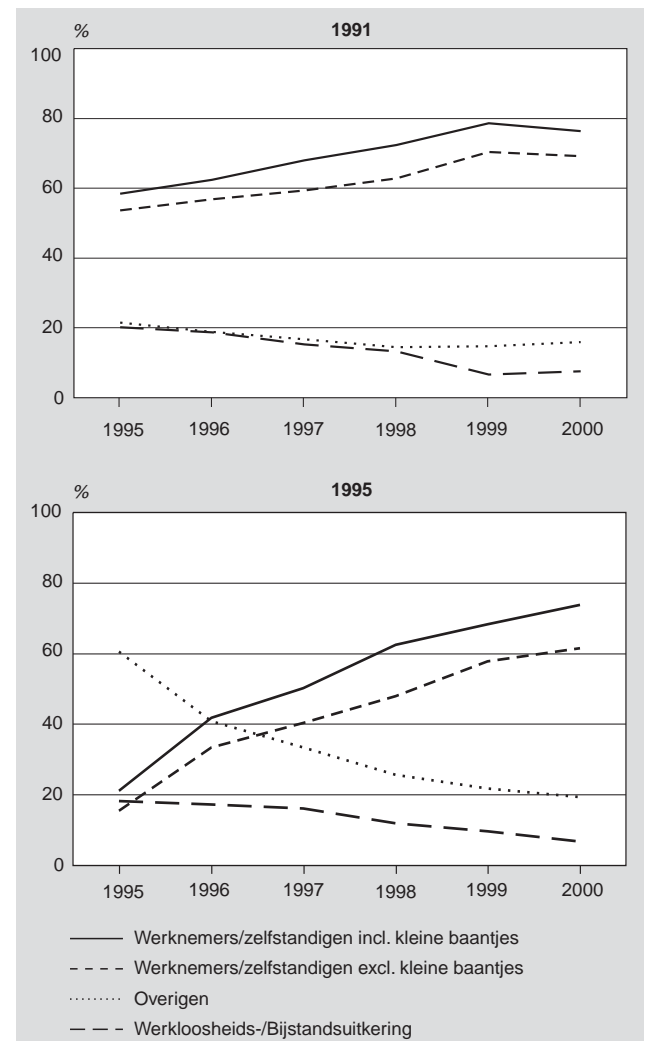
8. Gezinsherenigende migranten

Het aantal gezinsherenigende immigranten is sinds 1996 afgenomen. In 1996 kwamen 20,9 duizend gezinsherenigers naar Nederland (inclusief tegelijkertijd migrerende gezinsleden). In 2002 was dit gedaald tot 14,6 duizend. Dit is minder dan de aantallen gezinsvormers, arbeidsmigranten of asielmigranten. In 1998 vormden de gezinsherenigers nog de grootste categorie.

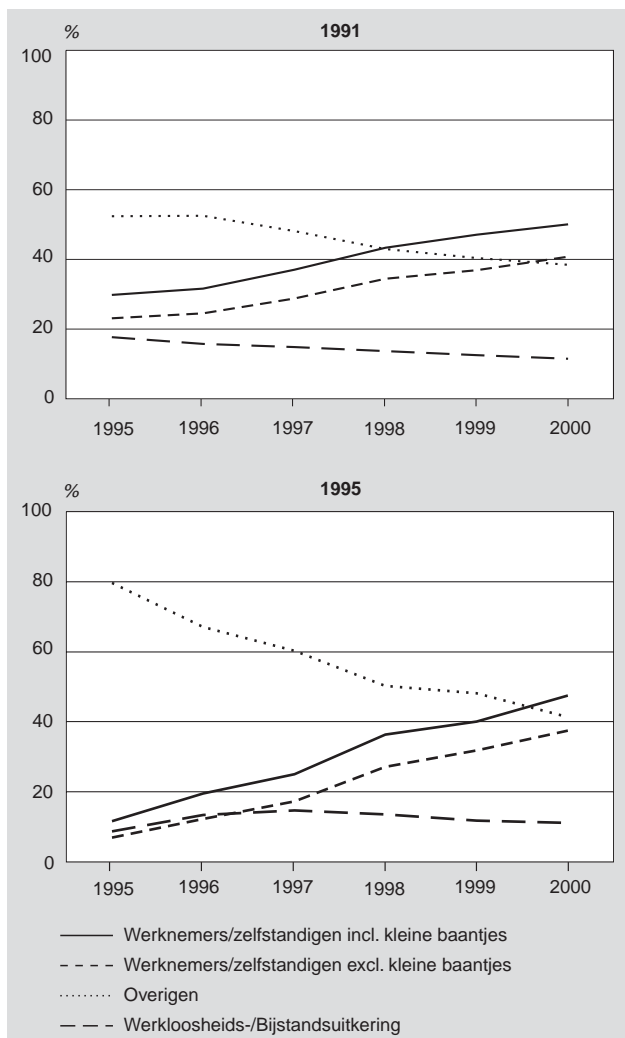
Ook van de gezinsherenigers vindt een aanzienlijk deel snel werk (*grafiek 9 en 10*). Zes van de tien mannen die in 1995 voor gezinshereniging naar Nederland kwamen hebben na vijf jaar werk. Voor de vrouwen is dit vier op de tien.

Van de gezinsherenigers krijgt 10 à 20 procent vanaf het eerste jaar een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Dit lijkt op het eerste gezicht strijdig met de regelgeving, die voorschrijft dat men, om in aanmerking te komen voor gezinshereniging, in het eigen levensonderhoud moet kunnen voorzien. Voor sommige categorieën zijn echter minder strikte inkomenseisen gehanteerd, bijvoorbeeld voor mensen van 57,5 jaar of ouder, vluchtelingen en arbeidsongeschikten. Verder kan het voorkomen dat men in het begin van een kalenderjaar gekomen is en aan het eind

9. Gezinsherenigers, mannen

10. Gezinsherenigers, vrouwen

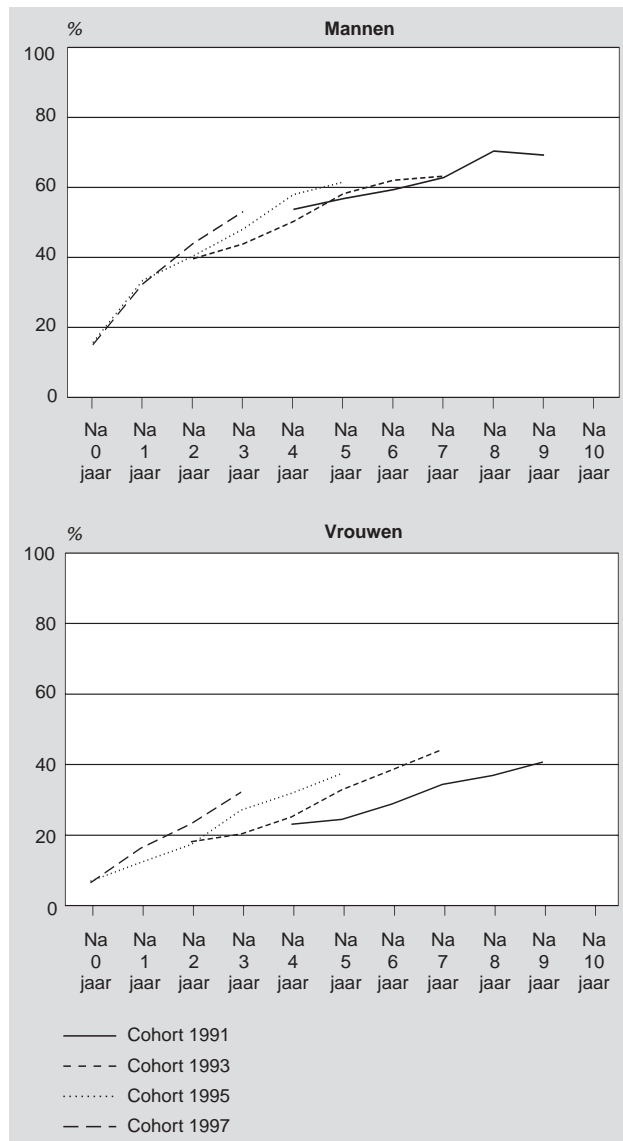
van het jaar bijstand ontvangt. De wat lagere uitkeringsafhankelijkheid van meer recente cohorten moet ook in dit perspectief worden gezien.

De patronen van arbeidsdeelname naar *duur van het verblijf* voor de verschillende cohorten gezinsherenigende mannen ontlopen elkaar niet veel (*grafiek 11*). Bij de vrouwen zien we juist een oplopend aandeel met betaald werk voor opeenvolgende cohorten. Van de gezinsherenigende vrouwen die in 1991 zijn gekomen, heeft 23 procent na vier jaar werk. Voor het cohort gezinsherenigende vrouwen van 1995 werkte – in een periode van verbeterde conjunctuur – na vier jaar 32 procent.

9. Gezinsvormende migratie

In 2002 kwam een record aantal gezinsvormende immigranten naar Nederland (20,8 duizend). Daarmee is de gezinsvormende migratie de getalsmatig belangrijkste migratiecategorie geworden. De belangrijkste herkomstlanden zijn nog altijd Turkije en Marokko. Eén op de drie huwelijksmigranten komt uit één van deze landen. Ook Turken en Marokkanen van de tweede generatie kiezen nog vaak voor een partner uit het herkomstland.

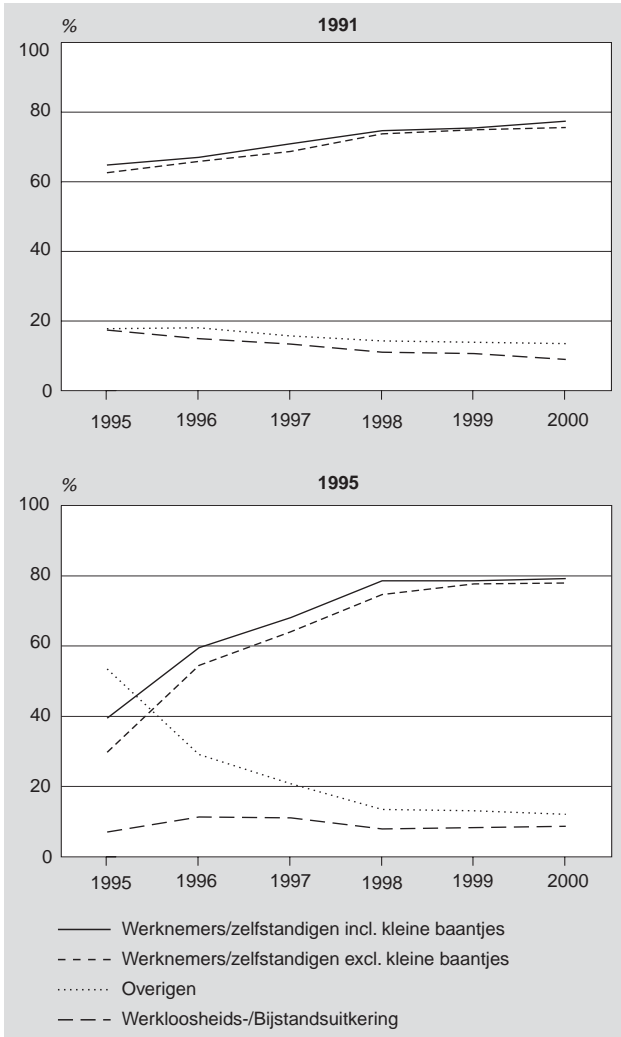
11. Gezinsherenigers met werk, excl. kleine baantjes

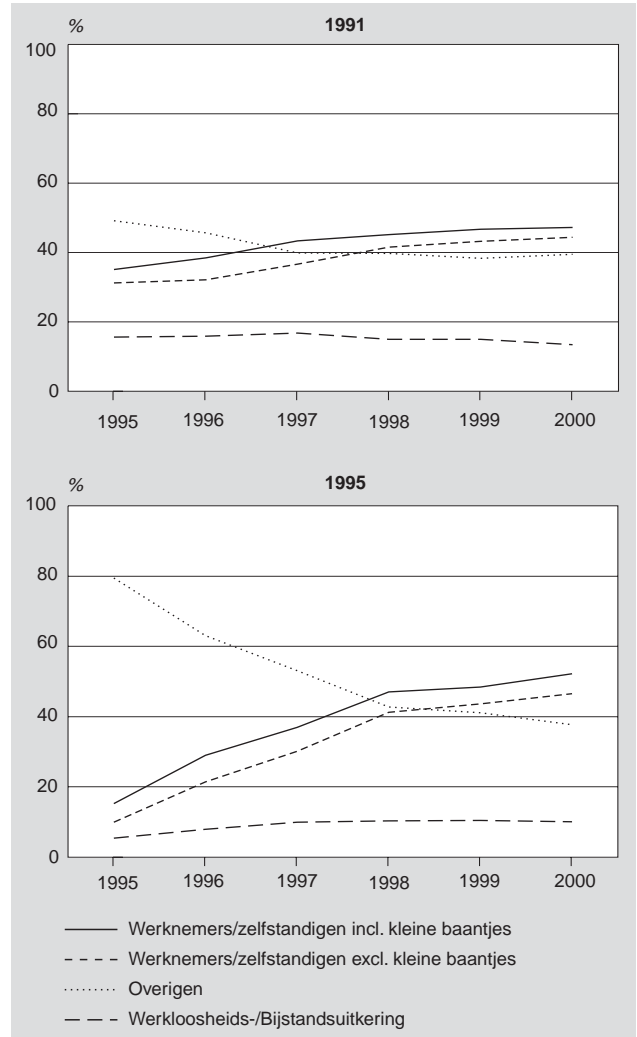
De positie op de arbeidsmarkt van gezinsvormende immigranten vertoont ruwweg hetzelfde patroon als die van de gezinsherenigers, met dat verschil dat het aandeel met betaald werk wat sneller toeneemt naar een wat hoger niveau, terwijl de uitkeringsafhankelijkheid wat minder is (*grafiek 12*). Dit zou ten dele kunnen samenhangen met het feit dat gezinsvormers een wat betere uitgangspositie hebben doordat zij zich relatief vaak bij autochtonen en allochtonen van de tweede generatie voegen, terwijl gezinshereniging doorgaans gebeurt met iemand van de eerste generatie. Bij de gezinsvormers zien we, zowel voor mannen als vrouwen, voor opeenvolgende cohorten een toenemend percentage werkenden (*grafiek 14*). Bij de gezinsherenigende immigranten zagen we alleen voor de vrouwen een stijging in de arbeidsdeelname voor verschillende cohorten naar immigratiejaar.

De participatie van het cohort gezinsvormende mannen van 1997 is na drie jaar al bijna op het niveau van alle eerdere cohorten. Het aandeel met werk onder de vrouwen die in 1997 voor gezinsvorming naar Nederland zijn gekomen overtreft in het jaar 2000 zelfs de participatie van alle eerdere cohorten.

12. Gezinsvormers, mannen

13. Gezinsvormers, vrouwen

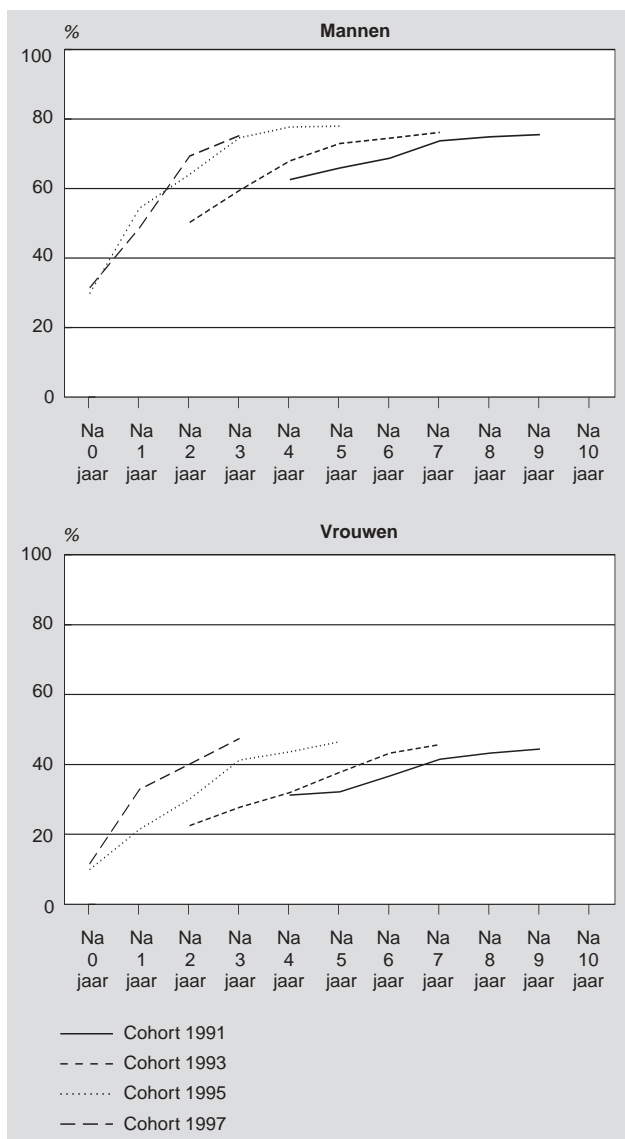
Gezinsmigranten zijn vaak afkomstig uit niet-westerse landen als Turkije en Marokko, maar komen ook uit westerse landen. In 1995 was ruim één op de drie gezinsherenigers en één op de vijf gezinsvormers afkomstig uit een West-Europees land of uit één van de westerse OESO-landen. Ontwikkelingen in arbeidsdeelname kunnen samenhangen met wijzigingen in de samenstelling in de categorieën gezinshereniging en -vorming. Er hebben zich echter geen grote verschuivingen voorgedaan naar herkomstland. Bij de vrouwen is het aandeel van de gezinsvormende immigranten afkomstig uit Europese en OESO-landen in 1995 ten opzichte van 1991 iets afgenomen. Verschillen in uitkeringsafhankelijkheid tussen verschillende groepen immigranten zijn deels te verklaren aan de hand van de economische conjunctuur, en (wijzigingen in) beleidsmaatregelen. Het lagere beroep op een werkloosheids- of bijstandsuitkering van latere cohorten kan samenhangen met de sinds 1993 aan gezinsherenigers en gezinsvormers gestelde inkomenseisen. Het beroep op een werkloosheids- of bijstandsuitkering is vooral bij de vrouwen voor recente cohorten wat lager dan voor eerdere cohorten.

10. Migratiecategorieën vergeleken

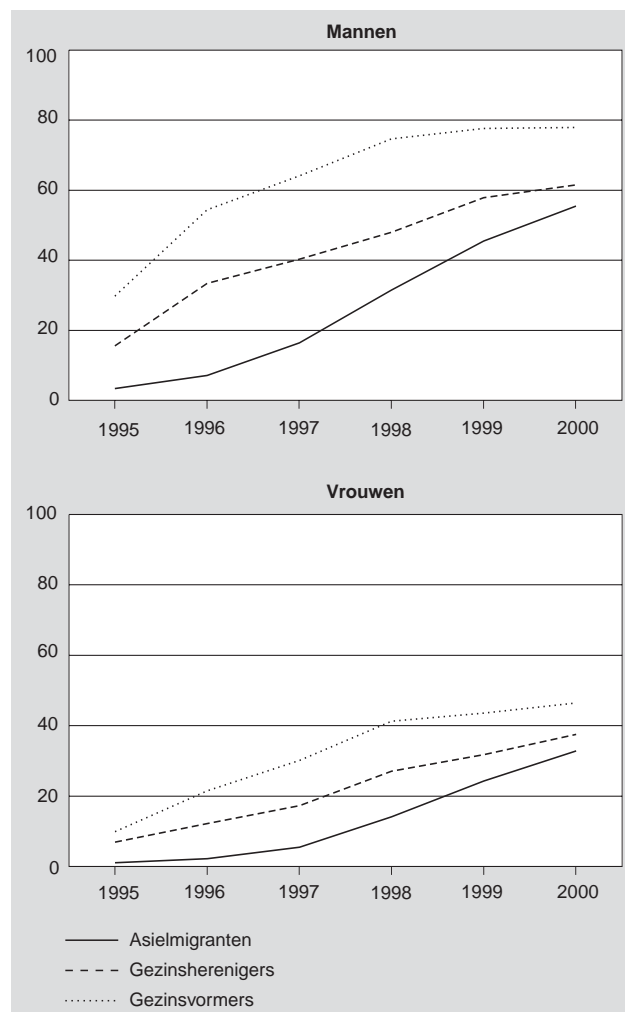
Uit grafiek 15 blijkt dat gezinsherenigers en (vooral) gezinsvormers eerder een plek op de Nederlandse arbeidsmarkt weten te verwerven dan asielmigranten/vluchtelingen. Dit hangt voor een deel samen met de lange duur van asielprocedures en met het gegeven dat asielzoekers – zolang zij geen verblijfsstatus hebben – maar beperkt mogen werken. Het lijkt er wel op dat vluchtelingen de achterstand op de arbeidsmarkt vervolgens versneld inhalen. Toch is na verloop van jaren, voor alle cohorten naar jaar van immigratie – dus ook die van het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw – Het percentage asielmigranten met werk lager dan dat van gezinsmigranten, terwijl de uitkeringsafhankelijkheid ten opzichte van gezinsmigranten hoger is.

Van de mannelijke asielmigranten die in 1995 in de GBA zijn ingeschreven is vijf jaar later 26 procent aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering als belangrijkste inkomstenbron. Van de mannelijke gezinsherenigers en gezinsvormers is dit 7 respectievelijk 9 procent. Van de mannen die in 1995 als arbeidsmigrant naar Nederland zijn gekomen is na 5 jaar 3 procent afhankelijk van een werkloosheids- of bijstandsuitkering.

14. Gezinsvormers met werk, excl. kleine baantjes

15. Percentage met werk, naar migratiemotief, cohort 1995

Van de vrouwen die in 1995 als asielmigrant naar Nederland kwamen ontvangt vijf jaar later 40 procent een werkloosheidsuitkering. Van de vrouwelijke gezinssherenigers en gezinsvormers was 11 respectievelijk 10 procent na de periode van vijf jaar aangewezen op een uitkering. Voor de vrouwelijke arbeidsmigranten was dit 6 procent.

Van de autochtonen was in 1999 ruim 2 procent van de mannen en 3,5 procent van de vrouwen aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering.

Bij de interpretatie van de verschillen in arbeidsdeelname en uitkeringsafhankelijkheid moet rekening worden gehouden met de verschillende achtergronden van migratiecategorieën. Asielprocedures duurden in het verleden vaak vele jaren, waarin de betrokken asielzoekers maar beperkte mogelijkheden hadden om te werken. Deze uitgangspositie is moeilijk vergelijkbaar met die van bijvoorbeeld arbeidsmigranten, die immers juist naar Nederland komen om te werken. Ook de situatie van gezinsmigranten is moeilijk vergelijkbaar met die van asielmigranten. Aan de partner in Nederland worden eisen gesteld, zoals de eis

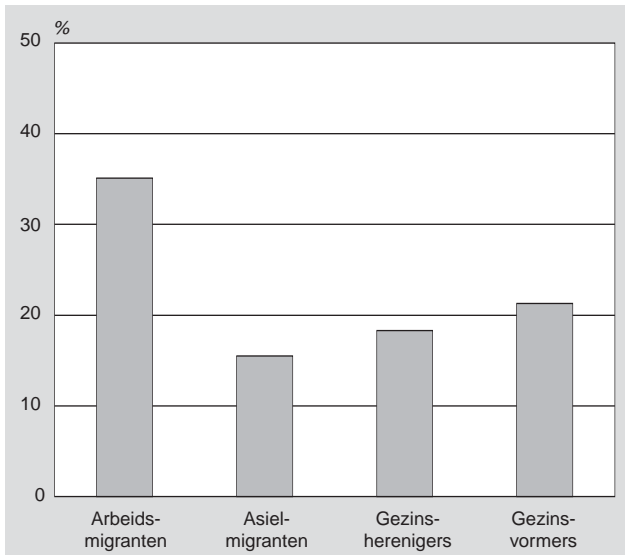
dat men in het eigen onderhoud en dat van de immigrerende partner kan voorzien. Voor een deel zijn gezinsmigranten afkomstig uit westerse landen zoals de buurlanden. Ruim één op de drie gezinsvormende migranten gaat bovendien trouwen of samenwonen met een autochtoon. In het algemeen moet er daarnaast rekening mee worden gehouden dat immigranten – met het oog op het leren van de taal en inburgering – een aanpassingsperiode nodig hebben van enkele jaren.

11. Dynamiek in positie op de arbeidsmarkt

In de grafieken 16 en 17 wordt de dynamiek in de positie op de arbeidsmarkt van verschillende groepen immigranten weergegeven. De grafieken hebben betrekking op alle immigranten waarvoor in twee opeenvolgende jaren informatie over de sociaal-economische categorie beschikbaar was.

Van de voormalige arbeidsmigranten met een werkloosheids- of bijstandsuitkering heeft ruim één op de drie in het volgend jaar (weer) werk (grafiek 16). Dit percentage is twee maal zo hoog als bij de andere migratiecategorieën. De vooruitzichten op werk zijn voor gezinsvormers wat beter dan dat voor gezinssherenigers.

16. Jaar op jaar transitie van uitkering (werkloosheids/bijstand) naar werk, 1995–2000

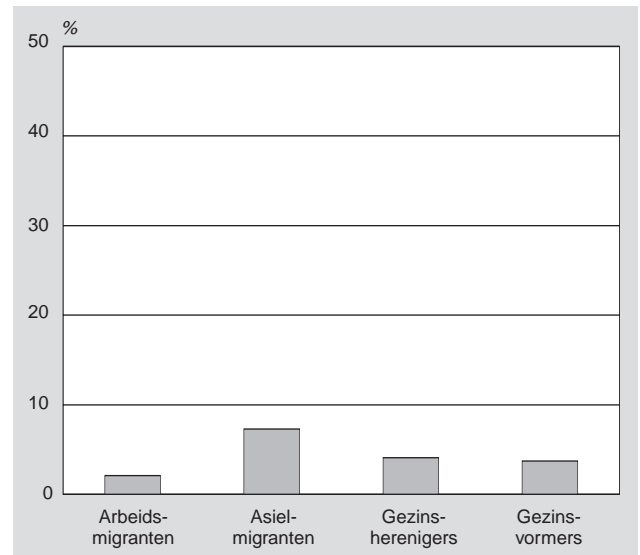
Van de asielmigranten met werk als belangrijkste bron van inkomsten is 7 procent in het volgend jaar op een werkloosheids- of bijstandsuitkering aangewezen. Voor de gezinsmigranten is dit 4 procent en voor arbeidsmigranten 2 procent.

Arbeidsmigranten vinden naar verhouding snel een baan en worden niet snel werkloos, terwijl gezinsmigranten en (vooral) asielmigranten naar verhouding minder snel werk vinden, terwijl een relatief groot percentage werkloos wordt.

Van de asielmigranten slagen met name de Chinezen en voormalig Joegoslaven er het beste in economisch actief te worden. Van de Chinese asielmigranten met een werkloosheids- of bijstandsuitkering heeft een kwart een jaar later werk gevonden. Voor de Joegoslaven is dit iets minder dan één op de vijf. De Afghanen en Irakezen doen het in dit opzicht minder goed: één op de tien mensen met een werkloosheids- of bijstandsuitkering heeft in het daaropvolgende jaar werk. Ter vergelijking: van de immigranten die zijn geboren in EU-landen heeft één op de drie een jaar later werk gevonden.

Het risico van terugval vanuit werk naar een uitkering is relatief groot voor Somaliërs, Irakezen en Afghanen (meer dan 10 procent). Bij Chinezen en voormalig Joegoslaven is het percentage personen die hun baan kwijtraken met respectievelijk 7 en 4 procent beduidend lager. Voor immigranten afkomstig uit EU-landen is dit 2 procent.

17. Jaar op jaar transitie van werk naar uitkering (werkloosheids/bijstand), 1995–2000

Literatuur

Nicolaas, H. en A.H. Sprangers, 2001, Klein deel van asielzoekers ingeschreven in GBA. Maandstatistiek van de Bevolking, september 2001, blz. 4–7.

Noten in de tekst

- 1) Aan de totstandkoming van dit onderzoek hebben Koos Arts, Joop de Beer, Annelies Boerdam, Henk-Jan Dirven, Hans Kasperski, Dorien Manting, Helma Schapendonk-Maas en Henrico Witvliet (allen CBS) een belangrijke bijdrage geleverd. Het onderzoek is deels gefinancierd door het ministerie van Financiën.
- 2) Het samenwerkingsproject met de Universiteit van Amsterdam is onderdeel van het Strategisch Programma ‘Sociale Dynamiek en Arbeidsmarkt’. Het Strategisch Programma Sociale Dynamiek en Arbeidsmarkt heeft als hoofddoelstelling het ontwikkelen van nieuwe, samenhangende statistische informatie over arbeidsmarkt-, huishoudens-, inkomens- en vermogensdynamiek. Het programma is gericht op kwaliteitsverbetering en vernieuwing van het reguliere CBS-werkprogramma, in samenwerking met universiteiten en onderzoeksinstituten.

Waar zijn allochtone werknemers in dienst?

Dr. Chantal Melser, drs. Jo van Cruchten en Leo van Toor

In het najaar van 2000 waren er 6,9 miljoen werknemers tussen de 15 en 65 jaar met één of meerdere banen. Er was een groei van 131 duizend werknemers in vergelijking met het voorgaande jaar. In 2000 was ruim 8 procent van alle werknemers een westerse allochtoon en ruim 7 procent een niet-westerse allochtoon. In vergelijking met een jaar eerder is het aandeel allochtonen in vrijwel alle bedrijfstakken en bedrijfsklassen gestegen. Binnen de groep van allochtonen bestonden nog steeds grote verschillen in het aandeel werknemers tussen de herkomstgroeperingen en generaties. Bij de tweede generatie allochtonen was over het algemeen het aandeel werknemers even groot als bij autochtonen. Binnen de tweede generatie hadden echter de niet-westerse allochtonen met twee buitenlandse ouders minder vaak een baan. Zij lijken hierin op de eerste generatie niet-westerse allochtonen. Naar verhouding werkten allochtonen vaak bij uitzendbureaus en schoonmaakbedrijven en hadden zij vaak een bijbaan.

1. Inleiding

Met het Sociaal Statistisch Bestand zijn er gegevens beschikbaar over alle geregistreerde werknemers in 2000. Hiertoe behoren ook personen die niet in bedrijfsadministraties voorkomen, zoals bijvoorbeeld krantenbezorgers (Arts en Hoogteijling, 2002). Er zijn gegevens beschikbaar over het aantal sociale verzekeringsdagen (SV-dagen) en het bruto loon sociale verzekeringen (BLSV), zonder dat dit gebaseerd is op steekproeven. Doordat de huidige cijfers van de werknemers gecombineerd zijn met gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) zijn er individuele persoonskenmerken beschikbaar. Zo is de herkomstgroepering van personen bekend, zodat er een indeling van werknemers in autochtonen en allochtonen gemaakt kan worden. De grootste groepen westerse allochtonen komen uit Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk en Indonesië. De grootste groepen niet-westerse allochtonen komen uit Turkije, Suriname, Marokko en de Nederlandse Antillen en Aruba. De overige niet-westerse allochtonen komen voornamelijk uit Irak, China, Somalië, Afghanistan en Iran. Allochtonen kunnen ingedeeld worden in eerste en tweede generatie. De volledige tabellen met de data van dit artikel zijn te vinden op www.cbs.nl/nl/publicaties/artikelen/arbeid/arbeidsmarkt/Banen-allochtone-werknemers-2000.htm.

In dit artikel wordt geschreven over werknemers. Het aantal werknemers is kleiner dan het aantal banen, omdat personen meerdere banen kunnen hebben. De verhouding tussen het aantal werknemers en de bevolking in een groep wordt aangeduid met werknemersaandeel.

2. Uitkomsten

2.1 Aandeel niet-westerse werknemers toegenomen

Tussen oktober 1999 en oktober 2000 ging het voorspoedig met de werkgelegenheid. Er zijn in deze periode per saldo 131 duizend werknemers bijgekomen. Dit waren per saldo 79 duizend autochtone werknemers, 15 duizend westerse allochtonen en 37 duizend niet-westerse allochtonen. Naar verhouding profiteerden niet-westerse allochtonen het meest van de toename van de werkgelegenheid. Zij waren goed voor bijna 30 procent van de groei. In 1999 bestond 6,9 procent van alle werknemers uit niet-westerse allochtonen (Melser en Van Toor, 2002), terwijl dit aandeel in 2000 gegroeid is tot 7,3 procent.

Het aandeel niet-westerse allochtonen groeide in alle bedrijfstakken en bedrijfsklassen. Ook in bedrijfstakken en bedrijfsklassen waar het aantal werknemers niet steeg, zoals de industrie, de energie- en waterleidingbedrijven en de zakelijke dienstverlening, nam het aandeel niet-westerse allochtonen toe. Hun grotere aandeel kan dus niet alleen aan de groei van het aantal werknemers liggen. Het kwam dan doordat in 2000 de instroom van werknemers voor een groter deel uit niet-westerse allochtonen bestond dan de uitstroom. Ondanks de relatief sterke groei hadden de niet-westerse allochtonen in 2000 nog altijd een laag werknemersaandeel (50 procent) vergeleken met de westerse allochtonen (58 procent) en de autochtonen (65 procent). Westerse allochtonen maakten 8,5 procent van alle werknemers uit, iets meer dan de niet-westerse allochtonen. Het aandeel westerse allochtonen in het totaal is in 2000 licht toegenomen. Het aandeel van de autochtone bevolking daalde. Terwijl 84 procent van alle werknemers autochtoon was, hadden autochtonen slechts een aandeel van 60 procent in het aantal werknemers dat er door groei is bijgekomen.

Staat 1
Aantallen banen en werknemers, 2000

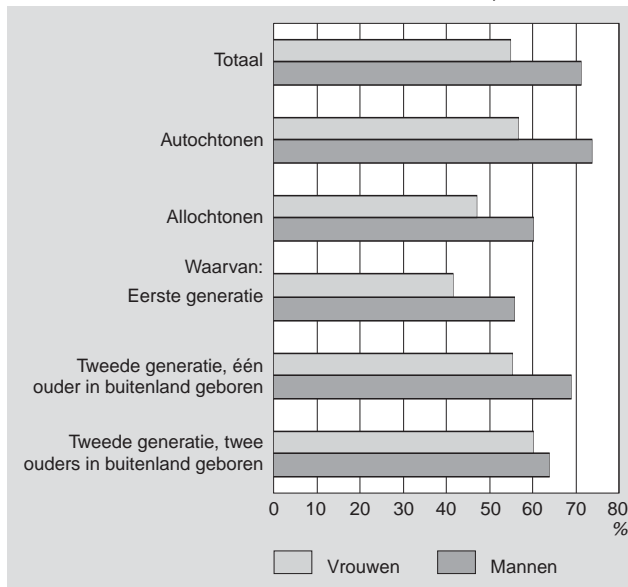
	2000		Mutatie t.o.v. 1999
	Banen van werknemers	Werknemers	Werknemers
	x 1 000		
Totaal	7 262,8	6 856,6	131,5
Autochtonen	6 081,0	5 771,5	79,5
Westerse allochtonen	618,6	584,5	14,6
Niet-westerse allochtonen	562,9	500,3	37,8
waarvan			
Marokko	94,8	82,0	5,7
Turkije	110,5	99,7	6,8
Suriname	153,0	138,1	5,7
Nederlandse Antillen en Aruba	52,0	47,0	5,2
Overig	152,6	133,5	14,4

Bron: CBS, Sociaal Statistisch Bestand.

2.2 Niet-westerse vrouwen van de tweede generatie vaak aan de slag

Bij 15–64-jarige mannen was het aandeel werknemers in 2000 gemiddeld 71 procent en bij de vrouwen 55 procent, een verschil van 16 procentpunten. Zowel bij de autochtonen als bij de allochtonen was het werknemersaandeel onder mannen hoger dan onder vrouwen. Bij de autochtonen bedroeg dit verschil bijna 17 procentpunten. Bij de allochtonen was het verschil kleiner met gemiddeld 13 procentpunten. De groei van het aantal werknemers van 1999 op 2000 kwam voor een groot deel voor rekening van vrouwen. Zowel bij de autochtonen als bij de westerse én de niet-westerse allochtonen nam het werknemersaandeel van vrouwen toe. Dit gold ook voor alle leeftijdscategorieën.

1. Werknemersaandeel van autochtonen en allochtonen, 2000

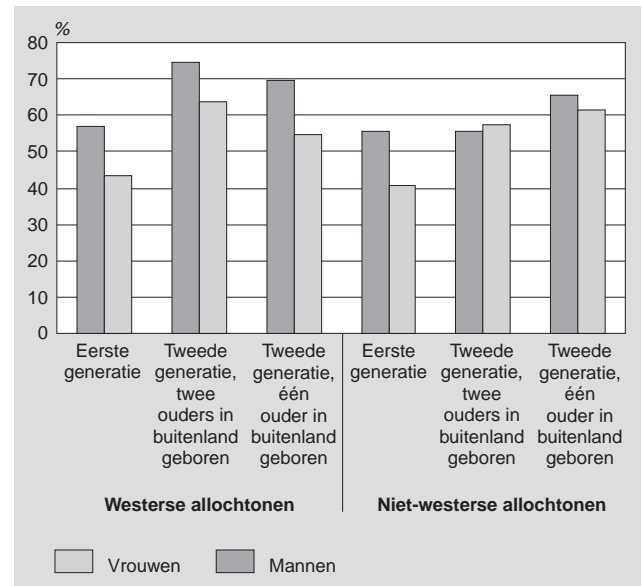

Tussen de eerste en de tweede generaties van allochtonen bestond een aanzienlijk verschil in werknemersaandeel. Van de eerste generatie allochtonen (westers en niet-westers samen) werkte slechts 49 procent als werknemer, terwijl dit onder autochtonen ruim 65 procent was. In iedere leeftijdscategorie had de eerste generatie allochtonen een lager werknemersaandeel dan de autochtonen. De tweede generatie allochtonen (westers en niet-westers samen) waarvan maar één van de ouders geboren is in het buitenland, had een werknemersaandeel van 62 procent, vrijwel hetzelfde als dat van de autochtonen. Voor vrijwel iedere leeftijdsgroep lag het percentage werknemers in dezelfde orde van grootte als bij de autochtonen.

De tweede generatie westerse allochtonen waarvan beide ouders in het buitenland geboren zijn, kende met 69 procent een opvallend hoog werknemersaandeel. Dit is voor een deel te verklaren door de leeftijdsopbouw van deze groep. Het grootste deel was tussen de 25 en de 45 jaar, precies de leeftijd waarop het werknemersaandeel het hoogst is. De niet-westerse allochtonen van de tweede generatie met beide ouders uit het buitenland hadden een werknemersaandeel van 57 procent. Dat dit lager lag,

heeft te maken met het feit dat bijna 80 procent van deze niet-westerse groep met twee buitenlandse ouders jonger is dan 25 jaar.

2. Werknemersaandeel van westerse en niet-westerse allochtonen, 2000

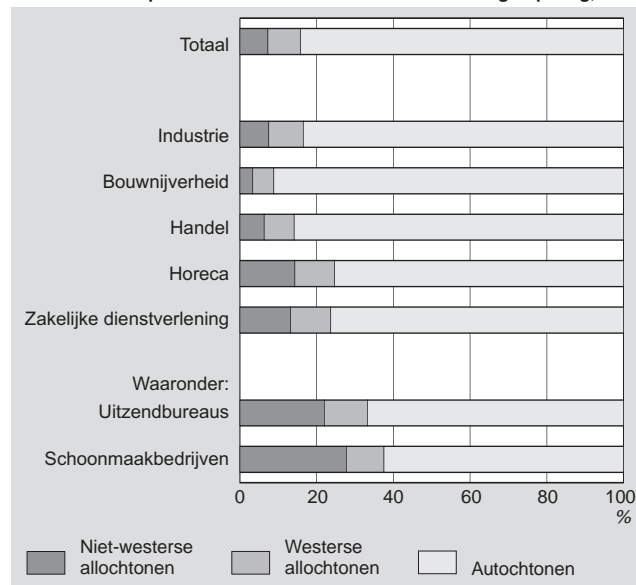
Het werknemersaandeel van niet-westerse vrouwen van de tweede generatie met beide ouders uit het buitenland was opvallend hoog. Het lag met 58 procent zelfs 2 procentpunten hoger dan dat van mannen in deze bevolkingsgroep. Ook was het hoger dan dat van autochtone vrouwen, ondanks het verschil in leeftijdsopbouw. Bij de niet-westerse mannen met twee in het buitenland geboren ouders was het aandeel werknemers daarentegen bijna 20 procentpunten lager dan bij de autochtonen. Het werknemersaandeel verschilde ook sterk tussen de verschillende bevolkingsgroepen. De bevolking uit de Nederlandse Antillen en Aruba en uit Suriname had een relatief hoog werknemersaandeel en leek daarin meer op de autochtone bevolking. De Surinaamse en Antilliaanse en Arubaanse vrouwen boven de 35 jaar werkten in verhouding zelfs vaker dan autochtone vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie. Het werknemersaandeel was in verhouding laag bij Marokkanen, Turken en overige niet-westerse allochtonen. Bij de laatstgenoemde groep was het laag voor alle leeftijdscategorieën, terwijl bij een Marokkaanse of Turkse herkomst vooral onder de oudere bevolking het aandeel werknemers zeer laag lag.

2.3 Wat is de "kleur" van bedrijfstakken?

In vergelijking met een jaar eerder is het aandeel niet-westerse allochtonen in 2000 in vrijwel iedere bedrijfstak en bedrijfsklasse gegroeid. Er bestonden echter aanzienlijke verschillen in het aandeel niet-westerse allochtonen per bedrijfstak. Zo was in de bouwnijverheid slechts 9 procent van alle werknemers allochtoon, en was daarnaast het merendeel van die allochtonen van westerse herkomst. Bedrijfsklassen waar veel allochtonen werkten waren de horeca en de zakelijke dienstverlening. Hier maakten zij ongeveer een kwart van alle werknemers uit. Binnen de

zakelijke dienstverlening werkten zowel veel westerse als niet-westerse allochtonen bij uitzendbureaus en schoonmaakbedrijven, waarbij het aandeel niet-westerse allochtonen verreweg het grootste is. Ook in de landbouw en visserij en de voedings- en genotmiddelenindustrie werkten relatief veel niet-westerse allochtonen. De delfstoffenwinning telde relatief veel werknemers van westerse allochtone herkomst (12 procent), terwijl het aandeel niet-westerse allochtonen met nog geen 3 procent juist laag was.

3. Werknemers per economische activiteit naar herkomstgroepering, 2000

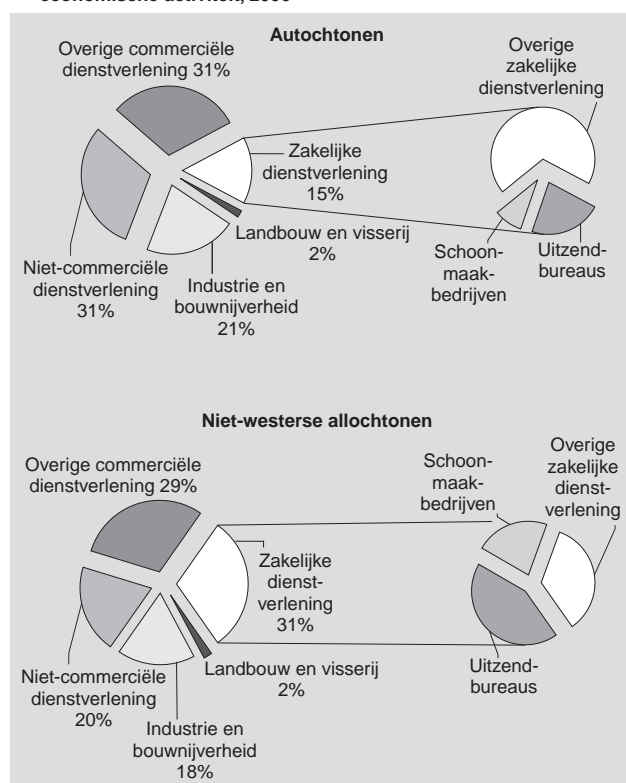

2.4 Allochtonen werken vaak bij uitzendbureau of schoonmaakbedrijf

Dat een bedrijfstak een hoog percentage allochtone werknemers kent, wil nog niet zeggen dat in die bedrijfstak een groot aantal allochtonen werken. In de landbouw was bijvoorbeeld met 8,7 procent een relatief hoog percentage van de werknemers een niet-westerse allochtoon. Op het totaal gezien is de landbouw echter maar een kleine werkgever. Slechts weinig allochtonen kunnen hier terecht voor een baan. Zo werkte in 2000 van alle niet-westerse allochtonen maar 2 procent in de landbouw.

Net als autochtonen werken allochtonen vaak in de industrie, handel, zakelijke dienstverlening en de gezondheids- en welzijnzorg. Met name de industrie en de handel zijn in Nederland grote werkgevers. Ook in de zakelijke dienstverlening vinden velen een baan. Deze bedrijfstak biedt naar verhouding veel werk aan allochtonen. Van de autochtonen werkte ruim 15 procent in deze bedrijfstak en van de allochtonen 25 procent. Van de niet-westerse allochtonen was dit zelfs meer dan 30 procent. Binnen de zakelijke dienstverlening zijn het vooral de uitzendbureaus en de schoonmaakbedrijven waar deze verschillen optraden. Allochtonen werkten relatief vaker bij een van deze branches dan autochtonen, en dit gold het sterkst voor niet-westerse allochtonen. Van de autochtone bevolking werkte nog geen 4 procent bij een uitzendbureau en van de niet-westerse allochtonen 13 procent. Van de niet-westerse

4. Autochtonen en niet-westerse allochtone werknemers naar economische activiteit, 2000

allochtonen werkte 7 procent bij een schoonmaakbedrijf, tegen 1 procent van de autochtonen.

Ten opzichte van een jaar eerder zijn er verschuivingen te zien van de werknemers tussen de bedrijfstakken en bedrijfsklassen. Zo werkte in 1999 nog ruim 15 procent van de niet-westerse allochtonen met een baan bij een uitzendbureau. In 2000 was dat gedaald tot 13 procent. Dit komt doordat in 2000 het aantal werknemers van uitzendbureaus 42 duizend minder was dan in 1999. Het aandeel van uitzendbureaus in de totale werkgelegenheid is dus afgenomen. Niet-westerse allochtonen gingen bijvoorbeeld meer werken in de niet-commerciële dienstverlening, waar onder andere de gezondheidszorg onder valt.

De eerste en tweede generatie niet-westerse allochtonen kennen ook grote verschillen tussen werkgevers. Van de niet-westerse allochtonen van de eerste generatie werkte 13 procent bij een uitzendbureau. Van de niet-westerse allochtonen van de tweede generatie met twee ouders geboren in het buitenland was dit zelfs 17 procent. De groep niet-westerse allochtonen van de tweede generatie met één ouder uit het buitenland leunde met 10 procent minder zwaar op de uitzendbureaus en vond ook vaak in een andere sector een baan.

Van de tweede generatie niet-westerse allochtonen werkte ook een groot deel in de detailhandel. Hieronder vallen onder andere de warenhuizen en supermarkten. Gemiddeld werkte 19 procent van de tweede generatie in de detailhandel. Overigens bestonden ook hier verschillen naar herkomstgroepering. Van de tweede generatie allochtonen met twee buitenlandse ouders werkte van de Marokkanen één op de vier personen in de detailhandel en van de Tur-

ken één op de vijf. De allochtonen in de zakelijke dienstverlening die niet bij een uitzendbureau of schoonmaakbedrijf in dienst waren, werkten onder andere bij verhuurbedrijven, bewakingsdiensten, computerservices en informatietechnologiebureaus.

2.5 Autochtonen werken vaker volledig jaar

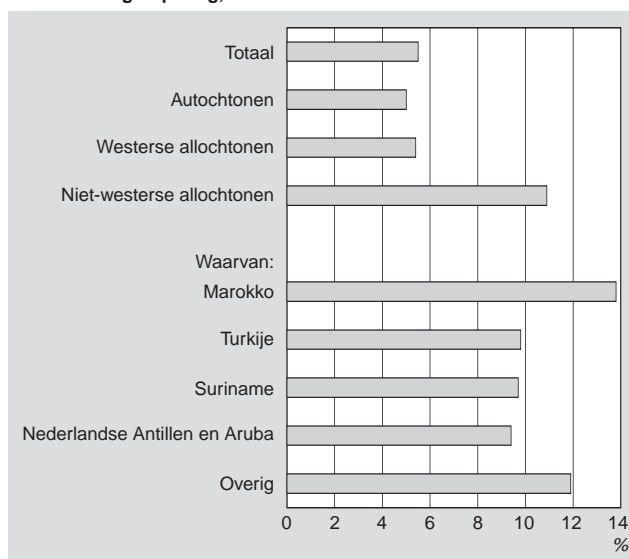
Personen die het volledige jaar werknemer zijn, waren naar verhouding vaker autochtoon. In dit artikel is sprake van een volledig jaar bij 260 sociale verzekeringsdagen (SV-dagen) of meer. Minder SV-dagen duidt op een deeltijdbaan waarbij niet op alle dagen gewerkt wordt, of op een baan die gedurende 2000 beëindigd of begonnen is. Als het aantal SV-dagen oploopt, neemt het percentage allochtonen af. Autochtonen waren oververtegenwoordigd bij werknemers die een volledig jaar werkzaam zijn. Westerse allochtonen waren naar verhouding even vaak een volledig jaar in dienst als een onvolledig jaar. Niet-westerse allochtonen waren oververtegenwoordigd bij personen die slechts een deel van het jaar werkzaam zijn.

Het bruto loon sociale verzekeringen (BLSV) geeft over het algemeen een zelfde beeld als de SV-dagen. De personen in de lagere loonklassen zijn dus naar verhouding voor een groter deel niet-westers allochtoon (11 procent van alle werknemers in die BLSV-klasse). In de hogere loonklassen is het percentage autochtonen hoger. In de hoogste loonklasse komen niet-westerse allochtonen met 4 procent maar relatief weinig voor.

2.6 Niet-westerse allochtonen hebben vaker bijbanen

In 2000 waren er in totaal 7,2 miljoen banen verdeeld over 6,9 miljoen werknemers. Slechts 5,5 procent van alle werknemers had meer dan één baan. Onder autochtonen en de westerse allochtonen was dit 5 procent. Niet-westerse allochtonen hadden met 11 procent ruim twee keer zo vaak een bijbaan. De allochtonen uit Marokko hadden het

5. Aandeel werknemers met een of meerdere bijbanen naar herkomstgroepering, 2000

vaakst bijbanen. Van hen had bijna 14 procent één of meerdere bijbanen. Het was voornamelijk de eerste generatie niet-westerse allochtonen en de tweede generatie niet-westerse allochtonen met twee ouders geboren in het buitenland die vaker één of meer bijbanen hebben. Voor beide was het ruim 11 procent. Van de tweede generatie niet-westerse allochtonen met één ouder uit het buitenland had 7 procent één of meer bijbanen.

Technische toelichting

Bron:

Sociaal Statistisch Bestand (SSB), Banenbestand 2000.

Peildatum:

Ultimo oktober 2000.

Populatie:

Alle personen in de leeftijdsklasse 15–64 jaar en woonachtig in Nederland op de laatste werkdag in oktober 2000. Zelfstandigen en werknemers die niet in Nederland wonen, behoren dus niet tot de onderzoekspopulatie. De dagblad/tijdschriftbezorgers, alfahulpverleners en andere personen die niet kunnen worden waargenomen in bedrijfsadministraties zijn in deze cijfers wel vertegenwoordigd.

Bedrijfsgrootte:

De indeling naar bedrijfsgrootte is voor deze analyse gebaseerd op de baan met het hoogste BLSV.

BLSV:

Het bruto loon sociale verzekeringen (BLSV) is het loon waarover premieheffing voor de werknemersverzekeringen plaatsvindt. Het BLSV wordt in alle loonadministraties gehanteerd. Het BLSV is in deze analyse vastgesteld over alle banen samen van één persoon.

Generatie:

Eerste generatie allochtonen zijn de personen die niet in Nederland zijn geboren en ten minste één in het buitenland geboren ouder hebben. Tweede generatie allochtonen zijn de personen die in Nederland zijn geboren, maar die ten minste één ouder hebben die buiten Nederland is geboren.

Herkomstgroepering:

Indeling van allochtonen geschiedt op basis van het geboorteland van henzelf en van hun ouders. Gezien de grote verschillen in sociaal-economische en – culturele situatie worden steeds twee hoofdcategorieën naar herkomstgroepering onderscheiden: westerse en niet-westerse allochtonen. Westerse allochtonen: Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië. Niet-westerse allochtonen: Afrika, Azië (excl. Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

SBI-indeling:

De indeling naar economische activiteit is voor deze analyse gebaseerd op de baan met het hoogste BLSV. Bij het vaststellen van het BLSV zijn de banen ingedeeld naar het meest gedetailleerde niveau van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI).

SV-dagen:

Het aantal Sociale Verzekeringsdagen (SV-dagen) is het aantal werkdagen waarover premieheffing voor de werknemersverzekeringen plaatsvindt. Ook als slechts één uur op één dag gewerkt wordt, wordt deze dag als een SV-dag meegeteld. Personen met 260 of meer SV-dagen zijn een volledig jaar werknemer. Minder SV-dagen duidt op een deeltijdbaan waarbij niet op alle dagen gewerkt wordt of op een beëindigde of begonnen baan gedurende het verslagjaar. Het aantal SV-dagen is in deze analyse vastgesteld over alle banen samen van één persoon, waarbij meerdere banen op één dag tellen voor één SV-dag.

Werknemer:

Een persoon die arbeid verricht op basis van loon of salaris.

Werknemersaandeel:

De verhouding tussen het aantal werknemers en de bevolking in een herkomstgroep.

Literatuur

Melser, C. en L. van Toor (2002), Hoeveel allochtonen zijn werknemer? Sociaal-economische maandstatistiek, december 2002, blz. 29–34.

Arts, C.H. en E.M.J. Hoogteijling (2002), Het Sociaal Statistisch Bestand 1998 en 1999. Sociaal-economische maandstatistiek, december 2002, blz. 13–21.

Tabel 1
Werknemers van 15–64 jaar naar herkomstgroepering, ultimo oktober 2000

	SBI-code	Totaal	Autochtoon	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen					
					Totaal	Marokko	Turkije	Suriname	Nederlandse Overig Antillen en Aruba	
<i>x 1 000</i>										
Totaal		6 856,6	5 771,5	584,5	500,3	82,0	99,7	138,1	47,0	133,5
Leeftijd										
15–24 jaar		1 222,5	1 005,2	83,7	133,4	31,1	30,6	28,3	11,7	31,7
25–34 jaar		1 871,4	1 545,9	157,4	168,1	28,9	39,2	42,2	14,9	42,8
35–44 jaar		1 803,8	1 521,4	152,9	129,4	14,7	23,1	40,3	11,6	39,7
45–54 jaar		1 466,6	1 268,7	141,4	56,4	5,2	5,4	22,3	7,0	16,5
55–64 jaar		492,3	430,3	49,0	13,0	2,0	1,4	5,1	1,7	2,8
Mannen		3 915,3	3 300,6	324,3	290,2	52,4	62,8	68,0	25,1	81,9
15–24 jaar		630,2	518,2	42,6	69,4	15,5	16,1	13,8	6,2	17,8
25–34 jaar		1 014,5	832,8	82,2	99,5	19,3	25,2	20,6	8,2	26,2
35–44 jaar		1 035,2	873,2	83,4	78,5	11,5	16,4	19,0	6,2	25,5
45–54 jaar		893,3	777,1	82,4	33,7	4,2	3,9	11,5	3,6	10,5
55–64 jaar		342,1	299,3	33,7	9,1	2,0	1,2	3,0	1,0	1,9
Vrouwen		2 941,3	2 470,9	260,1	210,2	29,6	37,0	70,1	21,9	51,6
15–24 jaar		592,3	487,1	41,1	64,1	15,7	14,6	14,4	5,6	13,9
25–34 jaar		856,9	713,1	75,1	68,6	9,6	14,0	21,5	6,7	16,7
35–44 jaar		768,6	648,2	69,5	50,9	3,2	6,7	21,3	5,5	14,3
45–54 jaar		573,3	491,6	59,0	22,7	1,0	1,5	10,8	3,4	6,0
55–64 jaar		150,2	130,9	15,4	3,9	0,1	0,3	2,0	0,7	0,8
Bedrijfssector										
Landbouw en visserij	01–05	117,0	102,1	4,6	10,2	2,3	4,7	0,6	0,2	2,4
Industrie en bouwnijverheid	10–45	1 411,4	1 211,7	112,5	87,0	15,7	25,6	18,6	7,2	20,0
Commerciële dienstverlening	50–74	3 233,5	2 635,8	296,6	300,9	50,8	56,0	77,1	26,9	90,1
Niet-commerciële dienstverlening	75–93	2 014,3	1 752,0	163,6	98,7	12,8	12,6	41,1	12,4	19,9
Onbekend		80,5	69,9	7,1	3,4	0,4	0,9	0,7	0,3	1,2
Bedrijfstak										
Landbouw en visserij	01–05	117,0	102,1	4,6	10,2	2,3	4,7	0,6	0,2	2,4
Delfstoffenwinning	10–14	9,3	8,0	1,1	0,3	x	x	0,1	x	0,1
Industrie	15–37	958,5	800,0	86,3	72,1	13,0	22,2	14,6	5,3	16,9
Energie- en waterleidingbedrijven	40–41	34,4	30,7	2,6	1,1	0,1	0,1	0,5	0,1	0,2
Bouwnijverheid	45	409,2	373,1	22,5	13,6	2,5	3,3	3,4	1,7	2,8
Handel	50–52	1 148,0	985,8	89,5	72,7	14,8	14,6	18,8	5,6	18,9
Horeca	55	227,4	171,2	23,6	32,5	5,1	3,7	4,6	1,9	17,2
Vervoer en communicatie	60–64	437,7	371,0	39,2	27,5	3,5	4,4	10,7	2,6	6,3
Financiële instellingen	65–67	267,9	228,2	24,1	15,7	1,7	2,4	7,0	1,5	3,0
Zakelijke dienstverlening	70–74	1 152,5	879,7	120,3	152,5	25,7	30,9	36,0	15,3	44,6
Openbaar bestuur	75	482,0	416,8	41,0	24,2	2,8	3,5	11,4	2,9	3,7
Onderwijs	80	405,0	354,8	34,9	15,3	2,0	2,0	6,3	1,7	3,3
Gezondheids- en welzijnszorg	85	883,4	773,1	64,5	45,7	6,2	4,8	19,5	6,2	9,0
Cultuur en overige dienstverlening	90–93	243,9	207,3	23,1	13,5	1,9	2,4	3,9	1,5	3,9
Onbekend		80,5	69,9	7,1	3,4	0,4	0,9	0,7	0,3	1,2
Bedrijfsklassen										
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15–16	144,1	120,1	10,1	13,9	3,1	4,3	2,2	0,7	3,6
Grafische industrie	22	91,5	78,2	8,7	4,7	0,8	0,9	1,4	0,4	1,3
Aardolie- en chemische industrie	23–25	109,8	90,6	11,3	7,9	1,4	2,4	1,6	0,7	1,8
Metaal- en elektrotechnische industrie	27–35	363,5	301,3	35,4	26,7	4,2	8,1	5,3	2,4	6,7
Autohandel en -reparatie	50	126,0	111,2	8,5	6,3	1,1	1,5	1,9	0,5	1,3
Groothandel	51	426,1	361,4	39,2	25,5	4,2	5,0	6,2	2,0	8,2
Detailhandel	52	595,9	513,1	41,8	41,0	9,5	8,1	10,7	3,1	9,4
Openbaar vervoer en wegvervoer	60	178,5	159,0	11,8	7,6	1,2	1,8	2,8	0,6	1,2
Uitzendbureaus (staf en uitzendkrachten)	74501	298,3	199,1	33,5	65,6	9,7	14,2	14,0	7,7	20,0
Schoonmaakbedrijven	747	121,6	75,9	11,9	33,8	9,3	8,6	4,9	1,7	9,3
Ziekenhuizen	8511	251,9	220,7	20,5	10,7	1,3	1,1	4,4	1,5	2,4
Verpleeg- en bejaardentehuizen	8531	308,7	273,8	19,4	15,4	1,8	1,1	7,2	2,4	2,9
Aantal banen										
1 baan (geen bijbanen)		6 482,1	5 483,2	553,0	445,5	70,7	90,0	124,7	42,6	117,6
2 banen		347,7	270,1	29,2	48,4	10,0	8,8	12,0	4,0	13,5
3 of meer banen		26,8	18,2	2,2	6,4	1,3	0,9	1,3	0,4	2,4

Bron: CBS, Sociaal Statistisch Bestand.

Tabel 2
Allochtone werknemers van 15–64 jaar naar generatie, ultimo oktober 2000

	SBI-code	Totaal allochtonen	Eerste generatie			Tweede generatie					
			Totaal	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen	één ouder geboren in buitenland			beide ouders geboren in buitenland		
						Totaal	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen	Totaal	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen
<i>x 1 000</i>											
Totaal		1 084,8	613,1	214,4	398,8	335,8	303,3	32,5	135,9	66,9	69,0
Leeftijd											
15–24 jaar		217,2	83,9	19,9	64,0	69,2	53,7	15,5	64,1	10,1	54,0
25–34 jaar		325,5	198,4	54,8	143,6	94,3	83,3	11,0	32,8	19,3	13,6
35–44 jaar		282,3	179,5	55,3	124,2	77,5	73,5	4,0	25,3	24,1	1,2
45–54 jaar		197,8	117,6	63,0	54,5	68,5	66,8	1,6	11,8	11,5	0,3
55–64 jaar		62,0	33,8	21,2	12,5	26,4	26,0	0,4	1,9	1,8	x
Mannen		614,5	354,0	115,5	238,5	189,2	172,1	17,1	71,3	36,8	34,6
15–24 jaar		112,0	44,3	9,7	34,7	35,7	27,8	7,9	31,9	5,2	26,8
25–34 jaar		181,7	114,2	27,5	86,8	50,3	44,6	5,7	17,2	10,2	7,0
35–44 jaar		161,9	104,4	28,8	75,6	43,5	41,3	2,2	14,0	13,3	0,7
45–54 jaar		116,1	67,8	35,2	32,6	41,4	40,5	0,9	6,9	6,8	0,1
55–64 jaar		42,8	23,2	14,4	8,8	18,3	18,0	0,3	1,3	1,3	x
Vrouwen		470,3	259,2	98,9	160,3	146,6	131,1	15,4	64,5	30,1	34,5
15–24 jaar		105,2	39,6	10,3	29,3	33,5	25,9	7,6	32,1	4,9	27,2
25–34 jaar		143,7	84,2	27,4	56,8	44,0	38,7	5,2	15,6	9,0	6,6
35–44 jaar		120,4	75,1	26,5	48,6	34,0	32,2	1,8	11,4	10,8	0,6
45–54 jaar		81,7	49,7	27,9	21,9	27,0	26,3	0,7	4,9	4,8	0,1
55–64 jaar		19,3	10,6	6,9	3,7	8,1	7,9	0,2	0,6	0,6	x
Bedrijfssector											
Landbouw en visserij	01–05	14,9	11,0	1,9	9,1	2,7	2,5	0,3	1,1	0,2	0,9
Industrie en bouwnijverheid	10–45	199,6	121,8	44,2	77,6	59,7	56,2	3,5	18,0	12,2	5,8
Commerciële dienstverlening	50–74	597,5	337,6	110,7	226,9	172,0	151,0	21,0	87,9	35,0	53,0
Niet-commerciële dienstverlening	75–93	262,3	137,4	54,8	82,5	97,2	89,8	7,4	27,7	18,9	8,8
Onbekend		10,6	5,3	2,7	2,6	4,1	3,8	0,3	1,2	0,6	0,5
Bedrijfstak											
Landbouw en visserij	01–05	14,9	11,0	1,9	9,1	2,7	2,5	0,3	1,1	0,2	0,9
Delfstoffenwinning	10–14	1,4	0,8	0,6	0,2	0,5	0,5	x	0,1	0,1	x
Industrie	15–37	158,4	101,4	36,1	65,3	43,2	40,7	2,4	13,9	9,5	4,4
Energie- en waterleidingbedrijven	40–41	3,7	1,7	0,8	0,9	1,6	1,5	0,1	0,4	0,3	0,1
Bouwnijverheid	45	36,0	17,9	6,7	11,2	14,5	13,5	1,0	3,7	2,3	1,4
Handel	50–52	162,2	77,2	29,5	47,7	57,1	50,0	7,0	27,9	9,9	18,0
Horeca	55	56,1	35,1	10,2	25,0	13,5	11,2	2,3	7,5	2,3	5,2
Vervoer en communicatie	60–64	66,7	35,8	13,9	21,9	22,7	20,6	2,1	8,2	4,7	3,4
Financiële instellingen	65–67	39,8	18,9	7,3	11,6	14,5	13,1	1,4	6,4	3,6	2,8
Zakelijke dienstverlening	70–74	272,7	170,6	49,8	120,8	64,2	56,1	8,1	37,9	14,4	23,5
Openbaar bestuur	75	65,1	30,9	11,3	19,6	25,2	23,2	1,9	9,1	6,4	2,7
Onderwijs	80	50,2	26,1	12,9	13,2	20,0	18,8	1,2	4,1	3,2	1,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	110,3	61,9	22,4	39,5	38,0	35,3	2,8	10,3	6,8	3,4
Cultuur en overige dienstverlening	90–93	36,7	18,5	8,2	10,3	14,0	12,5	1,5	4,1	2,4	1,7
Onbekend		10,6	5,3	2,7	2,6	4,1	3,8	0,3	1,2	0,6	0,5
Bedrijfsklassen											
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15–16	24,0	17,3	4,5	12,8	5,0	4,7	0,4	1,7	0,9	0,8
Grafische industrie	22	13,4	6,4	2,8	3,6	5,3	4,8	0,5	1,7	1,1	0,6
Aardolie- en chemische industrie	23–25	19,2	12,3	5,1	7,3	5,3	5,0	0,3	1,6	1,2	0,4
Metaal- en elektrotechnische industrie	27–35	62,1	40,3	16,1	24,3	16,2	15,4	0,8	5,5	4,0	1,6
Autohandel en -reparatie	50	14,8	7,3	2,5	4,7	5,5	5,0	0,5	2,0	0,9	1,1
Groothandel	51	64,7	37,2	16,0	21,2	20,8	19,0	1,8	6,7	4,2	2,5
Detailhandel	52	82,7	32,7	11,0	21,8	30,7	26,0	4,7	19,2	4,8	14,4
Openbaar vervoer en wegvervoer	60	19,4	10,0	3,6	6,4	7,6	7,1	0,5	1,8	1,1	0,7
Uitzendbureaus (staf en uitzendkrachten)	74501	99,1	65,2	14,6	50,6	17,7	14,5	3,1	16,2	4,3	11,9
Schoonmaakbedrijven	747	45,6	36,6	6,6	30,0	4,8	4,3	0,6	4,2	1,0	3,2
Ziekenhuizen	8511	31,2	16,4	7,4	9,0	11,8	11,0	0,8	3,0	2,1	0,9
Verpleeg- en bejaardentehuizen	8531	34,8	20,4	6,8	13,5	11,4	10,6	0,8	3,0	2,0	1,0
Aantal banen											
1 baan (geen bijbanen)		998,6	556,6	202,5	354,1	317,5	287,3	30,2	124,5	63,2	61,3
2 banen		77,6	50,1	10,9	39,2	17,1	14,9	2,2	10,4	3,4	7,0
3 of meer banen		8,6	6,5	0,9	5,5	1,2	1,1	0,2	1,0	0,2	0,7

Bron: CBS, Sociaal Statistisch Bestand.

Post-initieel onderwijs: jaarcijfers en ontwikkeling van de deelname

Max van Herpen

In 2002 werden in totaal 4,6 miljoen cursussen of opleidingen gevolgd die niet tot het reguliere voltijd onderwijs behoren. De totale tijd besteed aan dit post-initiële onderwijs bedroeg 8,9 procent ten opzichte van het voltijd onderwijs en 2,9 procent ten opzichte van betaalde arbeid. Tot 1999 is de deelname aan post-initieel onderwijs gestegen, vooral de deelname aan korte cursussen. Daarna zette een lichte afname in.

Wanneer uitgegaan wordt van de deelname in de afgelopen vier weken, blijkt dat werklozen minder aan opleidingen deelnemen dan werkenden. Het verschil zit vooral in de korte cursussen. Het negatieve effect van werkloosheid op de deelname aan cursussen of opleidingen is groot bij jongeren, mannen, autochtonen en middelbaar en hoog opgeleiden. Niet-westerse allochtonen doen meer aan opleiding dan autochtonen. Dit is te meer het geval als men binnen eenzelfde opleidingsniveau kijkt. Daarnaast blijkt dat naarmate men lager opgeleid is de deelname aan post-initieel onderwijs minder groot is.

1. Inleiding

In eerdere artikelen (Van Herpen, 2003a, 2003b, 2003c) heb ik de deelname aan post-initieel onderwijs beschreven. Het accent lag daarbij vooral op de beschrijving van de deelname naar achtergrondkenmerken: persoonskenmerken zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en herkomst, werkgerelateerde kenmerken zoals nieuwe baan, deeltijdwerk en flexibel werk en bedrijfskenmerken zoals bedrijfssector en bedrijfsgrootte. Daarbij werd uitgegaan van de deelname in de vier weken voorafgaand aan enquêtering. Dit is conform de Europese standaard. In een eerder artikel (Kapel, 2002) is de deelname beschreven op een willekeurige dag. Dit was tot april 2000 de manier waarop de onderwijsdeelname werd gemeten in de Enquête beroepsbevolking (EBB). In dit artikel zal een schatting worden gegeven van de totale deelname aan het post-initieel onderwijs over een jaar. Deze schatting van het jaarvolume post-initieel onderwijs maakt een vergelijking mogelijk met het volume initieel onderwijs en betaalde arbeid. Vervolgens zal gekeken worden hoe de ontwikkeling in de tijd is en of er sprake is van een trend. Tenslotte komen bepaalde groepen aan bod waarvoor vanuit het beleid bijzondere belangstelling is: laagopgeleiden, werklozen en niet-westerse allochtonen.

2. Jaarcijfers

Tot nu toe zijn er op basis van de EBB twee verschillende soorten cijfers gepubliceerd over de deelname aan post-initieel onderwijs: de deelname op het moment van enquêtering (aangeduid als deelname op een willekeurige dag) en de deelname in de vier weken voorafgaand aan enquêtering (aangeduid als deelname over de afgelopen

vier weken). Tot 1 april 2000 is in de EBB alleen gevraagd naar de opleiding die op het moment van enquêtering wordt gevolgd. In Europees verband wordt echter gevraagd om de deelname in de afgelopen vier weken. Daarom is per 1 april 2000 de vraagstelling uitgebreid met de vraag naar de deelname in de afgelopen vier weken. Deze gegevens over vier weken maken het mogelijk tot schattingen van jaarcijfers te komen. De toegepaste methodiek is nader uitgewerkt in de technische toelichting in paragraaf 5.

In 2002 bedroeg het totale aantal cursussen in het post-initieel onderwijs 4,6 miljoen. Per 100 personen tussen 15 en 64 die geen student zijn, werden er 48 opleidingen gevolgd. Bij 85 procent van deze opleidingen ging het om korte opleidingen (een duur van minder zes maanden). Bij mannen lag het aantal gevolgde post-initiële opleidingen op 53 per 100 personen, bij vrouwen was het 44 per 100 personen. Mannen volgden vooral meer korte cursussen.

In dit artikel wordt regelmatig het onderscheid tussen korte en lange opleidingen gemaakt. Korte opleidingen verschillen in een aantal opzichten van lange opleidingen. In de eerste plaats natuurlijk wat betreft duur en daardoor zwaarte. Het belang van lange cursussen, de impact op het kennisniveau, is per definitie groter. Daarnaast is de motivatie voor lange cursussen minder vaak arbeidsmarkt gerelateerd en betaalt men vaker de cursus zelf. De intensiteit, uitgedrukt als het aantal uren les per week, is van korte opleidingen iets groter (gemiddeld 10 uur per week) dan van lange opleidingen (gemiddeld 8 uur per week).

De totale hoeveelheid tijd besteed aan post-initieel onderwijs kan worden berekend omdat bekend is hoeveel tijd de geënquêteerde per week besteedt aan de opleiding en hoeveel weken de opleiding duurt. In 2002 werden in totaal 360 miljoen uren besteed aan post-initiële opleiding.

Staat 1
Jaarvolume post-initieel onderwijs 15–64 jaar naar duur van de opleiding, 2002

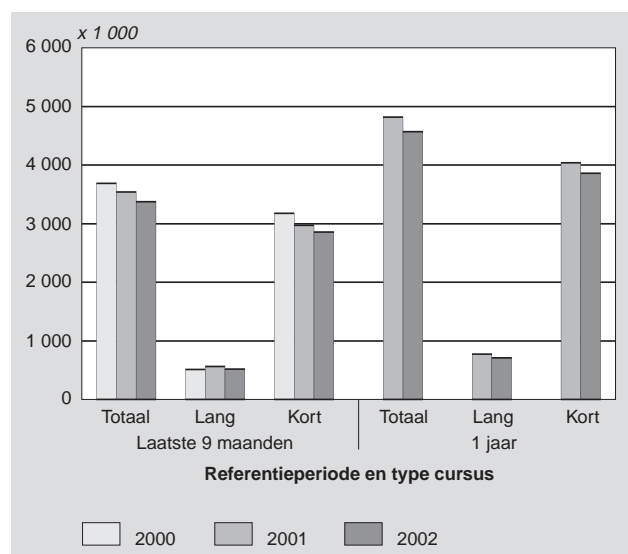
	Aantal opleidingen		Aantal opleidingen per honderd van de bevolking	
	Totaal	Duur opleiding		
		Lang	Kort	
	<i>x 1 000</i>			
Totaal	4 608	711	3 897	48
Man	2 544	348	2 196	53
Vrouw	2 065	364	1 701	44

Het belang van post-initieel onderwijs laat zich duidelijker aflezen wanneer het tijdsbeslag afgezet wordt tegen de tijd besteed aan betaalde arbeid of initieel onderwijs. In 2002 werd in verhouding tot betaald werk 2,9 procent aan post-initieel onderwijs besteed. Dit is de totale hoeveelheid tijd besteed aan post-initieel onderwijs gedeeld door de totale hoeveelheid tijd besteed aan betaalde arbeid. Bij de tijd besteed aan post-initieel onderwijs zit ook de tijd besteed door niet-werkenden en de tijd besteed aan onderwijs buiten werktijd. In verhouding tot initieel onderwijs bedroeg de tijd besteed aan post-initieel onderwijs 8,9 procent. Hierbij is verondersteld dat het aantal weken per jaar dat voltijdonderwijs wordt gevolgd gelijk is aan 40 en dat per week 30 lessen worden gevolgd.

3. Ontwikkeling in de periode 1995–2002

Het jaervolume berekenen kan pas vanaf 1 april 2000, omdat per die datum de vraag naar opleidingen en cursussen in de afgelopen vier weken in de EBB opgenomen is. Dat betekent dat voor 2001 en 2002 voor het hele jaar het volume bepaald kan worden en voor 2000 voor de laatste negen maanden. Uit deze volumecijfers blijkt dat vanaf 2000 het aantal cursussen post-initieel onderwijs op jaarbasis met 5 procent per jaar is teruggelopen.

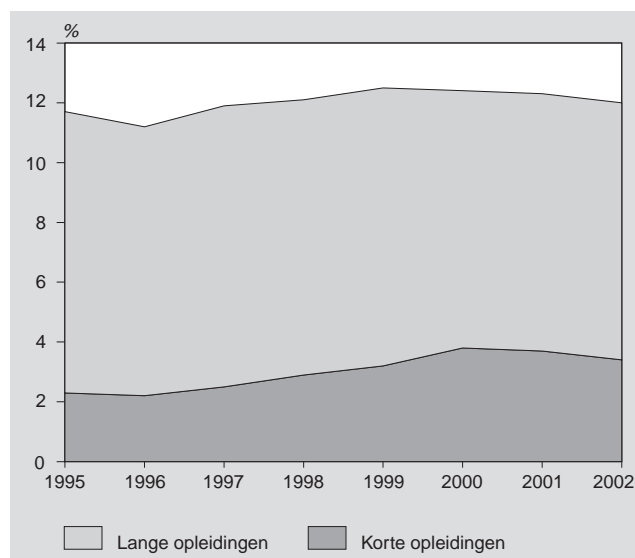
1. Aantal gevolgde cursussen postinitieel onderwijs in 1 jaar en laatste 9 maanden

Over de periode 1995–2002 is het wel mogelijk de deelname op een willekeurige dag te beschrijven. Het topjaar blijkt te liggen in 1999. Dit komt met name door een behoorlijke toename van de deelname aan korte opleidingen. In 2000 nam de deelname aan korte opleidingen verder toe, terwijl de deelname aan lange opleidingen daalde. Hierdoor kwam de groei van de totale deelname aan het post-initieële onderwijs tot staan.

De ontwikkeling van het jaervolume en van de deelname op een willekeurige dag liep vanaf 1 april 2000 vrijwel parallel. Dit is ook niet zo vreemd omdat de relatie tussen het jaervolume en de deelname op een willekeurige dag bestaat

2. Deelname op een willekeurige dag aan post-initieel onderwijs, 1995–2002

uit de gewichten die afgeleid worden uit de duur van de cursussen. De verdeling van de gevolgde cursussen tussen lange en korte opleidingen is in de periode tot 2000 enigszins gewijzigd, maar niet zodanig dat de verhouding tussen het jaervolume en de deelname op een willekeurige dag drastisch wijzigt. De verdeling van post-initiële cursussen naar duur is zodanig stabiel dat de ontwikkeling van het jaervolume over de periode vóór 1 april 2000 min of meer gelijk verondersteld kan worden aan die van de deelname op een willekeurige dag. Omdat korte opleidingen, die zwaarder worden gewogen, toenemen zal de lichte stijging die waarneembaar is over de periode 1995-2000 voor het jaervolume iets sterker zijn.

4. Speciale groepen

Bij het beleid bestaat bijzondere belangstelling voor de scholing van een aantal speciale groepen. Onderstaand zal een drietal worden besproken. Hierbij is uitgegaan van deelname over de afgelopen vier weken, omdat dit het cijfer is dat in Europees verband wordt gebruikt.

Werklozen

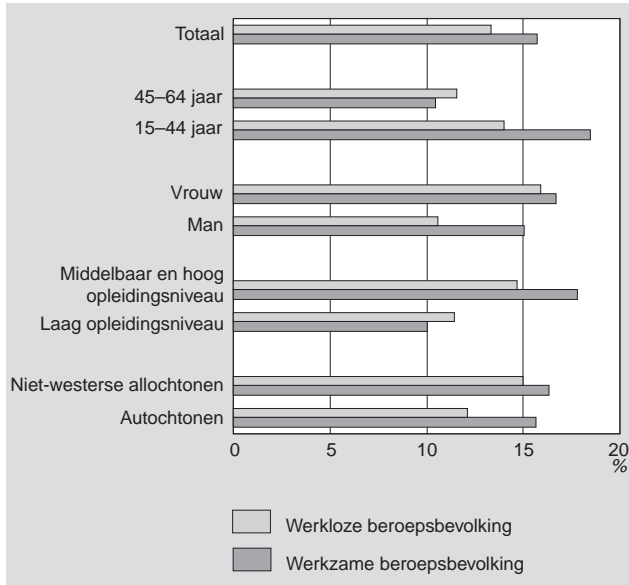
Werklozen namen in 2002 minder deel aan post-initiële opleidingen dan werkzamen (13,4 tegenover 15,7 procent). Het verschil zat met name bij de korte opleidingen. Werklozen deden zelfs iets meer lange opleidingen dan werkzamen (9,0 tegenover 8,1 procent). Dat korte opleidingen vaker door de werkgever worden betaald, zou een verklaring kunnen zijn voor de lagere deelname aan korte opleidingen door werklozen.

Het effect van werkloosheid op de deelname aan post-initiële cursussen was het grootst bij jongeren, mannen, autochtonen en middelbaar en hoog opgeleiden. Jongeren en middelbaar en hoog opgeleiden lieten zich als ze werkzaam zijn het meest bijscholen. Ouderen en laag opgeleiden namen naar verhouding meer deel aan opleiding als ze werkloos zijn. Dit is opmerkelijk, omdat in het algemeen bij werkloosheid het deelnamepercentage lager was. Bij deze twee groepen lag het juist hoger. Onder de werkza-

me beroepsbevolking hebben ouderen en laag opgeleiden ook de laagste onderwijsdeelname met 10 procent, terwijl de deelname onder de gehele werkzame beroepsbevolking 16 procent bedroeg.

Bij vrouwen en niet-westerse allochtonen was het verschil in deelname tussen werklozen en werkzamen klein. Deze twee categorieën hadden de hoogste deelname aan opleidingen van de niet-werkzame beroepsbevolking.

3. Deelname aan opleidingen naar arbeidspositie, 2002

Laaggeschoolden

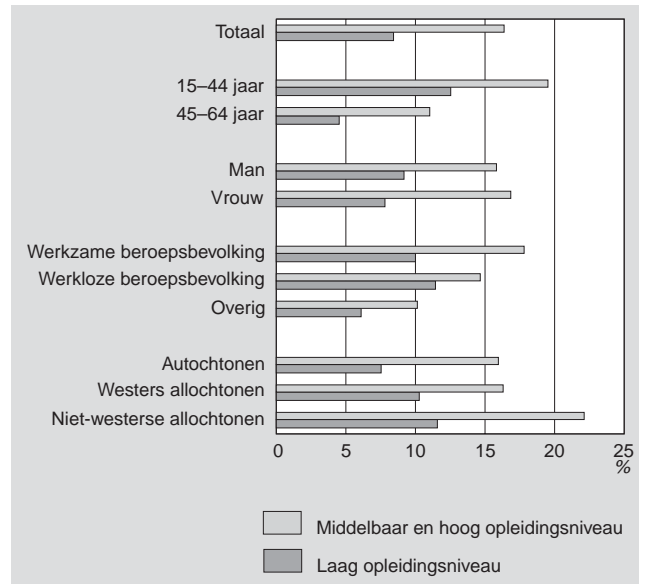
Er is een enorm verschil tussen hoog en laag opgeleiden in de deelname aan post-initiële opleidingen. Zoals al vaker geconstateerd is scholing de beste voorbereiding tot verdere scholing. Middelbaar en hoog opgeleiden hadden een deelnamepercentage van 16,3, terwijl 8,4 procent van de laag opgeleiden in de afgelopen vier weken naar een opleiding was gegaan.

Het effect van vooropleiding is zichtbaar bij verschillende bevolkingsgroepen. Opvallend is de positie van niet-westerse allochtonen. De hoogste deelname viel te constateren bij middelbaar en hoog opgeleide niet-westerse allochtonen. In 2002 ging van deze groep 22,1 procent de afgelopen vier weken naar een cursus of opleiding. Bij de laag opgeleiden scoorden de niet-westerse allochtonen hoger dan autochtonen en westerse allochtonen. Van de laag opgeleide niet-westerse allochtonen ging 11,6 procent naar een opleiding, terwijl dat bij de laag opgeleide autochtonen 7,6 procent was. Een lage deelname was ook te constateren bij laag opgeleiden die behoren tot de ouderen, vrouwen, autochtonen en mensen die niet tot de beroepsbevolking behoren.

Niet-westerse allochtonen

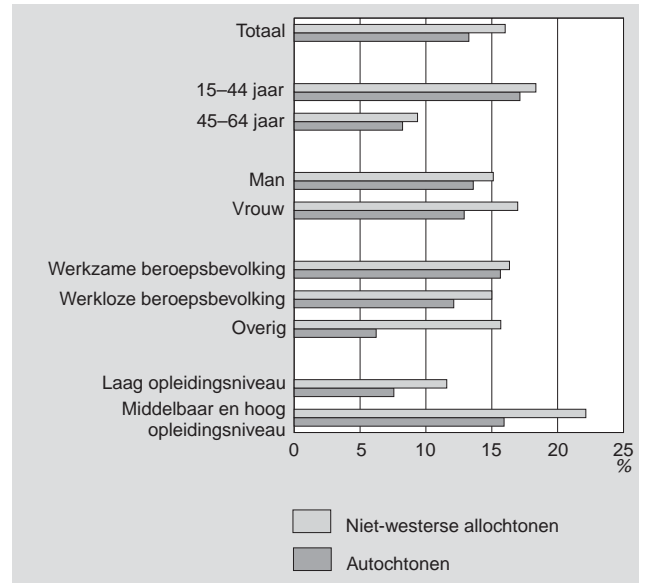
Niet-westerse allochtonen namen, zoals al eerder opgemerkt, meer deel aan opleidingen. Als we binnen de opleidingsniveaus kijken, blijkt dat de verschillen nog groter zijn. Ook bij de niet-beroepsbevolking en bij de vrouwen deden niet-westerse allochtonen aanzienlijk meer aan opleiding dan de vergelijkbare groep autochtonen. Bij de andere ca-

4. Deelname aan opleidingen naar opleidingsniveau, 2002

tegorieën waren de verschillen klein. Dit betekent dat de hogere onderwijsdeelname van niet-westerse allochtonen vooral waarneembaar is bij vrouwen en de personen die niet tot de beroepsbevolking behoren. Bij gelijk opleidingsniveau was dit verschil in deelname nog groter.

5. Deelname aan opleidingen naar herkomstsgroepering, 2002

5. Technische toelichting

Onder post-initieel onderwijs verstaan we hier al het onderwijs dat gevolgd wordt nadat men het initiële onderwijs heeft verlaten. Tot het initiële onderwijs behoort het onderwijs dat gevolgd wordt voordat iemand voor het eerst de arbeidsmarkt betreedt. De gegevens die hier worden gebruikt zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking, een grootschalig en continu onderzoek dat afgenomen wordt bij huishoudens. Vanwege het beschikbare materiaal is de term initieel onderwijs gelijkgesteld aan voltijdonderwijs, inclusief leerlingwezen. Ouderen die op latere leeftijd nog

zijn gaan studeren in het voltijdonderwijs zijn hier dus gerekend tot het initieel onderwijs. Dit betreft echter een betrekkelijk kleine groep en zal het algemene beeld niet verstoren. Verder gaan de gegevens over de deelname van 15–64-jarigen. Als het om relatieve deelnamecijfers gaat, betreft het de niet-studerende bevolking. De voltijd studerenden zijn buiten beschouwing gelaten, ook in de groep waarop betrokken wordt.

De jaarcijfers zijn afgeleid door de waarnemingen over een periode van vier weken op te hogen met de inverse van de insluitkans, dit is de kans dat een cursus wordt waargenomen. De insluitkans hangt af van de duur van de cursus en de duur van de referentieperiode. Als de duur van de cursus c is en de duur van de referentieperiode r , dan is de insluitkans $= (c+r)/365$. Als toelichting is op de onderstaande tijdlijn een jaar afgebeeld. 1 januari is het tijdstip 0 en 31 december tijdstip 4. Een willekeurige cursus wordt gegeven tussen de tijdstippen 1 en 2.

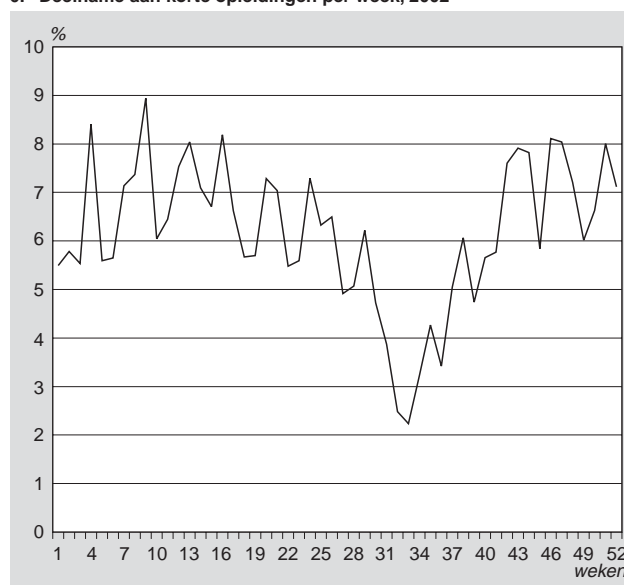

De afstand tussen 0 en 4 is 365 dagen, een jaar. De afstand tussen 2 en 3 is de referentieperiode. In de EBB is die vier weken. De vraag luidt: Volgt u op dit moment of heeft u in de afgelopen vier weken een cursus gevolgd? De cursus die tussen de tijdstippen 1 en 2 wordt gegeven, wordt door de vraagstelling in de ebb alleen in de periode tussen de tijdstippen 1 en 3 waargenomen. Tussen 1 en 2 wordt de cursus op dit moment gevolgd, op tijdstip 3 is het precies 4 weken geleden en valt de cursus nog net in de waarneming van de afgelopen periode. Cursussen die in het afgelopen jaar zijn gevolgd, maar niet in de boven aangegeven periode vallen worden door deze vraagstelling niet waargenomen. Cursussen die gevolgd worden door het jaar heen met een duur c , hebben een kans van $(c+r)/365$ te worden waargenomen. Om nu een uitspraak te doen over een heel jaar moeten de waarnemingen opgehoogd worden met $365/(c+r)$.

Onderzocht is of 365 een juist getal is voor een jaar, is het niet beter uit te gaan van bijvoorbeeld veertig weken (het aantal lesweken in het voltijdonderwijs) en vijf (onderwijs)dagen per week. Omdat alle cursussen opgehoogd worden met een factor waarin het aantal dagen per jaar

voorkomt, is dit voor de schatting van het totaal volume van belang. Nagegaan is hoe de verdeling van de cursussen door het jaar heen en door de week heen is. Het blijkt dat er weliswaar jaarpatronen en weekpatronen zijn (zo worden in het voorjaar de meeste cursussen gegeven, en in het weekend de minste), maar er wordt in elke week en op elke dag cursussen gegeven, zoals er eveneens in elke week en op elke dag enquêtes zijn afgenomen. Dit rechtvaardigt het stellen van de duur van een jaar op 365 dagen.

6. Deelname aan korte opleidingen per week, 2002

De ophoging betreft het aantal cursussen. Als iemand meerdere cursussen per jaar volgt, komt dat tot uiting in de frequentie van voorkomen, wat als uitgangspunt wordt gebruikt voor de berekening. Van belang voor de ophoging is de duur van de cursus. De duur van de cursus is vastgesteld in verschillende klassen. Tot een week is de precieze duur van de cursus in dagen bekend. Daarboven worden er voor de korte cursussen drie klassen onderscheiden: 1 week tot 1 maand, 1 tot 3 maanden, 3 tot 6 maanden. Voor de ophoging zijn de klassenmiddens gebruikt. Dit impliceert uiteraard enige onnauwkeurigheid.

Staat 2
Frequentieverdeling en ophoging van opleidingen, 2002

	Frequentie in 4 weken (x 1 000)	Formule weging	Wegingsfactor	Bijdrage jaarmvolume (x 1 000)
Duur opleiding				
1 dag	60	$365/(28+1)$	12,59	754
2 dagen	56	$365/(28+2)$	12,17	683
3 dagen	34	$365/(28+3)$	11,77	399
4 dagen	17	$365/(28+4)$	11,41	194
5 dagen	19	$365/(28+5)$	11,06	208
6 dagen	5	$365/(28+6)$	10,74	57
7 dagen	3	$365/(28+7)$	10,43	28
Korter dan een week, duur verder onbekend	1	$365/(28+4)$	11,41	10
1 week tot 1 maand	70	$365/(28+19)$	7,77	540
1 tot 3 maanden	155	$365/(28+62)$	4,06	628
3 tot 6 maanden	162	$365/(28+139)$	2,19	355
Korte opleidingen, duur verder onbekend	8	$365/(28+40)$	5,37	41
Lange opleidingen	711	1	1,00	711
Totaal	1 300			4 609

De relatie tussen de waargenomen opleidingen in de afgelopen vier weken en de geschatte hoeveelheden in een jaar is dus goed vast te stellen. Op basis van vier weken wordt het aantal gevolgde opleidingen geschat op 1,3 miljoen, maar op basis van een jaar op 4,6 miljoen.

De gevolgde methode van ophogen betekent ook dat het aandeel van de korte cursussen in het jaarvolume veel groter is dan bij de cijfers over de afgelopen vier weken. Van de totale hoeveelheid cursussen in een jaar was 85 procent een korte cursus, terwijl dat bij de afgelopen vier weken 46 procent was. Als de cursussen echter worden omgezet in totale tijd per jaar, wordt het gewicht van de lange cursussen natuurlijk weer groter. In de totale tijd is de verhouding tussen lang en kort 3 staat tot 2. Dit betekent dat 40 procent van de totale tijd voor post-initiële opleidingen wordt besteed aan korte opleidingen.

Literatuur

Herpen, Max van, 2003a. De participatie aan post-initiële opleidingen in: *Kennis en economie 2003*, pp. 39–48.

Herpen, Max van, 2003b. Ongeveer 1,3 miljoen mensen doen aan volwassenenonderwijs in: *Onderwijs in cijfers 2003–2004*, pp. 211–218.

Herpen, Max van, 2003c. 1,3 Miljoen mensen doen opleiding voor volwassenen; in *CBS-Webmagazine* van 8 september 2003.

Kapel, Rob, 2002. Éen van de acht 25–64 jarigen volgt een opleiding in *Sociaal economische Maandstatistiek*, Oktober 2002, pp. 19–21.

Zie ook de Statline publikatie onder Mens en Maatschappij/Onderwijs/Deelname aan post-initiële opleidingen op de www.cbs.nl/StatLine.

Tabel 1
Jaarvolume post-initiële onderwijs 15–64 jaar naar duur van de opleiding, 2002

		Aantal opleidingen			Aantal opleidingen per honderd van de bevolking
		totaal	duur opleiding		
			lang	kort	
		<i>x 1 000</i>			
Totaal		4 608	711	3 897	48
Geslacht	Man	2 544	348	2 196	53
	Vrouw	2 065	364	1 701	44
Leeftijd	15–19 jaar	56	23	33	39
	20–24 jaar	308	85	223	52
	25–29 jaar	572	126	446	60
	30–34 jaar	795	120	675	62
	35–39 jaar	770	114	656	58
	40–44 jaar	716	93	623	57
	45–49 jaar	569	68	501	50
	50–54 jaar	483	46	437	39
	55–59 jaar	241	21	219	27
	60–64 jaar	100	16	84	13
Hoogst behaald opleidingsniveau	Basisonderwijs of minder	207	48	159	19
	Mavo/vbo	608	111	496	28
	Mbo/havo/vwo	2 057	296	1 762	53
	Hbo	1 194	172	1 022	74
	Wo	540	83	456	70
Herkomstgroepering	Autochtonen	3 886	534	3 352	50
	Westers allochtonen	434	74	360	48
	Niet-westers allochtonen	289	103	186	33
Arbeidsmarktpositie	Werkzame beroepsbevolking	4 139	553	3 586	61
	Werkloze beroepsbevolking	77	24	52	28
	Overige bevolking	393	133	260	16
Bedrijfstak	Industrie	500	68	432	49
	Handel en Horeca	497	85	412	40
	Financiële instellingen en Zakelijke dienstverlening	795	120	675	67
	Overheid, Onderwijs, Gezondheid- en Cultuur	1 841	230	1 611	76
	Overig	560	63	497	49
Bedrijfs grootte	1– 9 werknemers	590	86	504	39
	10–99 werknemers	1 272	181	1 091	56
	meer dan 100 werknemers	2 314	291	2 023	73

De in deze rubriek opgenomen artikelen zijn eerder gepubliceerd in edities van het Webmagazine. Het Webmagazine verschijnt wekelijks (iedere maandagochtend op de CBS-site (www.cbs.nl)).

Werkloosheid stijgt sterk in Flevoland en Noord-Brabant

Sabine Lucassen

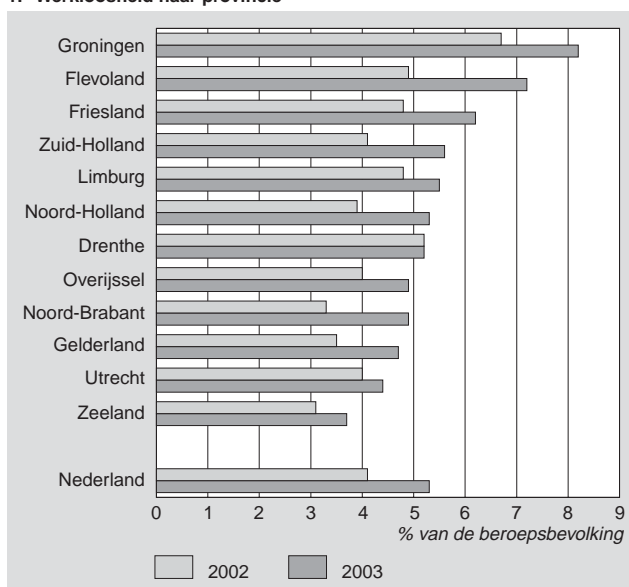
In Flevoland en Noord-Brabant snelste stijging

De werkloosheid in Nederland is in 2003 met ruim 1 procentpunt gestegen tot 5,3 procent van de beroepsbevolking. De provincie Flevoland liet de snelste stijging zien. De werkloosheid groeide van 5 procent in 2002 tot ruim 7 procent in 2003. Noord-Brabant kende ook een sterke toename: van ruim 3 procent tot bijna 5 procent in 2003.

Niet in alle provincies een forse stijging

In Drenthe lag de werkloosheid in 2003 op vrijwel hetzelfde niveau als een jaar eerder. Daarnaast lijkt de werkloosheid in de provincies Utrecht en Limburg minder hard te stijgen dan het landelijk gemiddelde.

1. Werkloosheid naar provincie

Groningen opnieuw hoogste werkloosheid

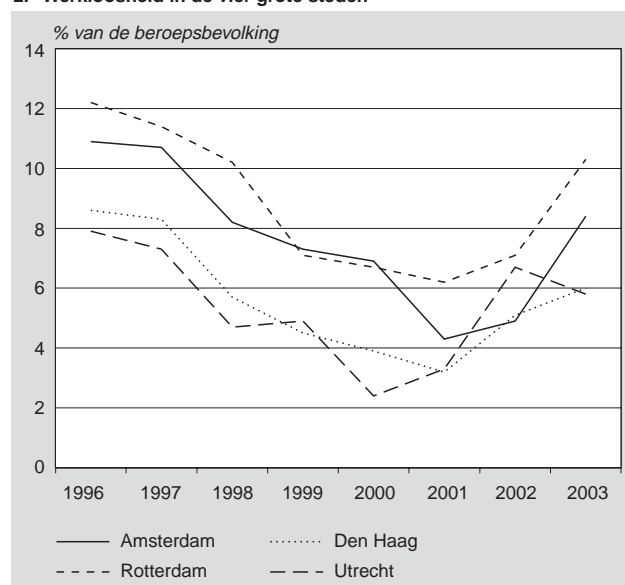
Groningen kent al jaren de hoogste werkloosheid van ons land. In 2003 was daar ruim 8 procent van de beroepsbe-

volking werkloos. Zeeland was met bijna 4 procent net als in 2002 de provincie met de laagste werkloosheid.

Sterke stijging in Amsterdam en Rotterdam

In Amsterdam en Rotterdam is de werkloosheid van 2002 op 2003 sterk gestegen. In Amsterdam kwam de werkloosheid in 2003 uit op ruim 8 procent van de beroepsbevolking. In 2002 was dat nog 5 procent.

2. Werkloosheid in de vier grote steden

Rotterdam hoogste werkloosheid

Net als in voorgaande jaren was de werkloosheid in Rotterdam het hoogst. Eentiende van de Rotterdamse beroepsbevolking zat in 2003 zonder werk. De werkloosheid is er tweemaal zo hoog als het landelijke gemiddelde. In Utrecht en Den Haag lag de werkloosheid in 2003 iets boven het landelijke niveau. In deze steden was circa 6 procent van de beroepsbevolking werkloos.

Slim op school, succesvol op de arbeidsmarkt

Tanja Traag (CBS)

Johan van der Valk (CBS)

Rolf van der Velden (ROA)

Robert de Vries (ROA)

Maarten Wolbers (ROA)

Intelligente schoolverlaters vinden makkelijker een baan dan minder intelligente schoolverlaters, óók als ze hetzelfde diploma hebben. Mbo-leerlingen die het op school leuk hebben gehad, vinden makkelijker een baan dan mbo-leerlingen die met weinig plezier op school zaten.

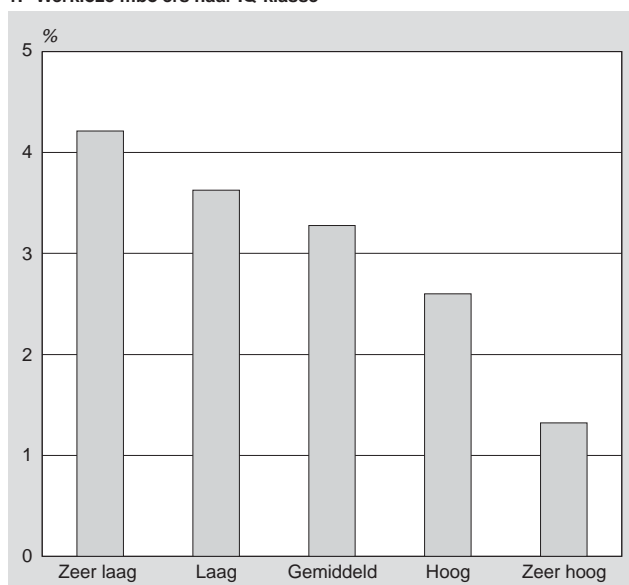
Dit blijkt uit recent onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt te Maastricht (ROA) en het CBS.

Met een hoog IQ minder vaak werkloos

Op basis van het Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen 1989 is onder andere voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) uitgezocht welke schoolverlaters anderhalf jaar na het afstuderen een baan hebben en welke niet.

Intelligentie bepaalt voor een deel de kansen van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Intelligentie wordt gemeten aan de hand van een test die alle leerlingen in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs maken. Het blijkt dat mbo'ers met een lage score in het eerste leerjaar na voltooiing van hun studie aanzienlijk vaker werkloos zijn dan mbo'ers met een hoger IQ. Naarmate het IQ toeneemt, wordt de kans om werkloos te zijn steeds kleiner. Mbo-schoolverlaters met de hoogste scores zijn relatief het minst vaak werkloos.

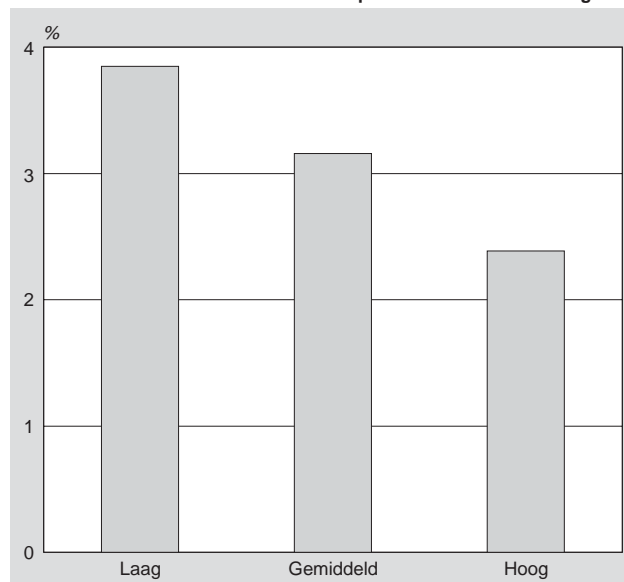
1. Werkloze mbo'ers naar IQ-klasse

Hoe leuker school, des te vaker aan het werk

Naast de intelligentie bepaalt ook de schoolbeleving voor een deel succes of falen op de arbeidsmarkt. Mbo-schoolverlaters die school niet zo heel leuk vonden, zijn het vaakst werkloos. Naarmate schoolverlaters positiever zijn over school en over het nut van onderwijs zijn ze ook minder vaak werkloos.

2. Werkloze schoolverlaters met mbo-diploma naar schoolbeleving

Met laagopgeleide ouders het minst vaak aan het werk

Het opleidingsniveau van de ouders bepaalt voor een deel het opleidingsniveau van hun kinderen. Naarmate de ouders hoger opgeleid zijn, zullen de kinderen ook een hoger opleidingsniveau behalen. Het opleidingsniveau van de ouders heeft echter, vergeleken met het IQ van de schoolverlater en de schoolbeleving, nauwelijks nog extra invloed op het arbeidsmarktsucces van hun kind.

Voor de kans op werk maakt het niet veel uit of de ouders nu een universitaire opleiding of een vbo-opleiding hebben gevolgd. Alleen mbo-schoolverlaters met ouders met ten hoogste basisonderwijs hebben het duidelijk moeilijker om werk te vinden. Kinderen van de laagst opgeleide ouders zijn iets vaker werkloos dan anderen.

Toelichting

Onderzoek

In het hier beschreven deel van het samenwerkingsonderzoek is uitsluitend de groep schoolverlaters uit het middelbaar beroepsonderwijs gevolgd. Deze schoolverlaters zijn allemaal rond 1995 op de arbeidsmarkt gekomen en hebben dus allemaal onder dezelfde conjuncturele omstandigheden werk moeten zoeken.

Het CBS-deel van het onderzoek maakt deel uit van het Strategisch Onderzoeksprogramma Sociale dynamiek en Arbeidsmarkt.

Het Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen 1989

Het Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen 1989 is een cohortonderzoek onder een steekproef van ongeveer 20 duizend leerlingen die in 1989 in de brugklas zaten. Deze leerlingen zijn gevolgd gedurende hun gehele onderwijsloopbaan tot anderhalf jaar nadat ze van school zijn gegaan.

Intelligentie

In het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs (1989/1990) hebben de leerlingen een toets gemaakt die de non-verbale intelligentie meet. Deze toets bestond uit 40 items. De leerlingen zijn in vijf IQ-klassen ingedeeld op grond van het aantal goede antwoorden:

Zeer laag:	minder dan 14% van de antwoorden goed
Laag:	14% tot 37,9% van de antwoorden goed
Gemiddeld:	38% tot 60,9% van de antwoorden goed
Hoog:	61% tot 84,9% van de antwoorden goed
Zeer hoog:	minstens 85% van de antwoorden goed

Schoolbeleving

In het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs (1989/1990) hebben de leerlingen een vragenlijst ingevuld over schoolbeleving. Leerlingen beantwoorden onder meer de vragen of zij graag naar school gaan, en of ze denken dat het nuttig is om naar school te gaan.

Hoogopgeleiden kort werkloos maar lang arbeidsongeschikt

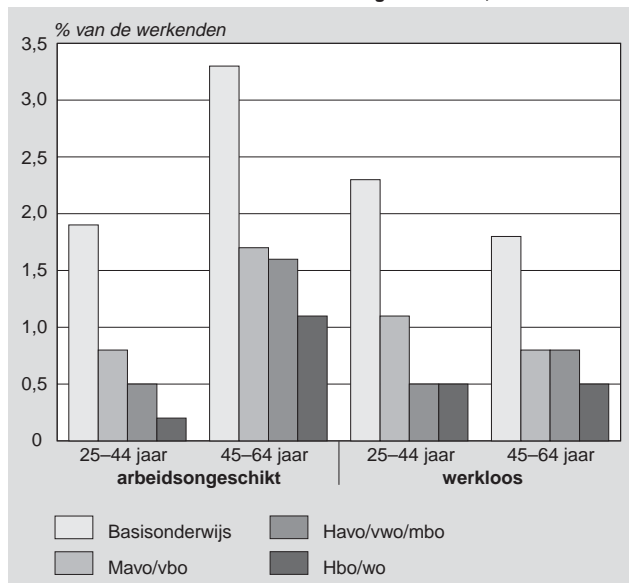
Bart Huynen (CBS)
Didier Fouarge (OSA)

Afhankelijkheid van een uitkering hangt samen met leeftijd en opleiding. Dit geldt zowel voor werkloosheids- als voor arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Ouderen en laagopgeleiden worden vaker afhankelijk van een uitkering en blijven dat ook langer dan jongeren en hoogopgeleiden. Enige uitzondering vormen arbeidsongeschikte hoogopgeleiden, die relatief lang afhankelijk van hun uitkering blijven. Dit blijkt uit onderzoek van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA) en het CBS.

Instroom naar leeftijd en opleidingsniveau

Werkenden met een laag opleidingsniveau werden relatief vaak afhankelijk van een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Onder oudere werkenden was het aandeel dat afhankelijk werd van een uitkering bij degenen met alleen basisonderwijs drie keer zo hoog als bij de hoogopgeleiden. Onder jongere werkenden waren de verschillen naar opleidingsniveau nog groter.

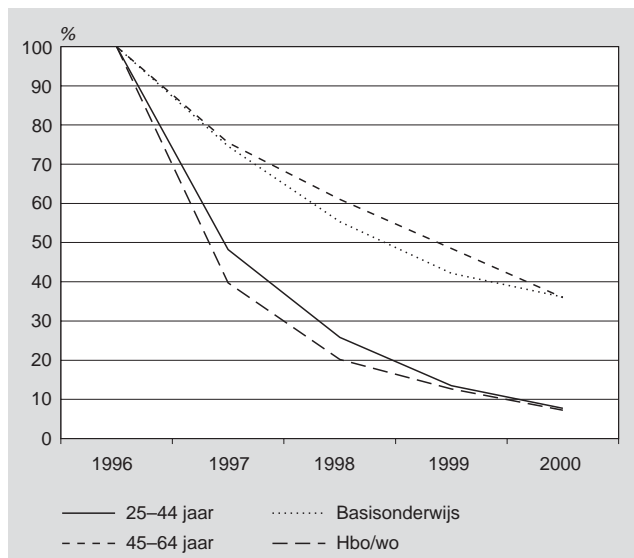
1. Instroom in werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, 2000

Ouderen en laagopgeleiden: minder uitstroom werkloosheid

Van de werkenden die in 1996 afhankelijk zijn geworden van een werkloosheidsuitkering was ruim de helft dat een jaar later nog steeds. De uitstroom van laagopgeleiden en ouderen bleef achter bij de uitstroom van hoogopgeleiden en jongeren. Dit gold zowel na één jaar als na vier jaar. In de periode 1996-2000 was de situatie op de arbeidsmarkt overigens gunstig. Jongeren keerden vaker terug naar betaalde arbeid dan ouderen.

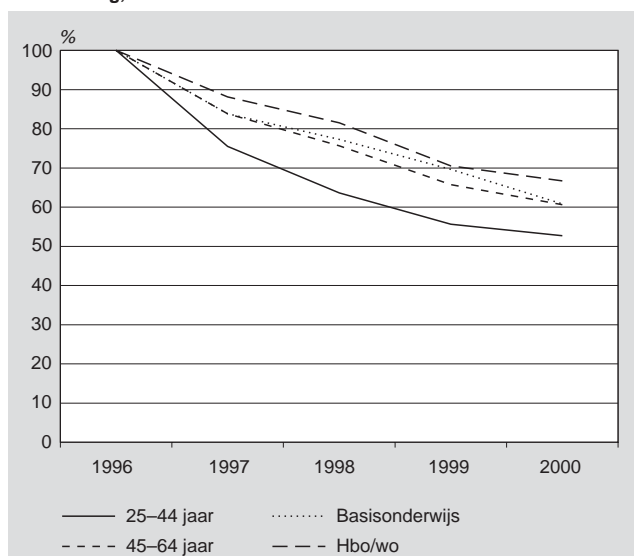
2. Aandeel dat afhankelijk blijft van een werkloosheidsuitkering, instroom 1996

Hoogopgeleiden snel uit de werkloosheid

Van de laagopgeleide werkenden die in 1996 afhankelijk werden van een werkloosheidsuitkering was dat in 2000 nog steeds zo voor ruim eenderde. Van de hoogopgeleiden was dat nog maar 7 procent. Dit kwam door de snelle uitstroom van deze groep: 60 procent van de hoogopgeleiden was al na een jaar niet meer afhankelijk van een werkloosheidsuitkering.

3. Aandeel dat afhankelijk blijft van een arbeidsongeschiktheidsuitkering, instroom 1996

Hoogopgeleiden blijven langer arbeidsongeschikt

Van de hoogopgeleide werkenden die in 1996 afhankelijk zijn geworden van een arbeidsongeschiktheidsuitkering was tweederde nog steeds daarvan afhankelijk in 2000. Bij de middelbaar opgeleide werkenden was dat aandeel lager. Het patroon voor de laagst opgeleiden is vergelijkbaar met dat van de hoogst opgeleiden.

Van de werkenden die in 1996 afhankelijk zijn geworden van een arbeidsongeschiktheidsuitkering maar dat in 2000 niet meer waren, keerde ongeveer de helft binnen die periode terug naar betaalde arbeid. Van de hoogopgeleiden was dat bijna driekwart.

Toelichting

Afhankelijkheid van een uitkering

De afhankelijkheid van een uitkering is bepaald aan de hand van de voornaamste inkomensbron in het onderzoeksjaar. Dat betekent bijvoorbeeld dat iemand die drie maanden werkloos is geweest en negen maanden gewerkt

heeft, het grootste deel van zijn inkomsten uit betaalde arbeid heeft en dus niet getypeerd is als afhankelijk van een werkloosheidsuitkering.

Er is voor de voornaamste inkomensbron onderscheid gemaakt naar:

- werkenden,
- pensioengerechtigden,
- werklozen (ontvangers van WW, bijstand, IOAW)
- arbeidsongeschikten (WAO, AAW, WAZ, WAJONG).

De leeftijd is bepaald op 31 december van het jaar voor instroom.

Onderzoek

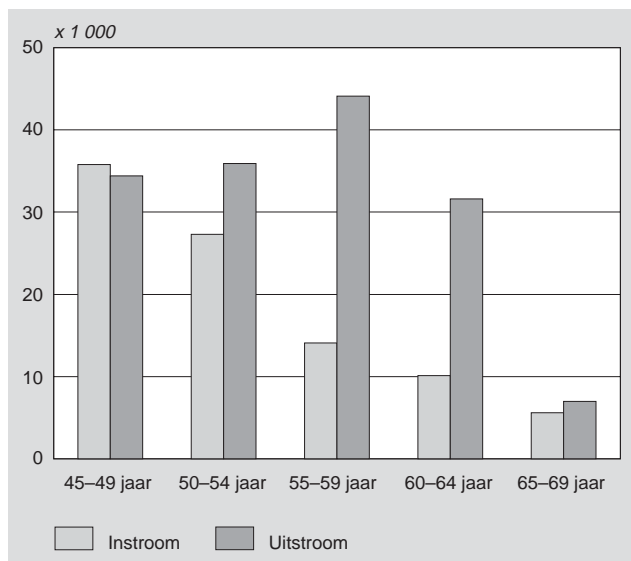
Het CBS-deel van het onderzoek maakt deel uit van het Strategisch Onderzoeksprogramma Sociale dynamiek en Arbeidsmarkt. Dit onderzoek is uitgevoerd op basis van een arbeidsmarktpanel van circa 90 duizend personen gedurende de periode 1995–2000. Het bestand bevat informatie over de arbeidsmarkt, persoons- en achtergrondkenmerken en sociaal-economische informatie.

Meeste werknemers rond 60 jaar met pensioen

André Corpeleijn

De arbeidsdeelname van ouderen is in de periode 1997–2003 gestegen. Vooral onder 55–59-jarigen nam het aandeel met een baan toe en in mindere mate bij 60-plus-sers. Achter deze totaalcijfers gaat een gevarieerde in- en uitstroom schuil van ouderen op de arbeidsmarkt die duidelijk wordt bij een nadere analyse.

1. In- en uitstroom oudere werknemers op de arbeidsmarkt, september 2000–2001

De helft met pensioen

Zo blijkt dat van de bijna 2 miljoen 45–69 jarige werknemers die in september 2000 nog een baan hadden er een jaar later ruim 150 duizend geen baan meer hebben. Van deze 150 duizend ging ruim de helft met pensioen.

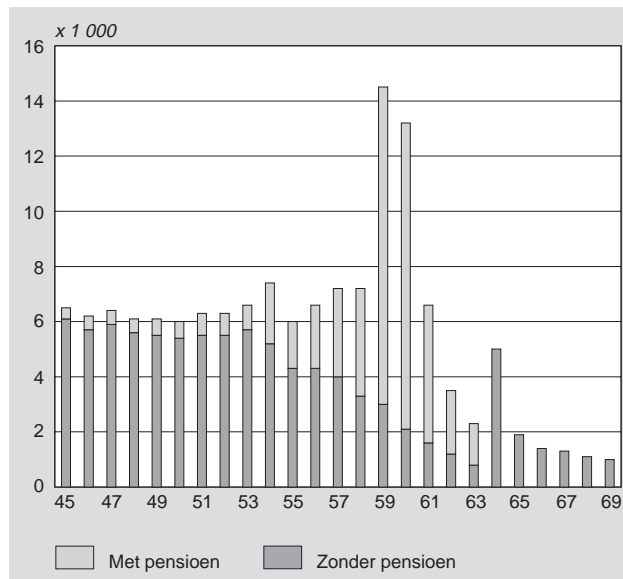
Tegenover deze uitstroom stond een instroom van ruim 90 duizend personen van 45–69 jaar die in september 2000 geen baan hadden, maar een jaar later wel.

Vanaf 50 jaar meer uitstroom dan instroom

Per saldo is er bij de groep 45–49 jarigen sprake van iets meer instroom dan uitstroom. Vrouwen in deze leeftijdsgroep stromen meer het arbeidsproces in dan er uit. Bij de mannen is de uitstroom iets groter.

In de leeftijd van 50–64 jaar is de uitstroom groter dan de instroom, zowel bij de mannen als bij de vrouwen. In de leeftijd van 50–54 is dit uitstroomoverschot beperkt, boven 55 jaar is het omvangrijker.

2. Uitstroom per leeftijdsjaar, naar inkomensbron, 2000–2001

Vanaf 58 jaar: meestal met pensioen

Vanaf de leeftijd van 58 jaar vindt uitstroom meestal plaats met pensioen, prepensioen of VUT-uitkering. Deze uitstroom van gepensioneerd is het grootst rond de leeftijd van 60 jaar. Rond die leeftijd vindt dan ook een scherpe daling in het aantal werkenden plaats.

Zo had 51 procent van de mannen van 59 jaar in 2001 een baan als werknemer, en van de mannen van 61 jaar nog maar 25 procent.

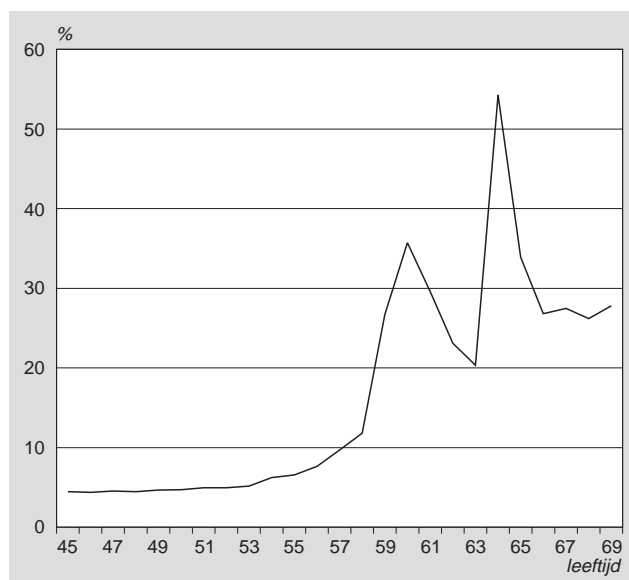
Werknemers die het arbeidsproces, vóóordat ze 58 jaar zijn, verlaten, doen dat meestal zonder pensioen. Een deel van deze ex-werknemers krijgt een uitkering.

Op en neer

Door VUT- en pensioenregelingen gaat de uitstroom met de leeftijd op en neer. Er zijn twee duidelijke pieken in de uitstroom van werknemers: als ze 60 jaar zijn geworden en als ze de 65 hebben bereikt.

Het percentage werknemers dat uitstroomt, bedraagt 4 à 5 procent tot de leeftijd van 54 jaar en blijft tot 58 jaar onder de 10 procent. Daarna begint een snelle stijging. Van de werknemers die in september 2000 60 jaar waren, werkte ruim eenderde een jaar later niet meer. Op hun 65e zijn de meeste werknemers allang gestopt met werken.

3. Uitstroom werknemers naar leeftijd, 2000–2001

Toelichting

Arbeidsdeelname van ouderen

Over de arbeidsdeelname van ouderen is eerder in het *Webmagazine* gepubliceerd:

- Arbeidsdeelname in 2003 gedaald (*Webmagazine*, 16-2-2004)
- Arbeidsdeelname ouderen gestegen (*Webmagazine*, 20-10-2003)

Nadere analyse

Deze analyse is uitgevoerd met gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van 2001. Het SSB is een integraal gegevensbestand voor de Nederlandse bevolking waarin consistente gegevens uit de bevolkingsregistratie, werknemers- en uitkeringenregistraties en enquêtes worden gecombineerd. Het SSB wordt samengesteld vanaf 1998. Naar verwachting zullen in de loop van 2004 de Sociaal Statistische Bestanden over 2002 beschikbaar komen.

Ziekteverzuim bedrijfsleven 11 procent gedaald

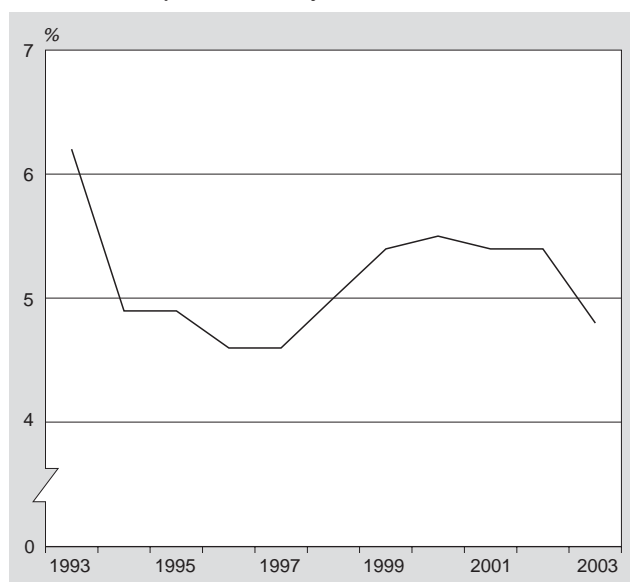
John Kartopawiro

In het bedrijfsleven is het ziekteverzuim in 2003 met 11 procent gedaald ten opzichte van 2002. Bij de rijksoverheid was de afname 4 procent. Mogelijke oorzaken van de daling zijn wijzigingen in de wetgeving rond ziekteverzuim, de verbetering van arbeidsomstandigheden en de economische teruggang.

Ziekteverzuim op laagste niveau sinds 1997

In 2003 was het ziekteverzuim bij particuliere bedrijven gemiddeld 4,8 procent. Dit betekent dat per dag één op de 21 werknemers in het bedrijfsleven ziek thuis bleef. Dit is fors minder dan in 2002, toen het ziekteverzuim 5,4 procent bedroeg. Het verzuim in het bedrijfsleven is sinds 1997 niet meer zo laag geweest.

1. Ziekteverzuim particuliere bedrijven

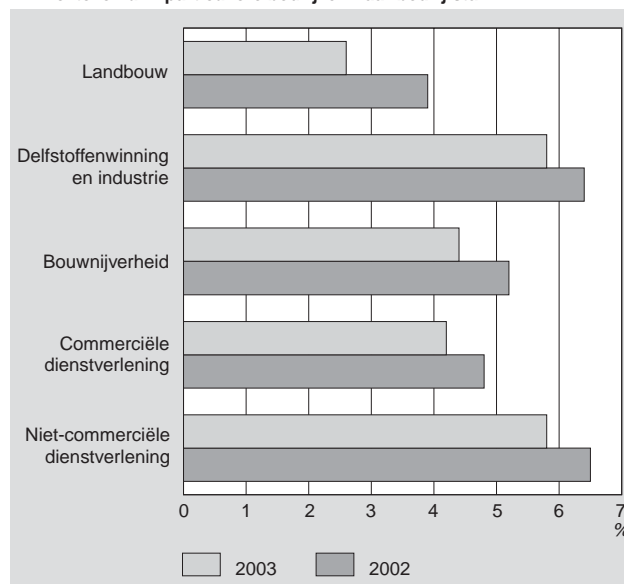
Oorzaken van de daling

Een mogelijke oorzaak van de daling van het ziekteverzuim is de invoering van de wet Verbetering Poortwachter. Deze verplicht werkgevers om zieken beter te begeleiden. Daarnaast sluiten vakbonden en werkgevers steeds vaker arboconvenanten af, waarin afspraken over arbeidsomstandigheden en terugdringing van ziekteverzuim zijn opgenomen. Ook de economische teruggang kan een rol spelen. In economisch mindere tijden melden werknemers zich minder vaak ziek.

Ziekteverzuim landbouw daalde met eenderde

In 2003 was het ziekteverzuim met 5,8 procent het hoogst in de niet-commerciële dienstverlening en in de industrie. Het hoge verzuim in de niet-commerciële dienstverlening komt voornamelijk door de gezondheids- en welzijnzorg (6,2 procent verzuim). Het verzuim in de zorg is de afgelopen jaren wel fors gedaald. In 2000 was het nog 7,8 procent. Bij de industrie komt het hoge ziekteverzuim vooral door tewerkgestelden op sociale werkplaatsen. De landbouw had met 2,6 procent het laagste ziekteverzuim. In deze bedrijfstak is het verzuim het afgelopen jaar met eenderde gedaald.

2. Ziekteverzuim particuliere bedrijven naar bedrijfstak

Sterke daling ziekteverzuim bij kleine bedrijven

Bedrijven met honderd of meer werknemers hadden in 2003 een verzuim van gemiddeld 5,9 procent. Dat is veel minder dan het verzuim van 6,6 procent een jaar eerder. Bij bedrijven met minder dan tien werknemers was de daling het grootst. Daar nam het verzuim af van 3,1 procent in 2002 naar 2,2 procent in 2003.

Ziekteverzuim rijksoverheid minder gedaald

Bij de rijksoverheid is het ziekteverzuim afgenomen van 5,6 procent in 2002 naar 5,4 procent in 2003. Deze daling is minder fors dan in 2002. In 2001 was het ziekteverzuim bij het Rijk nog 6,5 procent.

Toelichting

Ziekteverzuim

Het gaat in dit artikel om het verzuim exclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof en exclusief ziekteverzuim langer dan één jaar.

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers.

Het ziekteverzuim bij de rijksoverheid is weliswaar hoger dan dat van de particuliere bedrijven (waarbij de zorgsector is inbegrepen), maar dat komt omdat vrijwel alle rijksinstaties meer dan honderd werknemers in dienst hebben. Afgezet tegen bedrijven met een vergelijkbaar aantal werknemers is het ziekteverzuim van de rijksoverheid lager dan het gemiddelde van die bedrijven.

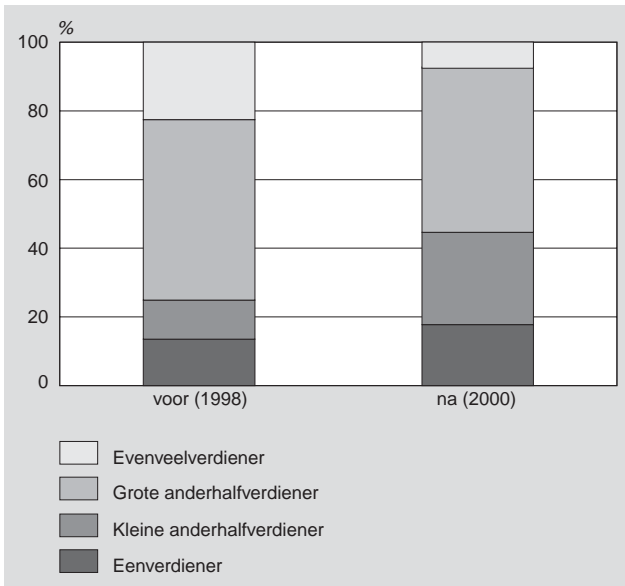
Welvaartveranderingen rond gezinsvorming

Jasja Bos (NGR)
Erna Hooghiemstra (NGR)

Paren die eind vorige eeuw ouders werden, gingen er in welvaart veel meer op achteruit dan paren die kinderloos bleven. Gemiddeld gingen paren die tussen 1998 en 2000 hun eerste kind kregen 18 procent in welvaart terug, terwijl de welvaart van kinderloze paren met ruim 1 procent toenam.

De welvaart daalt dus met een vijfde op het moment dat het eerste kind wordt geboren. Dit wordt wel het gezinsdal genoemd. Dit blijkt uit onderzoek van de Nederlandse Gezinsraad en het CBS.

1. Verdienertypen vóór en na geboorte eerste kind

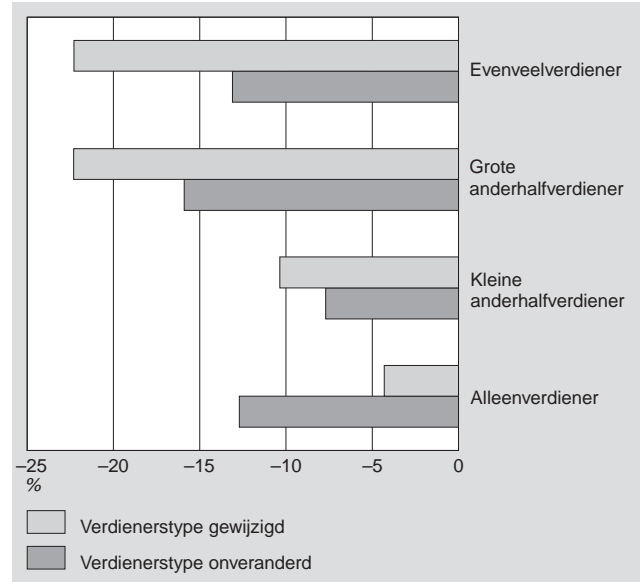
Na geboorte verandert verdeling inkomen tussen partners

In veel huishoudens verandert de inkomensverdeling tussen mannen en vrouwen na de geboorte van het eerste kind. Binnen bijna een kwart van de alleenverdieners kiest de vrouw ervoor om na de geboorte te gaan werken. Van een derde van de grote anderhalfverdieners gaat één van de partners minder werken. Het meest frequent verandert de inkomensverdeling van partners die voor de geboorte van hun kind evenveel verdienden: in 91 procent van deze huishoudens verandert de partnerverdeling van het inkomen.

Daling hangt af van overgang naar ander verdiensstype

Als er geen overgang plaatsvindt naar een ander verdiensstype gaan alleenverdieners er na de geboorte van het kind 13 procent op achteruit. De welvaart van kleine anderhalf-

2. Mutatie welvaart bij wijziging van verdiensstype

verdienershuishouden vermindert met 8 procent. Grote anderhalfverdienershuishouden gaan er 16 procent op achteruit en evenveelverdieners 13 procent.

Alleenverdieners die wel van type veranderen gaan er gemiddeld slechts 4 procent op achteruit, grote anderhalfverdieners en evenveelverdieners beiden 22 procent. Alleen voor de kleine anderhalfverdieners geldt dat degenen die na de geboorte van het kind een andere verdeling kiezen er meer op achteruitgaan (namelijk 10 procent) dan degenen die niet veranderen van verdiensstype.

Toelichting

Welvaart

Inkomens van huishoudens met verschillende omvang en samenstelling kunnen met elkaar vergeleken worden door te standaardiseren. Het besteedbare huishoudeninkomen wordt dan gedeeld door een equivalentiefactor, waarbij een eenpersoonshuishouden de standaard is. Dan blijkt dat een huishouden dat bestaat uit twee volwassenen 38 procent meer inkomen nodig heeft om dezelfde welvaart te bereiken als een alleenstaande.

Gezinsdal

Binnen de Nederlandse Gezinsraad maakt het onderzoek onderdeel uit van het project: *Het gezinsdal verder verkend*.

Onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd met gegevens van de longitudinale versie van het Inkomenspanelonderzoek. De gegevens van het IPO zijn voornamelijk afkomstig uit de administraties van de belastingdienst. Ze zijn aangevuld met gegevens over individuele huursubsidie en studiefinanciering. Kinderbijslag wordt berekend op basis van de samenstelling van het huishouden. Dit bestand bevat gegevens van circa 110 duizend personen over de periode 1989–2000.

Het CBS-deel van het onderzoek maakt onderdeel uit van het strategisch Onderzoeksprogramma Sociale dynamiek en Arbeidsmarkt.

Alleenverdiener

Het verdienertype wordt berekend als de ratio van het bruto inkomen uit arbeid van de man, gedeeld door het bruto inkomen uit arbeid van de vrouw. Er worden vier verdienertypen onderscheiden:

- *Alleenverdiener*: hierbij werkt slechts een van de partners.
- *Kleine anderhalfverdiener*: de vrouw heeft minder dan eenderde van het inkomen van de man.
- *Grote anderhalfverdiener*: de vrouw heeft meer dan eenderde en minder dan tweederde van het inkomen van de man.
- *Evenveelverdiener*: de vrouw heeft meer dan tweederde en minder dan vierderde van het inkomen van de man.

Begrippen

AOW-uitkeringen

Het aantal uitkeringen krachtens de Algemene ouderdomswet (AOW).

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Baan

Een door een persoon bezette arbeidsplaats. Dit kan zijn als werknemer maar ook als zelfstandige of als meewerkend gezinslid. Een werkzaam persoon kan meerdere banen naast elkaar hebben. In dat geval wordt van een hoofd- en bijbaan gesproken.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De niet-beroepsbevolking is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten, mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Bijstandsuitkeringen

Uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet (ABW). Bijstand wordt toegekend aan huishoudens, waarbij doorgaans één persoon als aanvrager wordt aangemerkt. Bij (echt)paren is in de meeste gevallen een man de aanvrager van de bijstand.

Cao-lonen (incl. bijzondere beloning)

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdswerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen
- alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet-maandelijkse) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegendienst, en individuele loonstijgingen.

Consumentenprijsindex (CPI)

De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen voor consumptie. De CPI is een belangrijke maatstaf voor de inflatie en wordt veel gebruikt door het bedrijfsleven en de overheid, onder andere bij loononderhandelingen, de indexering van huren en lijfrenten en voor de aanpassing van belastingtabellen. De inflatie wordt gemeten als de procentuele stijging van de CPI in een bepaalde periode ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar.

Consumptieve bestedingen van huishoudens

Consumptieve bestedingen van huishoudens zijn alle uitgaven aan goederen en diensten die ingezetene huishoudens zelf voor hun rekening nemen ter bevrediging van individuele behoeften of wensen, in Nederland of in het buitenland.

Dynamische koopkrachtverandering

De ontwikkeling van het gestandaardiseerde besteedbare inkomen van het huishouden gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling.

Economische activiteit

De verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid.

(Zie ook *Standaard bedrijfsindeling*)

Maandloon

Het regelmatig betaalde bruto loon vóór aftrek van werknemers-premies voor pensioen en vut.

Minimumloners

Werknemers die maximaal het voor zijn of haar leeftijd geldende wettelijke minimumloon verdienen. Voor werknemers die geen voltijd baan hebben, wordt een vergelijking gemaakt met een naar evenredigheid van hun wekelijkse arbeidsduur aangepast minimumloon.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuisen). Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie arbeidsposities onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen.

(Zie ook *Economische activiteit*)

Vacature

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vermogen

Vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan vooral uit banktegoeden, effecten, onroerend goed en ondernemingsvermogen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De eigen woning en overige onroerende zaken zijn gewaardeerd op de marktwaarde.

Volumemutaties consumptie

Volumemutaties consumptie geven de voor prijsveranderingen gecorrigeerde ontwikkeling van consumptieve bestedingen van huishoudens weer.

Werknemers

Werknemers zijn alle ingezetenen en niet-ingezetenen die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeuren van NV's en BV's).

Werkloze en werkzame beroepsbevolking

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Werkzame personen

Alle mensen die betaald werk verrichten, ook al is het maar één of enkele uren per week.

WW-uitkeringen

Aantal uitkeringen krachtens de werkloosheidswet (WW) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Ziekteverzuimpercentage

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers. Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps- en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

Nu en eerder verschenen artikelen ¹⁾

Allochtonen

Deelname van allochtonen aan de Wet Inschakeling Werkzoekenden	jan. 2002
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een werkloosheidsuitkering, 1999	mrt. 2002
Deelname van allochtonen aan de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW), 1 ^e haljjaar 2001	juni 2002
Hoeveel allochtonen zijn werknemer?	dec. 2002
Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering?	dec. 2002
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	1 ^e kw. 2004
Immigranten op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004

Arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten in Nederland, 2001	apr. 2003
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2004

Arbeidsomstandigheden

Chemische en biologische belasting	mrt. 2002
Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven	jan. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	juli 2003
Chemische en biologische belasting op het werk	sep. 2003
Psychische werkbelasting en gezondheidsklachten	okt. 2003
Bedrijfsongevallen	aug. 2003

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Beroepsbevolking 2000	jan. 2002
Geregistreerde werkloosheid naar regio, 2000	jan. 2002
Arbeidsdeelname van paren	febr. 2003
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een werkloosheidsuitkering, 1999	mrt. 2002
Werkgelegenheid en arbeidsmarkt 1987–2001	sept. 2002
Schoolverlaters snel aan de slag	okt. 2002
Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999	dec. 2002
Maandelijks geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden?	okt. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Minder dynamiek binnen werkzame beroepsbevolking	2 ^e kw. 2004
Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden	2 ^e kw. 2004
Herintreders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004

Inkomen

Minder huishoudens met een laag inkomen	juli 2002
Bronnen van inkomen in de regio	dec. 2002
Inkomen van AOW 'ers, 2000	febr. 2003

Lonen

Incidentele loonontwikkeling in componenten 1999/2000	mrt. 2002
CAO-lonen 2001, de definitieve gegevens	apr. 2002
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	okt. 2002
Loon naar opleidings- en beroepsniveau: het Loonstructuuronderzoek 1998	dec. 2002
Arbeidskosten in 2000	jan. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens	apr. 2003
De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100	juli 2003
Incidentele loonontwikkeling	aug. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen	1 ^e kw. 2004

Onderwijs

Eén van de acht 25–64-jarigen volgt een opleiding	okt. 2002
Schoolverlaters snel aan de slag	okt. 2002
Banen van studenten in het hoger onderwijs	dec. 2002
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Economie en techniek meest lonende studies	1 ^e kw. 2004
Post-initieel onderwijs: jaarcijfers en ontwikkeling van de deelname	2 ^e kw. 2004

Ouderschapsverlof

Ouderschapsverlof	nov. 2002
-------------------	-----------

Regionaal

Geregistreerde werkloosheid naar regio, 2000	jan. 2002
De arbeidsmarkt in de vier grote steden	jan. 2002
Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	apr. 2002
Vertraagde banengroei in 2001 in alle provincies	nov. 2002
Bronnen van inkomen in de regio	dec. 2002
Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	febr. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003

Sociaal-economische dynamiek

Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999	dec. 2002
--	-----------

Sociale zekerheid

Deelname van allochtonen aan de Wet Inschakeling Werkzoekenden	jan. 2002
Personen met een uitkering naar herkomstgroepering, 1999	jan. 2002
Minder VUT-uitkeringen, meer prépensioenen	febr. 2002
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een werkloosheidsuitkering, 1999	mrt. 2002
Deelname van allochtonen aan de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW), 1 ^e haljjaar 2001	juni 2002
Laagste aantal werkloosheidsuitkeringen sinds tien jaar	juli 2002
Samenloop van banen en uitkeringen	dec. 2002
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een uitkering, 1998	dec. 2002
Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999	dec. 2002
Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering?	dec. 2002
Gemiddelde looptijd werkloosheidsuitkeringen nog geen jaar	jan. 2003
Wie komen in de WAO?	jan. 2003
Geconstateerde bijstandsfraude completer in beeld	apr. 2003
Wie komen in de WAO? (verbeterde uitkomsten)	mei 2003

Vakbonden en werkstakingen

Vorig jaar 45 duizend verloren arbeidsdagen door werkstakingen	juni 2002
Organisatiegraad van werknemers daalt in de periode 1995–2000	sept. 2002
Organisatiegraad van werknemers, 2001	mrt. 2003

Vacatures

Aantal vacatures gedaald	febr. 2002
Sterke daling aantal vacatures	mei 2002
Daling aantal vacatures zet door	juli 2002
Meeste vacatures voor schoonmaakmedewerkers	aug. 2002
Daling aantal vacatures zet krachtig door	okt. 2002
Constante afname aantal vacatures	jan. 2003
Lichte toename vacatures in vierde kwartaal	apr. 2003
Aantal vacatures blijft dalen	juli 2003
Aantal vacatures licht gedaald	okt. 2003
Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	nov. 2002
Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald	1 ^e kw. 2004

Werkgelegenheid

Beroepsbevolking 2000	jan. 2002
Werkgelegenheid en arbeidsmarkt 1987–2001	sept. 2002
Schoolverlaters snel aan de slag	okt. 2002
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	okt. 2002

Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	nov. 2002
Samenloop van banen en uitkeringen	dec. 2002
Inkomende en uitgaande pendel, 1998	dec. 2002
Banen van studenten in het hoger onderwijs	dec. 2002
Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	apr. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Tijdelijke en langdurige banen, 2000	sep. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Werktijden van de werkzame beroepsbevolking	1 ^o kw. 2004
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	2 ^o kw. 2004

Woon-werkverkeer

Carpoolen in het woon- werkverkeer	okt. 2003
------------------------------------	-----------

¹⁾ De in de periode januari 2002–december 2003 verschenen artikelen hebben betrekking op de Sociaal-economische maandstatistiek van het CBS.

Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via de website van het CBS (www.cbs.nl) kunt u onder meer toegang krijgen tot de Themapagina's, Statline en tot het Webmagazine.

Themapagina's

Om de toegang tot het informatieaanbod van het CBS te verbeteren, zijn op de website van het CBS zogenaamde themapagina's te vinden. Via een themapagina wordt alle informatie die over dat thema op de CBS-website staat m.b.v. links toegankelijk gemaakt. Zo zijn de gegevens uit StatLine, de kerncijfers, webmagazine-artikelen, persberichten, publicaties, methodebeschrijvingen et cetera voor één thema bijeengebracht. De themapagina's worden doorlopend up-to-date gehouden met de nieuwste informatie die bij het CBS beschikbaar is.

Alle themapagina's hebben dezelfde indeling. De informatie over het thema wordt ontsloten via vier vaste rubrieken: cijfers, publicaties, themabeschrijving, methoden en begrippen. Deze rubrieken zijn als tabbladen aangegeven op de themapagina.

Hoe vindt u de sociaal-economische themapagina's?

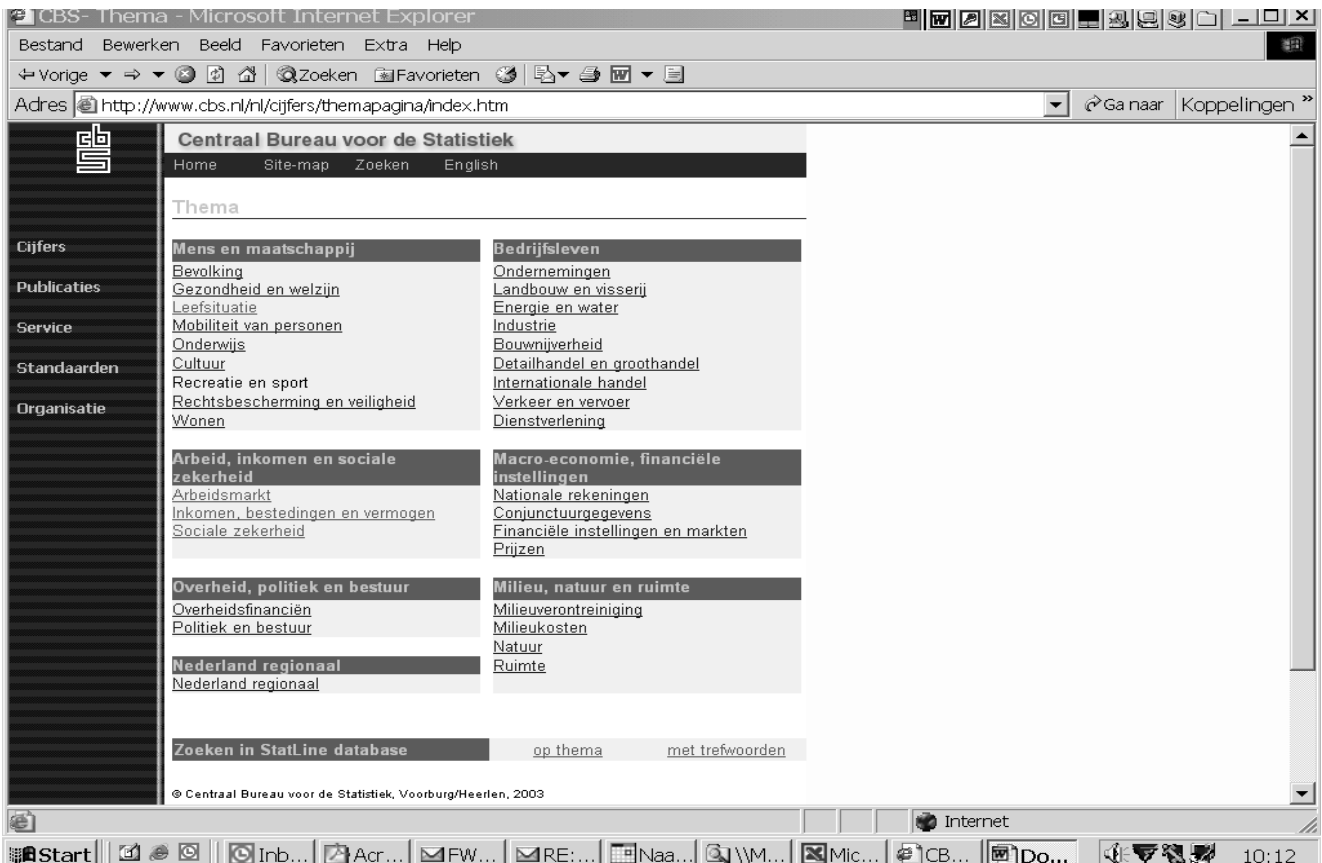
De themapagina's zijn te vinden door op de homepage van het CBS (www.cbs.nl) met de muis te klikken op 'Themapagina's' in de rechterbalk. U krijgt nu een overzicht van alle themapagina's (figuur 1). Onder het kopje 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' zijn de titels van de drie sociaal-economische themapagina's te vinden.

- Arbeid
- Inkomen, bestedingen en vermogen
- Sociale Zekerheid

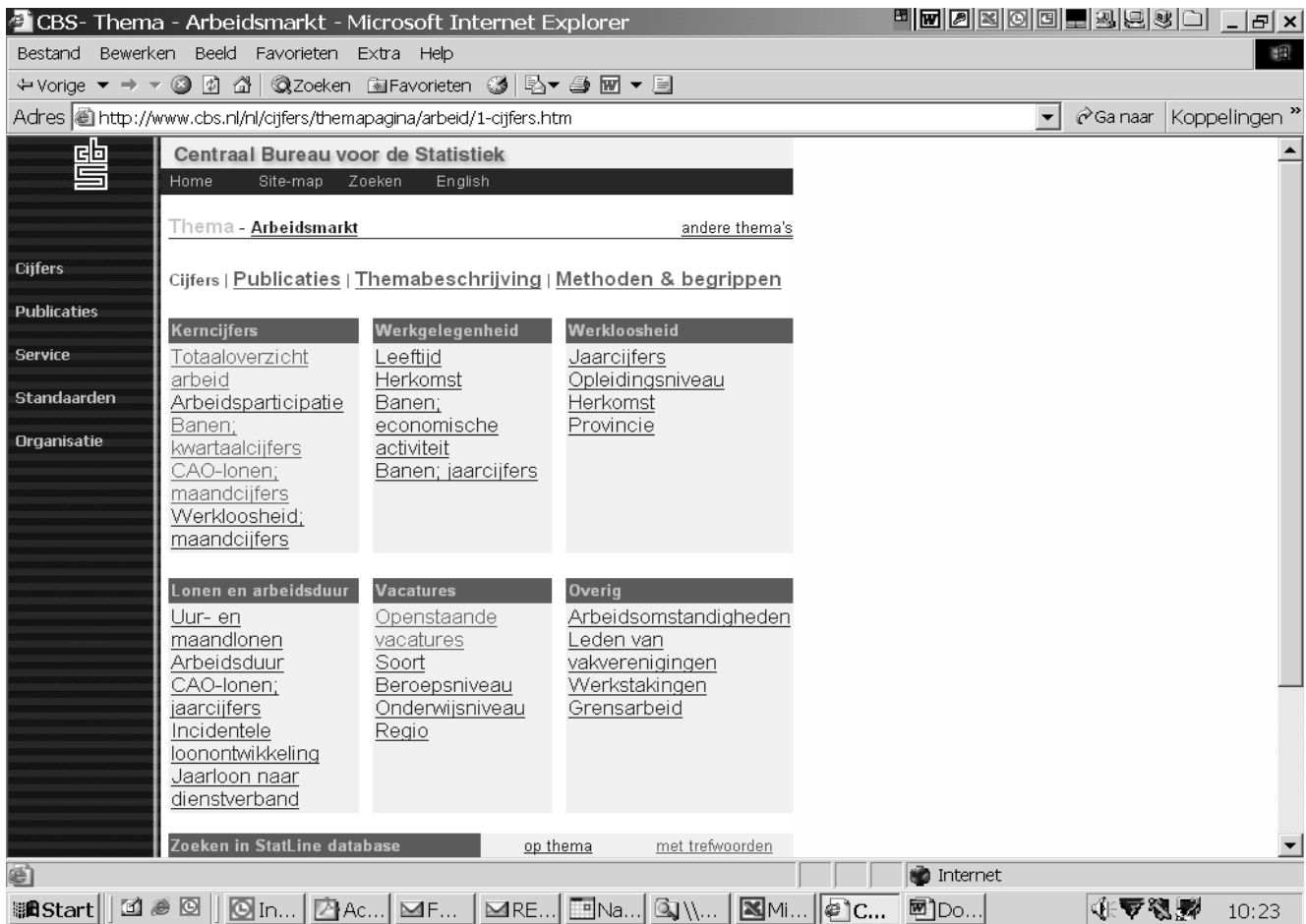
Ter illustratie is in figuur 2 de themapagina 'Arbeidsmarkt' aangeklikt. Op de eerste pagina vindt u een overzicht van de meest relevante cijfers over de arbeidsmarkt. Door op een van de titels te klikken komt u in een kant en klare tabel van een StatLine-publicatie.

In de bovenste balk van de themapagina kunt u kiezen voor 'publicaties', waarin links zijn opgenomen naar de persberichten, artikelen en publicaties over de arbeidsmarkt. Als u kiest voor 'themabeschrijving' krijgt u een handzaam overzicht van alle informatie die het CBS over de arbeidsmarkt heeft. Onder het laatste tabblad in de bovenste balk zijn methodebeschrijvingen, begrippenlijsten en classificaties opgenomen.

Figuur 1

Figuur 2

StatLine

StatLine is de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een Webselector een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u sociaal-economische cijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over sociaal-economische onderwerpen te vinden. U vindt deze cijfers als volgt. Ga naar de CBS homepage (www.cbs.nl) en ga met de muis op 'Cijfers' in de linkerbalk staan en klik in het pop-up menu op 'StatLine databank'. U krijgt nu een scherm waarin wordt uitgelegd hoe u binnen StatLine kunt zoeken naar onderwerpen.

Klik in de tekst op het eerste woord 'StatLine'. U krijgt nu een scherm waarin u twee mogelijkheden hebt om StatLine te benaderen (figuur 3). Dit scherm kunt u overigens ook direct oproepen door op de homepage van het CBS op de rode tekst 'StatLine' aan de rechterkant te klikken.

De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoeken' klikt, se-

lecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-publicaties waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom via een soort verkenner. U klikt dan op 'selecteren', waarna de StatLine Webselector gestart wordt. U kunt dan snel gegevens vinden over sociaal-economische onderwerpen als u klikt op 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Door op het 'plusje' voor een geel mapje te klikken, krijgt u de onderliggende thema's of publicaties te zien. De StatLine-publicaties zijn te herkennen aan het blauwe pijltje voor de titel. In de StatLine-publicaties kunt u zelf een tabel samenstellen door onderwerpen, detailleringen en perioden te selecteren. Ter illustratie is in *figuur 4* de publicatie 'Beroepsbevolking naar geslacht' aangeklikt. In het rechterdeel van het scherm staan de onderwerpen van deze publicatie: werkzame personen, beroepsbevolking, et cetera. Submappen in het rechterdeel opent u door op het 'plusje' te klikken. Rechtsboven staan naast de onderwerpen de detailleringen waaruit geselecteerd kan worden: persoonskenmerken, geslacht en perioden. Wanneer u klaar bent met selecteren, klikt u op 'Gegevens tonen' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Uiteraard kunt u deze tabel afdrukken of opslaan op schijf. Als u op het pictogram met de diskette ('Tabel bewaren') boven de tabel klikt, krijgt u de keuze om de tabel in excel-formaat of in een ander formaat op te slaan. Via het pictogram met de drie mapjes ('tabel selecteren') links van de tabel kunt u terugkeren naar de Webselector.

Figuur 3

Figuur 4

Welke sociaal-economische cijfers kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLinepublicaties over sociaal-economische onderwerpen. De meeste vindt u onder de kop 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Over arbeid zijn onder meer cijfers opgenomen over beroepsbevolking en werkloosheid, arbeidsomstandigheden, banen en werkzame personen, verdiende lonen en cao-lonen, vacatures en vakbeweging. Onder inkomen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen. Onder sociale zekerheid staan publicaties over arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim.

Cijfers over een lange periode zijn te vinden in 'Historie arbeid', 'Historie beroepsbevolking', 'Historie geregistreerde werkloosheid', 'Historie inkomen, vermogen en consumptie', en 'Historie sociale zekerheid'. Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

Nieuwe cijfers

De bestaande publicaties ondergaan regelmatig een update. Op de homepage van het CBS vindt u onder de rode tekst 'StatLine' de tekst 'updates'. Wanneer u hier op klikt, verschijnt een overzicht van StatLine-publicatie die nieuw verschenen zijn en die een update hebben ondergaan.

Webmagazine

Het Webmagazine verschijnt wekelijks op maandagochtend op de CBS-website. Het bestaat uit vier à zes korte artikelen met actuele berichten, recente cijfers of ander nieuwswaardig CBS-materiaal. Het Webmagazine is te vinden door op de homepage van het CBS (www.cbs.nl) met de muis te klikken op 'Webmagazine' in de rechterbalk.

Een aantal artikelen op het terrein van Arbeid en Inkomen die eerder zijn gepubliceerd in het Webmagazine, zijn opgenomen achter het artikelengedeelte van deze publicatie.

Publicaties

1. Publicaties over Arbeid en inkomen

Allochtonen in Nederland 2003

In de publicatie *Allochtonen in Nederland 2003* staat de vraag "hoe verloopt de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving?" centraal. De maatschappelijke positie van de niet-westerse allochtonen in Nederland wordt vergeleken met die van de autochtone bevolking. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder meer bevolking, onderwijs, *arbeid, inkomen en sociale zekerheid*. Daarbij schenken we aandacht aan verschillen tussen de eerste en tweede generatie allochtonen en aan de doelgroepen van het integratiebeleid etnische minderheden. De editie 2003 bevat voor het eerst ook gegevens over de huishoudens, sterfte, hoger onderwijs en *deelname aan gesubsidieerde arbeid*.

Allochtonen in Nederland is een jaarlijks verschijnende publicatie samengesteld op verzoek van en mede gefinancierd door het Ministerie van Justitie, Directie Coördinatie en Integratie Minderhedenbeleid.

Jaarlijks, 148 blz., € 15,-, Kengetal B-52.

ISBN 9035727282.

De Nederlandse economie 2002

In de publicatie *De Nederlandse economie 2002* wordt op toegankelijke wijze een breed en samenhangend overzicht gegeven van de economie in Nederland. Alle terreinen van de economie worden in de publicatie beschreven. Naast het productieproces en *de inkomensverdeling* komen *de bestedingen, de financiering, de arbeidsmarkt* en de rol van de overheid aan de orde. Zowel het milieu als regionale en sociale gevolgen van de economische ontwikkelingen worden besproken, zodat zicht ontstaat op de welvaart in brede zin. In de diverse hoofdstukken wordt Nederland vergeleken met andere landen. Analyses en tijdreeksen maken trends en structuurverschuivingen zichtbaar en geven de opvallendste ontwikkelingen aan.

Jaarlijks, 236 blz., € 14,25.

ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.

Jeugd 2003, cijfers en feiten

De publicatie *Jeugd 2003, cijfers en feiten* biedt een breed overzicht van de leefsituatie van de jongeren tot 25 jaar in Nederland. De samenstelling van de jongere bevolking en de gezinssituatie waarin de jeugd opgroeit, komen eerst aan bod. Vervolgens worden verschillende aspecten uiteengezet, zoals de gezondheid van jongeren en hun specifieke aandoeningen, onderwijs, *arbeid en inkomen*, vrije tijdsbesteding en slachtoffer- en ouderschap.

Jaarlijks, 210 blz., € 18,50.

ISBN 9035726081. Kengetal G-87.

Bevolkingstrends: Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Bevolkingstrends houdt u op de hoogte van recente ontwikkelingen in de Nederlandse bevolking, zoals de ontwikkelingen rond relaties, het krijgen van kinderen, de huishoudenssamenstelling, immigratie en emigratie, allochtonen en autochtonen, en sterfte en doodsoorzaken.

In de eerste aflevering (2004-I) van *Bevolkingstrends* wordt onder meer aandacht geschonken aan:

Bevolkingsprognose 2003–2009: tragere bevolkingsgroei.

Kwartaal, € 46,50 per jaar.

ISSN 1571-0998. Kengetal B-15.

De Nederlandse Conjunctuur

De Nederlandse conjunctuur is een kwartaalpublicatie van het CBS met een beschrijving van de nieuwste macro-economische ontwikkelingen in onderlinge samenhang. Daarnaast wordt via achtergrondartikelen ingegaan op specifieke economische thema's.

In de eerste aflevering (2004-I) van *De Nederlandse Conjunctuur* wordt onder meer aandacht geschonken aan:

Lagere cao-loonstijging

Inkomen en Arbeid

Kwartaal, € 46,50 per jaar.

ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.

2. Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,75, incl. cd-rom CBS-website.

ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. www.cbs.nl

ISSN 0166-9680.

Kennis en economie 2003

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie *Kennis en economie 2001* staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 240 blz., € 30,00.

ISSN 90357297584. Kengetal K-300.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks ca. 300 blz., € 42,55.

ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>